

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BASİT YARGILAMA USULÜ

HAZIRLAYAN

TUTKU TURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. EZGİ AYGÜN EŞİTLİ

ANKARA - 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 18 / 04 / 2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Tutku TURAN

Öğrencinin Numarası: 22020049

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Programı: Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

Tez Başlığı: Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin, 18 / 03 / 2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %13'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 18 / 04 / 2024

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

ÖZET

Tutku Turan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024.

Basit yargılama usulü, klasik ceza yargılamasına alternatif olarak 7188 sayılı Kanun düzenlemesi uyarınca CMK m.251 ve m.252’de yerini almış olup yürürlüğe girdiği 01.01.2020’den beri uygulanmaktadır. Adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar hakkında CMK m.251’de belirtilen diğer koşullar sağlandığında görevli asliye ceza mahkemesinin takdiri ile usulün uygulanmasına karar verilebilir. Usulün uygulanması ile duruşma açılmaksızın mağdurun ve sanığın yazılı beyanı ile dosya üzerinden karar verilir. Usulün uygulanması gereği verilecek cezadan dörtte bir oranında indirim yapılırken mahkemece verilen hüküm, olağan kanun yollarına tabi olmayıp m.252 hükümleri uyarınca itiraza tabidir. Hızlı yargılama hedefi ile düzenlenen bu usul klasik ceza yargılamasından farklılıkları nedeniyle özellikle adil yargılamayı sağlayan ceza muhakemesinin temel ilkelerinin uygulama alanı bulup bulamadığı yönünden çokça inceleme konusu yapılmış, hatta usulle ilgili düzenlemeler Anayasaya aykırılık iddiasıyla iptal davasına da konu olmuştur. Çalışmamızda AYM’nin basit yargılama usulü ile ilgili 22.06.2023 tarihli kararına da yer verilmek suretiyle usulün hak ihlallerine neden olup olmadığı tartışılmış; koşulları ve uygulanış biçimi, tarihsel süreci ve karşılaştırmalı hukuk ve alternatif usuller içindeki yeri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basit yargılama usulü, adil yargılanma hakkı, onarıcı adalet modelleri, hızlandırılmış muhakeme usulleri, ceza muhakemesi hukuku

ABSTRACT

Tutku Turan, Simplified Proceeding in Criminal Procedure Law, Başkent University, Institute of Social Sciences, Master's of Public Law with Thesis, 2024.

The simplified proceeding has taken its place in Articles 251 and 252 of the Criminal Procedure Code pursuant to the regulation of Law No. 7188 as an alternative to the classical criminal proceedings and has been applied since 01.01.2020, when it entered into force. For offences that require a judicial fine and/or imprisonment with an upper limit of two years or less, the application of the procedure may be decided at the discretion of the criminal court of first instance in charge when the other conditions specified in Article 251 of the Criminal Procedure Code are met. With the application of this procedure, a decision is made on the file with the written statement of the victim and the defendant without a hearing. While the penalty to be imposed is reduced by one fourth due to the application of the procedure, the judgement rendered by the court is not subject to ordinary legal remedies and is subject to objection in accordance with the provisions of Article 252. This procedure, which is regulated with the aim of speedy trial, has been the subject of much scrutiny due to its differences from the classical criminal proceedings, especially in terms of whether the basic principles of criminal procedure, which ensure a fair trial, can be applied, and even the regulations related to the procedure have been the subject of an annulment case with the claim of unconstitutionality. In the scope of our study, by including the decision of the Constitutional Court dated 22.06.2023 on the simplified proceeding whether the procedure causes violations of rights is discussed; its conditions and the way it is applied, its historical process and its place in comparative law and alternative procedures are examined.

Keywords: Simplified proceeding, right to fair trial, restorative justice models, accelerated procedures, criminal procedure law

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMANIN KAVRAMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK İLE CEZA MUHAKEMESİNİN TEMEL İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Basit Yargılamanın Kavramsal Çerçevesi.....	3
II. Basit Yargılama Usulünün Hukuki Niteliği.....	5
III. Karşılaştırmalı Hukuk.....	7
A. Anglo-Sakson Hukuk Sistemleri.....	7
B. Kıta Avrupası Hukuk Sistemleri	13
1. İtalya.....	13
2. Almanya	15
3. Fransa	19
4. İspanya	20
IV. Ceza Muhakemesinin Temel İlkeleri ve Adil Yargılanmaya İlişkin Esaslar	21
A. Genel Olarak	21
B. Basit Yargılama Usulünün Adil Yargılanmayı Sağlayan Ceza Muhakemesinin Temel İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	23
1. Makul Sürede Yargılanma Hakkı.....	23
2. Duruşmada Hazır Bulunma ve Hukuki Dinlenilme Hakkı	25
3. Tanık Dinletme ve Tanığa Soru Yöneltilme Hakkı.....	27
4. Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkesi	29
5. Savunmayı Hazırlamak İçin Yeterli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı	31
6. Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı.....	33
7. Bağımsız ve Tarafsız Bir Mahkeme Tarafından Yargılanma Hakkı.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN TARİHSEL SÜRECİ, KLASİK CEZA MUHALEMESİNE ALTERNATİF DİĞER USULLERLE İLİŞKİSİ VE KOŞULLARI

I. Basit Yargılama Usulünün Tarihsele Süreci	36
A. Sulh Hakimlerinin Ceza Kararnameleri	37
B. Meşhud Suçların Muhakeme Usulü	38
II. Basit Yargılama Usulünün Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Diğer Usuller ile İlişkisi	40
A. Uzlaştırma	40
B. Önödeme	43
C. Seri Muhakeme Usulü	45
III. Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilmesi için Gerekli Koşullar.....	48
A. Kamu Davasının Açılmış Olması.....	48
B. Kovuşturma Konusu Suçun Basit Yargılama Usulüne Tabi Olması	49
C. Görevli Mahkemenin Asliye Ceza Mahkemesi Olması	52
D. Kovuşturma Konusu Suçun Basit Yargılama Usulü Kapsamına Girmeyen Bir Suç ile Birlikte İşlenmemesi	53
E. Suçun Takibinin İzne veya Talebe Bağlı Olmaması	56
F. Sanık ile İlgili Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı, Sağır ve Dilsizlik Hallerinin Bulunmaması	58
1. Yaş Küçüklüğü	58
2. Akıl Hastalığı, Sağır ve Dilsizlik Halleri	60
G. Mahkemenin Takdir Yetkisini Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasından Yana Kullanması	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANMASI VE BASİT YARGILAMA USULÜNDE İTİRAZ

I. Basit Yargılama Usulünün Uygulanması	64
A. Mahkemenin Usulün Uygulanması Yönündeki Kararı Sonrasında Yapılacak İşlemler	64
1. Usulün Uygulanacağı Bildirir Tebligat Yapılması.....	64
2. Belgelerin Toplanması	66
3. Savunma, Beyan ve Belgelerin Değerlendirilmesi	67
4. Hükmün Belirlenmesi	68
B. Mahkemenin Basit Yargılama Usulünden Vazgeçmesi	71
II. Basit Yargılama Usulünde İtiraz	73

A. İtirazın Hukuki Niteliği, Süresi ve Değerlendirilmesi	73
1. İtirazın Hukuki Niteliği	73
2. İtiraz Hakkına Sahip Olanlar	74
3. İtirazın Süresi ve Değerlendirilmesi.....	76
B. İtirazın Sonuçları	78
1. Genel Hükümlere Göre Yeniden Yargılama Yapılması.....	78
2. Duruşmadan Önce İtirazdan Vazgeçilmesi	80
3. Yeniden Yargılama Sonucu Hüküm Kurulması.....	81
a. Tarafların Yokluklarında Hüküm Verilebilmesi.....	81
b. Mahkemenin Önceki Hükümle Bağlı Olmaması.....	83
c. Aleyhe Değiştirme Yasağı	84
d. Hükümün Diğer Sanıklara Tesiri.....	86
4. Yargılama Giderleri, Vekalet Ücreti ve Maddi Hataya İlişkin İtirazlar.....	87
5. Mahkemenin İtiraz Üzerine Vereceği Hükme Karşı Kanun Yolları.....	88
a. Olağan Kanun Yolları	88
b. Olağanüstü Kanun Yolları	90
 SONUÇ	92
KAYNAKÇA	97

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
B. No	Başvuru Numarası
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BÜHFD	Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
C.	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMSMY	Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	Çeviren
D.E.Ü	Dokuz Eylül Üniversitesi
E.	Esas Numarası
Ed.	Editör(ler)
E.T.	Erişim Tarihi
GSÜHFD	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HAGB	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	Karar Numarası
MSMUK	Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu
MÜHFHAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
m.	Madde
pg.	Paragraf
RG	Resmi Gazete

S.	Sayı
s.	Sayfa
SÜHFD	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	Tarih
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
vd.	ve devamı
Y.	Yıl

GİRİŞ

Günümüz dünyasında artan nüfus ve gelişmişlik düzeyi, kişilere birbirleri ile daha fazla ve daha karmaşık hukuki ilişkiler içinde bulunma imkanı tanıdığı gibi bu durumu zorunlu da kılmıştır. Bunun doğal sonucu olarak yargı önüne taşınan ve çözülmeyi bekleyen ihtilaflar, yargılama faaliyeti için ihtiyaç duyulan emek ve zaman her geçen gün artmaktadır. Mahkemelerin her gün artan bu iş yükünü hafifletmek, uzun süren yargılamaları hızlandırabilmek adına çözüm arayışları tüm ülkelerin hukuk sistemlerinde sıklıkla gündeme gelmekte, klasik anlamdaki muhakeme usullerine alternatif birçok yöntem hukuk sistemlerine dahil edilmektedir.

Ülkemizde ise bu doğrultuda, 24 Ekim 2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunumuza (CMK) basit yargılama usulü dahil edilmiştir. Bu usul, görevli asliye ceza mahkemesince iddianame kabul edildikten, yani kovuşturma aşamasına geçildikten sonra gündeme gelmektedir. Yalnızca adli para cezasını veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını yahut belirtilen alt ve üst sınırlardaki hapis cezası ile birlikte adli para cezasını gerektiren suçlarda, kovuşturmanın birtakım usuli işlemlerinin atlanmasını öngörmektedir. Bu yönüyle yargılamanın duruşmasız olarak yapılmasına ve dosya üzerinden karar verilebilmesine olanak sağlamaktadır.

CMK'nin kovuşturmaya ilişkin hükümleri ile oldukça farklılık arz eden bu usul, kanun koyucunun birtakım suçları, diğerlerine nispeten daha az önemli görmesi dolayısıyla hüküm aşamasına olabildiğince hızlı geçilebilmesi adına bu suçlar bakımından birtakım usullerin atlanmasının mazur görülebileceği kabulü ile kaleme alınmıştır.

Düzenlemedeki amaç ise artan iş yükünü hafifletmek, yargılamaların daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlamak, yargılamadaki maliyetleri azaltmak, yargılaması daha güç suçlar için emek ve zaman tasarrufu sağlamaktır.

Yargılamaların olabildiğince hızlı yürütülmesi ve sonuçlanması, makul sürede yargılanma hakkının bir gereğidir ve ceza muhakemesinin en önemli ilkelerinden biri olan adil yargılanma hakkının sağlanmasında oldukça önemlidir. Ayrıca makul sürede sonuçlanan yargılamalar, toplumun adalete olan güvenini sağlayan faktörlerden biridir. Ancak adil yargılanma hakkının kapsadığı yegane hakkın makul sürede yargılanma hakkı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ceza muhakemesi sistemimizde yer alan temel ilkeler, adil yargılanma hakkı kapsamında kalan birçok hakkın gözetilmesini sağlar. Bu kapsamdaki bir hakkın gözetilmesi, diğerlerinin görmezden gelinebileceği anlamına gelmemektedir.

Basit yargılama usulünde ise bugüne kadar uygulanagelen klasik anlamdaki ceza muhakemesindeki, adil yargılanma hakkını her yönüyle güvence altına almaya yönelik olarak benimsenen ilkelerin birçoğunun yer edinemediği görülmektedir. Ayrıca usulün düzenlenişinde uygulamada çok fazla belirsizlik ve uygulama farklılıkları yaratabilecek hususlar da mevcuttur. Nitekim ilgili düzenlemeler doktrinde sıklıkla tartışılmış, eleştirilere tabi tutulmuş, Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesinin (AYM) iptal davasına da konu olmuştur. AYM ise kimi yönleri ile basit yargılama usulünü Anayasa'ya uygun bulurken kimi yönleri ile de hak ihlallerine yol açtığına karar vermiştir. İşte bu nedenle çalışmamız kapsamında basit yargılama usulü, olumlu ve olumsuz tüm yönleri ile incelenmeye değer görülmüştür.

AYM'nin basit yargılama usulü ile ilgili vermiş olduğu iptal kararı akabinde kanun koyucu tarafından 12.03.2024 tarihli Resmi Gazetede (RG) yayımlanan 7499 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile CMK m. 251 ve m. 252’de birtakım önemli değişiklikler yapmıştır. Ancak söz konusu değişikliklerin 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe gireceğine karar verilmiştir. Her ne kadar değişiklikler 01.06.2024 itibarıyla uygulanacak olsa da çalışmamızda basit yargılama ile ilgili düzenlemeler değişiklik sonrası güncel haliyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bununla birlikte değişiklik öncesi durum ile ilgili açıklamalara da yer verilmiştir.

Bu doğrultuda çalışmamızın ilk bölümünde basit yargılamanın kavramsal ve hukuki çerçevesi, karşılaştırmalı hukukta yer alan benzeri kurumlar ile adil yargılanma hakkına hizmet eden ceza muhakemesinin temel ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise basit yargılama usulünün ceza muhakemesi hukukumuzdaki düzenlenişi, tarihsel süreci ile birlikte ele alınmış, hukuk sistemimizdeki klasik ceza muhakemesine alternatif diğer kurumlardan uzlaştırma, önödeme ve seri muhakeme usulü ile karşılaştırması yapılarak basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için gerekli koşullar açıklanmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise basit yargılama usulünün uygulanış biçimi ile usulünün uygulanması sonucunda verilecek hükme itiraz kurumu tüm yönleri ile ele alınarak çalışmamız tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMANIN KAVRAMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ, KARŞILAŞTIRMALI HUKUK İLE CEZA MUHALEMESİNİN TEMEL İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Basit Yargılamanın Kavramsal Çerçevesi

Basit kelimesi dilimize, Arapça “*düz, engelsiz, kolay, yalın*” anlamlarına gelen “*basî*” kelimesinden¹ kazandırılmış olup Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlükteki ilk iki anlamı ile “*Yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan, bayağı*” ve “*kolay*” anlamlarına gelmektedir.²

Yargılama ise “*hukuk kurallarının bağımsız ve tarafsız mahkemelerce belli bir olaya uygulanması*”³ anlamına gelen “*yargı*” kelimesinden türetilerek “*Bir hukuksal uyumsuzluğu çözmek üzere yargı organlarının yaptıkları faaliyet yüzünden oluşan hukuksal ilişkilerin özneleri tarafından yapılan işlemlere verilen ad*” olarak ifade edilmektedir.⁴

Bu iki terimin birleşmesi ile yeni bir terim olarak ortaya çıkan basit yargılama kavramı ise ülkemizde uzunca bir süre yalnızca hukuk muhakemesi için söz konusu olmasından ötürü “*yasamalarda gösterilen davalar ve işler hakkında hukuk muhakemelerinde uygulanan ve âdi yargılama yöntemine (yazılı yargılama usulüne) oranla daha basit ve çabuk işleyen yargılama yöntemidir.*” şeklinde tanımlanmıştır.⁵ Tanımdan da anlaşılacağı üzere basit yargılama görülmekte olan bir dava sürecini olabildiğince hızlandırmak, bu sayede en çabuk şekilde adaleti sağlarken bir yandan da mahkemelerde oluşan yoğunlukların önüne geçmek amacı ile hukuk sistemlerinde yer edinen bir kavram olmuştur.⁶

Gerek usul ekonomisi gerekse adil yargılanmanın bir gereğini ifade eden basit yargılama kavramının bir yönüyle de yanlış anlaşılmalara yol açabileceği yönünde de bir görüş mevcuttur. Bu görüşe göre basit yargılama dışında kalan yargılama süreçlerinin “karışık ve zor” olduğu yönünde bir izlenim uyandırarak yargılanan bakımından çekincelere sevk edebilir. Bununla birlikte ceza muhakemesinde basit yargılama süreci sonunda verilecek karar, kamu davasına alternatif diğer çözüm yollarının aksine hüküm niteliği taşıyacağından

¹ <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/basit> – (E.T.: 09.12.2021).

² TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> - (E.T.: 09.12.2021).

³ T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/Y> - (E.T.:09.12.2021).

⁴ Yılmaz, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2004, s.1324.

⁵ Yılmaz, s.136.

⁶ Enescu, Raluca: Simplified Procedures in Criminal Matters and the Risk of Judicial Errors: The Case of Penal Orders in Germany, Journal on European History of Law, C.10, S.2, Y.2019, s.182-187. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jehis10&i=402> - (E.T.: 11.11.2021).

bu şekilde bir adlandırma yapılmamalıdır. Dolayısıyla basit yargılama kavramı yerine “hızlandırılmış yargılama” yahut “kısaltılmış yargılama” gibi kavramların kullanılması daha doğru olacaktır.⁷

“Yargılama” ve “muhakeme” kavramlarının ise literatürde sıklıkla birbirleri yerine kullanıldıkları görülmektedir. Nitekim bu kelimelerin tanımları yapılırken dahi birbirlerine atıf yapılmaktadır.⁸

5271 sayılı CMK’ye bakıldığında incelediğimiz kurumla ilgili adlandırma yapılırken kanun koyucu tarafından “basit muhakeme usulü” değil “basit yargılama usulü”nün tercih edildiği görülmektedir. Ancak kanun koyucu, bir başka kurumu düzenlerken bu sefer de “muhakeme” kelimesini tercih etmiş ve “seri muhakeme usulü” olarak bu kurumu adlandırmıştır. Literatürde birbirleri ile aynı anlama gelen iki sözcüğe de ayrı ayrı yer verilmesi, kanun koyucunun bu konuda bilinçli bir tercih mi yaptığı yoksa bir kanun sistematigi içinde kavramları adlandırırken gelişigüzel mi davrandığının tespit edilmesini gerektirmiştir.

Bu noktada öncelikle “yargılama” ve “muhakeme” kavramları her ne kadar birbirleri yerine de kullanılsa eş anlamlı kelimeler olmayıp⁹ aralarında bulunan nüansların ortaya konulması gereklidir.

Muhakeme, *“hukuki bir uyumsuzluğu çözmek üzere yargılama organlarının yaptıkları faaliyet dolayısıyla meydana gelen hukuki ilişkilerin süjeleri tarafından yapılan işlemlerin bütünüdür.”*¹⁰ Bir başka deyişle muhakeme, hukuki süjelerin tümünün birlikte katılımıyla ortaya çıkan bir süreç iken yargılama, yalnızca bu süjelerden biri olan mahkemenin gerçekleştirdiği faaliyettir.¹¹ Bu durumda basit yargılama usulünün bir muhakeme türü olup olmadığı tartışması ortaya çıkmaktadır.

⁷ Kaşlı, Enver: Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı ve Türkiye’de Basit Yargılama Kanun Taslağının Değerlendirilmesi, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, C.18, S.3, s.82.

⁸ Bkz.: TDK Güncel Türkçe Sözlük, T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, Yılmaz, s.136.

⁹ Aksi yöndeki bir görüşe göre “muhakeme” ve “yargılama” eş anlamlı olup aradaki fark yalnızca “muhakeme”nin Arapça, “yargılama”nın ise Türkçe oluşudur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Selçuk, Sami: Doğru Terim “MUHAKEME” Değil, “YARGILAMA”dır, MÜHFHAD, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C.19, S.2, Y.2013, s.313.

¹⁰ Kunter, Nurullah / Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, On Sekizinci Baskı, İstanbul 2010, s.7.

¹¹ Yurtcan’a göre “yargı”, Anayasamızda da yer edinmiştir. İddia ve savunmayı da kapsayacak şekilde “muhakeme” yerine “yargılama” ifadesinin kullanılmasında bir sakınca olmamakla terimin Türkçe şeklini kullanmak daha doğru olacaktır. Yurtcan, Erdener: Ceza Yargılaması Hukuku, 16.Baskı, Ankara 2019, s.60.

Kanunun basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemesine bakıldığında bu usulün gündeme gelebilmesi öncelikle savcı tarafından iddianame hazırlanması ve asliye ceza mahkemesince bu iddianamenin kabul edilmesi akabinde söz konusu olmaktadır. Bu durumda söz konusu usulün kovuşturma aşamasında uygulanacağı, kovuşturma aşamasında etkin makamın mahkeme olduğu kabulü, kanun koyucuyu bu adlandırmaya iten bir neden olabilir. Ancak burada mahkemenin de klasik anlamda yargılama faaliyeti gözlenmemektedir. Ceza muhakemesinde kovuşturmada etkili makam mahkemedir ancak kovuşturmada mahkeme duruşmalı olarak yargılama faaliyeti gösterir. Dolayısıyla mahkemenin, ceza muhakemesi anlamında yargılama faaliyetini karşılamamaktadır.

Bununla birlikte basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesiyle birlikte mahkeme, iddianameyi sanık, mağdur ve şikayetçi tarafa tebliğ ederek beyanlarını ve savunmalarını mahkemeye yazılı şekilde bildirmelerini istemektedir. Bu da savunma ve iddiada bulunma faaliyetlerinin katılımını öngördüğünden muhakeme ile daha fazla uygunluk göstermektedir.¹²

Kanun koyucunun neden bu usul için “basit muhakeme usulü” değil de “basit yargılama usulü” kullanımını seçtiği ile ilgili madde gerekçesinde herhangi bir neden de gösterilmemiştir. Hiçbir neden gösterilmeksizin arka arkaya düzenlenen iki maddenin birinde “seri muhakeme usulü” denilirken, hemen peşindeki maddede “basit yargılama usulü” denilmesi kanun koyucunun bu terimlere çok da hassas yaklaşmadığını göstermiştir.¹³

Belirttiğimiz tüm bu nedenlerden ötürü kanımızca klasik anlamda “yargılama” faaliyetinden uzak bu kurumun “basit muhakeme usulü” olarak düzenlemesi daha iyi olabilirdi.¹⁴ Ancak çalışmamızda kanunun adlandırdığı şekliyle bu kuruma yer vermeye devam edeceğiz.

II. Basit Yargılama Usulünün Hukuki Niteliği

Basit yargılama usulüne yönelik düzenleme ile hedeflenen, en azından belirli bir ağırlığın altındaki suçlar bakımından birtakım yargılama faaliyetlerinin atlanarak yargı

¹² Kaşka, Hakan: (Olan ve Olması Gereken Açısından) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Muhakeme, TBB Dergisi, S.153, Y.2021, s.125.

¹³ Özen, Mustafa: Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2021, s.1469.

¹⁴ Aynı yönde bkz.: Kaşka, s.126.

makamlarına emek ve zaman tasarrufu ile, yargılamaların etkili ve en kısa sürede tamamlanması sonucu makul sürede yargılamayı sağlamaktır.¹⁵

Usul, asliye ceza mahkemelerince iddianameyi kabul akabinde adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından söz konusu olabilen ve uygulanması hâkimin takdirine bırakılmış bir muhakeme türüdür.¹⁶

Verilecek cezadan bir indirim belirleyerek maddi ceza hukuku boyutuna dokunmaktaysa da bir maddi ceza hukuku kuralı olarak kabul etmek mümkün değildir.¹⁷ Nitekim maddi ceza hukuku kuralı olabilmesi için suçun unsurlarına, suça karşılık uygulanacak cezalara veya bu cezaların nasıl belirleneceğine yönelik bir düzenleme olması gerekmektedir.¹⁸ Ancak basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemeler bir yandan muhakemenin ne şekilde yürütülmesi gerektiğini belirleyen muhakeme kuralı özelliği gösterirken bir yandan da usulün uygulanması sonucunda verilecek cezanın miktarına etki eder. Bu nedenle karma nitelikli olduğunun kabulü gerekir.¹⁹

Basit yargılama usulünün uygulanması her suç için mümkün değildir. Ayrıca yazılı beyanı esas alarak duruşma yapılmaksızın bir hüküm kurma öngörür. Bu bakımdan genel muhakeme usulüne istisna teşkil etmektedir.²⁰ Basit yargılama usulünün bu nedenle kısaltılmış özel bir ceza yargılama usulü olduğu söylenebilir.²¹

Ayrıca basit yargılama usulü sonucunda verilecek ceza, düzenleme gereği indirim yapılarak verilecek ceza olacağından, genel muhakeme usulüne göre aynı suçun yargılaması sonucu verilecek cezadan daha az olacaktır. Aynı zamanda verilecek cezanın kısa süreli hapis cezası olması halinde cezanın seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesi, belli şartlar altında hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı verilmesi de mümkündür.

¹⁵ Taneri, Gökhan: Seri Muhakeme Usul-Şartlar-Suçlar ve Hüküm ve Basit Yargılama Usulü, 2.Baskı, Ankara 2021, s.267.

¹⁶ Yılmaz, Zahit / Apiş, Özge: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi, MÜHFHAD, C.26, S.1, Y.2020, s.85.

¹⁷ Kaşka, s.133.

¹⁸ Göktürk, Neslihan: “Ceza Hukukunun İşlevi, Kaynakları ve Temel İlkeleri”, Özgenç, İzzet / Üzülmöz, İlhan (Ed.), Ceza Hukukuna Giriş, 1.Baskı, Eskişehir 2012, s.5.

¹⁹ Aygün Eşitli, Ezgi: Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Geleneksel Ceza Adaleti Sistemine Alternatif Yöntemler, BÜHFD, C.8, S.2, Y.2022, s.378.

²⁰ Karakehya, Hakan / İnce Tunçer, Asuman: Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, 1. Baskı, Ankara 2021, s.111.; AYM, E. 2020/81, K. 2021/4, T. 14.01.2021, pg.30: “*Basit yargılama usulü, asliye ceza mahkemelerinin belirli suçlarda bazı ceza muhakemesi işlemlerini yapmadan hızlı bir şekilde karar vermesine imkân sağlayan ve genel usule istisna oluşturan özel bir ceza muhakemesi usulüdür...*” <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2021-4-nrm.pdf> - (E.T.: 25.03.2021).

²¹ Koca, Mahmut: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.2, Y.2020, s.175.

Böylece hürriyeti bağlayıcı cezalardan uzaklaşmaya çalışılmış, hürriyeti bağlayıcı ceza söz konusu olduğunda da kişilerin hürriyetlerinden mümkün olduğunca kısa süre mahrum kalması sağlanmıştır. Bu yönüyle usulün, “ceza vermekten kaçınma eğilimi” kapsamında düzenlenmiş olduğu da ifade edilebilir.²²

III. Karşılaştırmalı Hukuk

A. Anglo-Sakson Hukuk Sistemleri

Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde, Kıta Avrupası hukuk sistemlerinden farklı olarak kovuşturmanın zorunluluğu değil, maslahata uygunluk ilkesi esas olarak benimsenmiştir. Buna bağlı olarak, şüpheliyi ceza muhakemesi prosedürünün dışına çıkarıp farklı usullerle sürecin sonuçlandırıldığı “diversiyon” kavramının önem teşkil ettiği Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere gibi ülkelerde klasik ceza muhakemesine alternatif birçok usulün düzenlendiği görülmektedir.²³

Bu usuller ise genellikle onarıcı adalet modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkışı 1970’lere dayanan onarıcı adalet, o yıllardan günümüze kadar artarak değer görmüş, hukuk sistemlerinde yerini almış ve 2000’li yıllarda gerek araştırmalara konu edilmesi gerekse hukuki düzenlemeler bakımından zirveye ulaşmıştır.²⁴

Onarıcı adalet, mahkemenin yargılama faaliyeti altına girilmeksizin suç teşkil eden eylemi ilgilendiren tüm tarafları bir araya getirir, tarafların ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda farklı çözüm yolları sunarak adaletin tesisini hedefler.²⁵ Bu hedefinde ise suçun mağdurlarının suçtan dolayı ortaya çıkan zararlarının onarılmasının adaletin bir gereği olmasını, bu kimselerin talepleri üzerine sürece katılımları için fırsat sunulmasını, devletin kamu düzenini koruma ve toplumun da barış düzenini inşa ve sürdürme yükümlülüklerini ilke edinir.²⁶ Asıl dayanağı, failin cezalandırılmasından ziyade mağdurun suçtan doğan zararının onarılarak mağduriyetinin giderilmesi ve failin de toplumdan dışlanmaması fikridir.

²² Demirtaş, Soner: Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, *Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan*, C.21, Özel S., Y.2019, s.511.

²³ Eşitli, Ezgi Aygün: Çocuk Ceza Adaletinde Usulün Ayrılması (Diversiyon), BÜHFD, C.8, S.2, s. 326-327.

²⁴ Vanfraechem, Inge / Bolivar, Daniela: “Restorative Justice and Victims of Crime”, Vanfraechem, Inge / Bolivar, Daniela / Aertsen, Ivo (Ed.), *Victims and Restorative Justice*, Taylor & Francis Group, 2015, s.48-49. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=3569023>. (E.T.: 22.09.2022).

²⁵ Van Ness, Daniel W / Heetderks Strong, Karen / Derby, Jonathan / Parker, L. Lynette: *Restoring Justice: An Introduction to Restorative Justice*, Taylor & Francis Group, 2022, s.53. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=6963559>. (E.T.: 22.09.2022).

²⁶ Jahic, Galma / Yeşiladalı, Burcu: “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, Jahic, Galma / Yeşiladalı, Burcu (Ed.), *Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, 1.Baskı, İstanbul 2008, s.16.

Onarıcı adaletin amaçları ve dayanakları üzerinde genel bir fikir birliği mevcut ise de onarıcı adaletin net bir tanımı konusunda bir anlaşmaya varıldığı söylenemez. Bunun nedeni, kavramın net şekilde tanımlanması ile ona keskin bir sınır çizmekten kaçınılmak istenmesi yahut tanımdan ziyade temel ilkeleri ve faydalarına önem verilmesi gerektiği düşüncesi olabilir. Yine de bu kavramı tanımlamaya çalışan yazarlardan biri Zehr'e göre onarıcı adalet, *“mümkün olduğu ölçüde, iyileştirmek ve durumu düzeltmek amacıyla belli bir suçun işlenmesinde menfaati ve zararları olanları, ihtiyaçları ve yükümlülükleri toplu olarak belirleyip ele alan ve dahil eden bir süreçtir.”*²⁷

Onarıcı adalet modelleri, onarıcı adaletin uygulanmasını sağlayan birtakım usullerdir. Bu modelleri belirli bir sayıda sınırlamak ise mümkün değildir. Bu sebeple çalışmamızda, Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde sıklıkla uygulanan onarıcı adalet modelleri incelenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Birleşik Krallık başta olmak üzere dünyada birçok hukuk sisteminde onarıcı adalet modellerinden biri olarak fail-mağdur uzlaştırması düzenlenmiştir. Uzlaştırma, uyuşmazlığın taraflarının aralarındaki anlaşmazlığa bir çözüm bulmalarına yardımcı olması adına tarafsız üçüncü kişi uzlaştırmacının huzurunda, rızaları dahilinde bir araya gelmeleridir.

Fail- mağdur uzlaştırmasında, klasik ceza muhakemesinin aksine doğrudan suçun mağduru sürece dahil edilerek fail ile mağdurun güvenli bir ortamda birbirleri ile diyalog kurması ve böylece suçun sonuçlarının da kişiselleştirilmesi sağlanmaktadır.²⁸ Böylece suçun mağduru ile failinin uzlaştırmacı huzurunda birbirlerine duygu ve düşüncelerini aktarıp sorularını sorabilecekleri bir müzakere süreci sonunda mağdurun suçtan doğan zararının tazmini ve telafisi için alternatif bir çözüm bulunur.²⁹ Bu alternatif çözüm belli bir parasal değerın mağdura yahut bir başka kişiye ya da kuruma, örneğin halka yararlı bir derneğe, verilmesini içerebileceği gibi mağdur yahut toplum adına hizmette bulunulması gibi maddi olmayan edimleri de içerebilir.³⁰

²⁷ Zehr, Howard: The Little Book of Restorative Justice Revised and Updated, Skyhorse Publishing Company, 2015, s.27. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=5667816>. (E.T.:22.09.2022).

²⁸ Umbreit, Mark S.: The Handbook of Victim Offender Mediation : An Essential Guide to Practice and Research, John Wiley & Sons, Incorporated, 2000, s.163. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=119615>. (E.T.:22.09.2022).

²⁹ Çetintürk, Ekrem: Onarıcı Adalet – Ceza Adalet Sistemindeki Uzlaştırma Kurumunun Temelini Teşkil Eden Adalet Anlayışı, 1.Baskı, İstanbul 2008, s.74.

³⁰ Özbek, Mustafa Serdar: Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, Kazancı Hukuk Dergisi, S.1, Y.2010, s.126.

Bu şekilde bir yandan mağdurun suç nedeniyle uğradığı maddi veya manevi zarar giderilirken bir yandan da suçun faili, suça konu eyleminden doğan olumsuz sonuçların farkına varır, bundan ötürü vicdani olarak rahatsız olurken aynı zamanda kendisine bunun telafisi imkanı verildiği için kendini toplum hayatından soyutlanmamış hisseder.³¹

Yeni Zelanda’da ortaya çıkmış ve günümüzde birçok ülkede uygulanmakta olan aile grup konferansları ise çocukların ve gençlerin yargılamasına alternatif yollar üretmek adına ortaya çıkan bir onarıcı adalet modelidir.³² Bu model ile, tıpkı diğer onarıcı adalet modellerinde olduğu gibi suç teşkil eden fiili cezalandırmaktan ziyade suçun ortaya çıkardığı etkilerin giderilmesine, suç işleyen gençlere nasıl yaklaşılması gerektiğine odaklanılmaktadır.³³

İsminden de anlaşılacağı üzere bu modelde sürece, fail ve mağdur ile birlikte bunların aileleri de aktif katılım göstermektedir. Aileleri yanında arkadaşları ve hatta toplum içerisinde kimseler de toplantılara katılabilmekte olup tüm katılımcılar bir toplantı başkanı yahut kolaylaştırıcı bir uzman nezdinde bir araya gelirler. Toplantılar aracılığıyla fail, işlediği suçu kabullenerek tespit edilen sonuçları ile yüzleşir; suçun tekrarlanmaması adına çareler aranır.³⁴ Bulunan çarelerin fail tarafından hayata geçirilmesi noktasında aile grup konferans yöntemi, diğer onarıcı adalet programları ile kıyasla daha etkili sonuçlar vermektedir. Zira süreç, failin ailesi ve arkadaşları gibi yakın çevresinin de katılımı ile gerçekleştiğinden bu kimselerin süreç sonrası da fail üzerinde denetleyici etkileri devam etmekte ve failin, süreç sonrası yerine getirmesi gereken yükümlülükler uymasını sağlama gibi görevleri bulunmaktadır.³⁵ Bu yükümlülükler; tarafların üzerinde anlaşacağı bir tazminat tutarını ödeme, uğranılan zarar karşılık mağdurca karar verilen bir işte veya topluma faydalı bir işte çalışma, eğitim alma ve kurslara katılma gibi eylemleri içerebilmektedir. Toplantılarda üzerinde anlaşılan yükümlülüklerin fail tarafından yerine getirilmemesi veya failin aile grup

<http://acikerisim.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/1971/9cb05fcbb2f622731286175382378b26%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (E.T.:22.09.2022).

³¹ Aşkın, Uğur / Topuz, Veysel / Bilge, Burak: Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2.Baskı, Ankara 2020, s.26.

³² Gresson, Elizabeth M.: Restorative Justice in Criminal Offending: Models, Approaches and Evaluation, International Journal of Therapeutic Jurisprudence, C.3, S.1, s.19. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ijtherju3&i=19> –(E.T.:22.09.2022).

³³ Maxwell, Gabrielle M. /Morris, Allison Margaret: Family, Victims and Culture : Youth Justice in New Zealand, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2010, s.10. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=6339448>. –(E.T.:11.10.2022).

³⁴ Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi, United Nations, New York 2006, s.20. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/HB_Restorative_Justice_Turkish.pdf - (E.T.:11.10.2022).

³⁵ Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, s.21.

konferans modelinin uygulanmasında gönüllü olmadığı hallerde ise klasik anlamda yargılama usulleri devreye girmektedir.³⁶

Aile grup konferansları, yalnızca suçun doğrudan mağdurunu değil aynı zamanda mağdurun ailesini, yakınlarını da sürece dahil ederek mağduriyetin en geniş çapta onarılmasını sağlaması; faile işlediği suçun olumsuz etkilerini giderebilmesi için fırsat vermesi ve bunu yaparken de ailesi tarafından desteklenmesinin sağlanması; toplumun da ceza adaletinin bir parçası olmasına imkân sağlaması bakımından olumlu sonuçlar vermektedir.³⁷

Mağdurların ihtiyaçlarını ve failin rehabilitasyonu için gerekenleri saptamak ve toplumun katılımını sağlamak amacı taşıyan cezalandırma halkaları, genel prensipleri bakımından diğer onarıcı adalet modelleri ile benzerlikler göstermekle diğerlerinden en büyük farkı toplum ile ceza adaleti sisteminin unsurlarının bu usulde bir araya gelmesidir.³⁸ Bir başka deyişle tıpkı aile grup konferanslarında olduğu gibi fail, mağdur ve bu kişilerin aileleri ile yakınları sürece dahil olurken bunlara ek olarak cezalandırma halkalarında savcı veya kolluk da katılım göstermektedir. Süreç sonunda belirlenen yaptırım ise bağlayıcı nitelikte olmamakla birlikte mahkemeye sunulmaktadır.³⁹

Modelin adı, uygulanış tarzından kaynaklanmaktadır. Bu modelin uygulanışı sırasında tüm katılımcılar yüz yüze bakabilecek şekilde bir halka şeklinde dizilen sandalyelerde önlerinde bir masa olmaksızın oturur.⁴⁰ Ancak öncesinde bu modelin uygulanabilmesi için, failin başvuruda bulunması gerekmektedir.⁴¹ Sonrasında ise vakanın modelin uygulanması için uygun olup olmadığı belirlenir⁴² ve sürece dahil olacak katılımcılar ile halka oluşturulur. Her oturuma bir “halka sorumlusu” başkanlık eder ve katılımcıların kendini tanıtması, iddia

³⁶ Maxwell / Morris, s.11.

³⁷ Çetintürk, s.86.

³⁸ Lilles, Heino: Circle Sentencing: Part of the Restorative Justice Continuum (Edited by Morris, Allison / Maxwell, Gabrielle) Restorative Justice for Juveniles, Conferencing, Mediation and Circles, Bloomsbury Publishing Plc, 2003, s.161. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=1750750>. (E.T.:17.12.2022).

³⁹ Değirmenci: Uzlaştırma, s.82.

⁴⁰ Pranis, Kay: Little Book of Circle Processes : A New/Old Approach to Peacemaking, Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2005, s.13. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=5667868>. (E.T.:17.12.2022).

⁴¹ Kaymaz, Seydi / Gökcan, Hasan Tahsin: Uzlaşma ve Önödeme, 2.Baskı, Ankara 2007, s.61.

⁴² Cezalandırma halkaları, genellikle ciddi vakıalar söz konusu olduğunda uygulanmaktadır. Süreç uzun sürmesi ve katılımcıların tümünün önemli taahhütlerde bulunmasını gerektirdiğinden ciddi olmayan vakılarda uygulanmasından kaçınılmaktadır. Lilles, s.163.

ve savunmaların okunması ve katılımcıların görüşlerini bildirmesi ile işlenen suç için uygun yaptırımlar bulunur.⁴³

Cezalandırma halkaları; işlenen suç nedeniyle zarar görenlerin zararlarının giderilmesini ve bu doğrultuda suçun failine de fırsat verilmesini, bir konsensus sonucu yapıcı çözümler bulunması nedeniyle toplumdaki birçok kişiye katılım sağlayarak bütünleştirici rol oynanmasını, yalnızca işlenen suçun etkilerinin giderilmesi değil, suç işlemedeki nedenlerin de tespitine imkân vererek tekrarının önlenmesini sağlayan bir onarıcı adalet modelidir.⁴⁴

Onarıcı adalet modelleri dışında, bir hızlandırılmış muhakeme usulü olarak düzenlenen ve ülkemizde seri muhakeme usulü ile benzerlik gösteren itham pazarlığı, Amerika Birleşik Devletlerinde çok yaygın olmak üzere, Anglo-Sakson hukuk sistemlerinin hemen hemen tümünde uygulanmaktadır.

İtham pazarlığı olarak Türkçeleştirilen “*plea bargaining*”, sözlükte savcı ve sanık arasında, “sanığın daha hafif bir ceza karşılığında daha düşük bir suçlamayı kabul ettiği veya diğer suçlamaları düşürme anlaşması yaptığı bir düzenleme”⁴⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Duruşma açılmaksızın gerçekleşen bu süreçte savcılar aktif rol oynamaktadır ve bir nevi hâkim yerine geçerek sanığın müdafisi ile pazarlık yolu sonucu sanık hakkında belli bir cezaya hükmeder. Mahkeme ise yalnızca bu cezayı denetleyip onaylamakla yetinir.⁴⁶ Bu pazarlık kapsamında savcı, sanığın üzerine atılı bazı suçları düşürmeyi veya daha az ceza vermeyi taahhütte bulunurken sanıktan da bu suçlar hakkında suç ikrarında bulunmasını beklemektedir. Cezadan ne kadar indirim yapılabileceği hakkında kesin bir kural olmayıp savcının takdirindedir.⁴⁷

Amaç; sanığı duruşma dışı tutarak duruşmaya çıkması ile yaşayacağı gerginliği önlemek, ceza uyuşmazlığını en hızlı şekilde sona erdirmek ve failin rehabilitasyonunun daha

⁴³ Lilles, s.163.

⁴⁴ Aşkın / Topuz / Bilge, s.35.

⁴⁵ Oxford Learner’s Dictionaries <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/plea-bargain>. (E.T.:04.02.2023).

⁴⁶ Balo, Yusuf Solmaz / Çetintürk, Ekrem: Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı – Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.17, S. 1-2, Y.2013, s.1247.

⁴⁷ Balo / Çetintürk, s.1264.

erken başlamasını sağlamakla birlikte yargı faaliyetlerinde zaman bakımından tasarruf sağlamak, iş yükünü aza indirmektir.⁴⁸

Bu usul ile sanık, hakkındaki bazı suçlamaların düşürülmesi veya cezadan indirim yapılması şeklindeki avantajlara sahip olurken bir yandan da usulün doğası gereği suç ikrarında bulunan sanık; duruşmaya çıkarak yargılanma, lehine tanık dinletme ve aleyhine olan tanıklıklarla yüzleşme, mahkemeye delil sunma haklarından feragat etmektedir.⁴⁹ Ancak belirtmek gerekir ki usulün uygulanabilmesi, sanığın gönüllü olarak özgür iradesi ile suç ikrarında bulunması ile mümkün olmaktadır. Eğer sanığın özgür iradesini sakatlayacak şekilde işkence, kötü muamele, zorlama, aldatma gibi yöntemler ile sanığın suç ikrarında bulunması ve dolayısıyla usulün uygulanması sağlanmış ise anlaşma geçersiz olup mahkemece onaylanmayacaktır.⁵⁰

Onarıcı adalet modelleri amaç, kapsam ve uygulanış biçimleri bakımından değerlendirildiğinde basit yargılama usulünün bu modellerden fazlaca ayrıştığı, bir onarıcı adalet modeli olarak değerlendirilemeyeceği açıktır. Bir yandan da bu modeller, suçun failini ceza yargılaması faaliyetinin dışında tutmaya yönelik “diversiyon” kavramı ve “özel hukuka yaklaştırma düşüncesi” ile açıklanabilir. Nitekim bu düşüncede ancak haksızlık içerikleri ağır ve cezalandırılmasında kamu menfaati olan suçlar ceza yargılamasına konu edilmeli, haksızlık içeriği az olan ve toplumsal bir etki göstermeyen suçlar ile ceza hukuku asıl olarak ilgilenmemeli ya şikayete tabi kılınmalı ya da bireylerin şahsi dava ile takibine bırakılmalıdır. Dolayısıyla bu suçlar bakımından devlet cezalandırma hakkından feragat etmeli ve yetkisi tekel olmaktan çıkmalı, tarafların etkin olduğu bir süreç söz konusu olmalıdır.⁵¹ Ancak basit yargılama usulünde sanık, duruşma dışında tutulsa da başından sonuna kadar ceza yargılamasının süjelerindendir. Klasik anlamda bir yargılamadan söz edilmese de sanığı cezalandıran yine mahkeme olup tarafların hakimiyetinde bir süreçten söz edilmesi mümkün değildir.⁵²

⁴⁸ Santobello v. New York, 404 U.S. 257 (1971). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/>. Atalay, s.695.

⁴⁹ Balo / Çetintürk, s.1266.

⁵⁰ Kaşlı, Enver: Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), 1.Baskı, Ankara 2017, s.88.

⁵¹ Yaşar, Ercan: Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller, 1.Baskı, Ankara 2022, s.56.

⁵² Yaşar’a göre basit yargılama usulü ile fail klasik yargılamadan uzaklaştığından fail lehine özelleştirme söz konusudur. Yaşar, s.57.

B. Kıta Avrupası Hukuk Sistemleri

1. İtalya

İtalyan Ceza Muhakemesi Kanununda genel muhakeme usulü haricinde birçok özel muhakeme usulü bulunmaktadır. Bunlar “ceza kararnamesi” (“*decreto penale*”), “ tarafların talebi üzerine cezanın uygulanması” (“*applicazione della pena su richiesta delle parti- plea bargaining*”), “kısaltılmış yargılama” (“*giudizio abbreviato*”), “doğrudan yargılama” (“*giudizio direttissimo*”) ve “seri yargılama”dır (“*giudizio immediato*”).⁵³

Söz konusu kurumlar incelendiğinde duruşmanın yapılmaması ve verilecek cezada indirim yapılması bakımından ilk bakışta İtalyan ceza muhakemesindeki ceza kararnamesi ve kısaltılmış yargılama kurumlarının basit yargılama usulü ile en fazla benzerlik gösterenler olduğu düşünülebilir.

“Ceza kararnamesi” (“*decreto penale*”), savcı tarafından şüphelinin suçlu olduğuna ve hakkında yalnızca para cezası ya da hapis cezasının yerine geçebilecek bir cezanın uygulanması gerektiğine kanaat getirdiği durumlarda söz konusu olur.⁵⁴ Bu hallerde eğer sanık da uygulamayı kabul etmiş ise savcı, hakimden ceza miktarını ve usulün uygulanması dolayısıyla cezadan yapılacak yarı oranda indirimi de belirtmek üzere talepte bulunur.⁵⁵ Hakimin duruşma yapmaksızın vereceği karar üzerine sanığa, on beş günlük süre içerisinde genel yargılama usulüne göre yargılama talep etme hakkı tanınmıştır.⁵⁶

Nitekim her ne kadar basit yargılama usulü ile benzerlikler barındırsa da İtalyan Ceza Muhakemesi Kanununa göre ceza kararnamesi, yalnızca maddi yaptırımı olan yani para cezasının öngörüldüğü suçlar ile sınırlı olup ceza, hâkim tarafından değil savcı tarafından belirlenerek hâkimin onayına sunulmaktadır.⁵⁷

Kısaltılmış yargılama ise hukuki süreç içinde belirli aşamaların kısaltılması veya atlanması yoluyla yargılamanın hızlandırılması, adli sürecin daha hızlı ve etkin bir şekilde

⁵³ Fabri, Marco: Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back, International Journal for Court Administration, C.1, S.1, Y.2008, s.14. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ijca1&i=6> - (E.T.:24.10.2021).

⁵⁴ Italian Code of Criminal Procedure, m.459/1. <https://canestrinilex.com/assets/Uploads/pdf/cf70b10e21/Italian-Code-of-Criminal-Procedure-canestriniLex.pdf> - (E.T.:24.10.2021).

⁵⁵ Fabri, s.14.

⁵⁶ Alkan, Özlem: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2022, s.28.

⁵⁷ Fusco, Leandro Ezequiel: Los Procedimientos Especiales Abreviados del Código Procesal Penal Italiano, Prudentia Iuris, S.85, Y.2018, s.51. <https://erevistas.uca.edu.ar/index.php/PRUDENTIA/article/view/1178/1115> - (E.T.: 15.12.2021).

sonuçlanmasına olanak tanımaktadır. Kısaltılmış yargılamanın uygulanması belli şartlara bağlanmıştır. Örneğin sanığın özgür iradesi ile suçu kabul etmesi ve hakim dosyada bulunan bilgi ve belgeleri karar vermek için yeterli ve güvenilir görmesi gerekmektedir. Her bir somut olayın özelliği ve karmaşıklığına göre usulün uygulanması ayrıca değerlendirilir.⁵⁸

Kısaltılmış yargılamanın uygulanışında öncelikle sanığın suçu kabul etmesi üzerine savcı veya sanık, mahkemeye başvuruda bulunarak ve kısaltılmış yargılama talep eder. Sanık, talebini şahsen veya avukatı aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak yapabilir. Ancak sulh ceza hakimi önünde görülen ceza davalarında yargılamanın kısaltılmasını talep etmek mümkün değildir.⁵⁹ Talebin ön duruşmada tarafların görüşlerini bildirebileceği son aşamaya kadar; ön duruşma olmayan yargılamalarda davanın açılışının ilanına kadar yapılabilir.⁶⁰ İtalyan CMK m. 438/4 uyarınca sanığın kısaltılmış yargılama talebinde bulunulması halinde, savcı ek soruşturmalar için süre talep edebilir ve bunun sonucunda sanık kısaltılmış yargılama talebinden vazgeçebilir.

Mahkemece kısaltılmış yargılama için yapılan talep değerlendirilerek uygulanıp uygulanmayacağına karar verilir. Yargılama kapsamındaki suçların bir kısmı için kısaltılmış yargılama talebinde bulunulabilecekse de bağlantılı diğer suçlar bakımından kısaltılmış yargılamanın uygulanmasında hukuki fayda yok ise bu durumdan kısaltılmış yargılamadan kaçınılmalıdır.⁶¹ Mahkeme, kısaltılmış yargılamanın uygulanmasına karar verirse birtakım usuli prosedürler kısaltılabilir veya atlanabilir. Duruşma tarihleri daha etkin ve kısa bir süre için planlanır. Duruşma sırasında, taraflar savunma ve delillerini sunarlar. Mahkeme, bu delilleri ve savunmaları daha hızlı şekilde değerlendirir ve kararını verir. Bu aşamada tarafların rızası olmadığı sürece delil toplama yasağı bulunmaktadır. Temel amaç davanın daha hızlı bir şekilde sonuçlanması olduğu için, normal adli süreçlere göre daha kısa bir süre içinde karar açıklanır.

Hakim, mahkumiyet kararıyla birlikte cezadan indirim yapabilir. Bu indirim, suçun türüne göre belirlenir. Hapis cezalarında indirim üçte bir oranında, para cezalarında ise yarı oranında olur. Bu indirimler, suç ve cezanın içtima kurallarına uygun olarak İtalyan Ceza

⁵⁸ Gaito, Alfredo, et al: Procedura Penale, G. Giappichelli, Torino 2017, s.514. <https://ebookcentral.proquest.com> – (E.T.: 15.12.2021).

⁵⁹ Borasi, Ivan: Ivan Borasi, “Giudizio abbreviato”, Altalex, 06.10.2017.

<https://www.altalex.com/documents/altalexpedia/2014/02/24/giudizio-abbreviato> - (E.T.: 25.12.2023).

⁶⁰ İtalyan Yargıtayı, Birleşik Ceza Dairesi, 2014 tarihli ve 20214 sayılı kararı. <https://avvocatostella.com/> - (E.T.:25.12.2023).

⁶¹ Veneroso, Valentina / Carlisi, Mateo: Il Giudizio Abbreviato, Torino 2007, s.108.

Kanunu m. 71 ve ilgili diğer hükümlerine uygun olarak önceden belirlenmiş olan sonuç cezaya uygulanır.⁶² Birtakım sınırlamalar dışında verilen hükmün üst mahkemeye götürülmesi de mümkündür.⁶³

İtalyan Ceza Muhakemesi Kanununda basit yargılama usulüyle birebir özdeş bir kavrama rastlanılamamıştır. Ancak farklılıklar barındırsa da uygulanması hakimnin takdirine bırakılması, cezadan indirim öngörülmüş olması ve yargılamayı hızlandırma amacı ile birtakım prosedürlerin atlanabileceğini kabul eden kısaltılmış yargılamanın basit yargılama usulü ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Kısaltılmış yargılama da basit yargılama gibi adil yargılanma hakkı bakımından sıklıkla incelenen bir usuldür. Basit yargılamadan en büyük farkı, mahkemece duruşmanın yapılmasıdır. Mahkeme, kısa bir süre içerisinde de karar verse duruşmada tarafları dinleme imkanına sahip olduğundan çelişmeli yargılama ilkesine basit yargılamaya göre daha çok hizmet etmektedir. Ayrıca kısaltılmış yargılamada hükmün üst mahkemeye götürülmesi mümkün olduğundan, basit yargılama usulüne göre daha etkin bir denetim mekanizması sağlanmıştır.

2. Almanya

Alman ceza muhakemesinde de tıpkı ülkemizdeki gibi kamu davasının mecburiliği esas olarak benimsenmiş ise de bu ilkenin sıkı sıkıya uygulanması sonucunda, başta yargılamaların uzunluğu gibi ortaya çıkan çeşitli sorunlar üzerine alternatif usuller getirilmiştir.⁶⁴ Bu kapsamda Alman Ceza Muhakemesi Kanununda yargılama süresinin kısaltılması hedeflenen ve bu bakımdan basit yargılama usulü ile benzerlik ve farklılıkları ortaya konulabilecek üç farklı usul mevcuttur. Bunlar, “hüküm anlaşması” (“*Verständigung*”), “ceza kararnamesi muhakemesi” (“*Verfahren bei Strafbefehlen*”) ve “hızlandırılmış muhakeme” (“*Beschleunigtes Verfahren*”) kurumlarıdır.⁶⁵

Hüküm anlaşması, klasik ceza yargılamasına alternatif olan hızlandırılmış muhakeme usullerinden biridir. Genellikle Anglosakson hukuk sistemlerinde uygulanan itham pazarlığının bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Muhakemeyi hızlandırma amacıyla Alman ceza muhakemesi hukukunda 1970'li yıllarda mahkemeler tarafından geliştirilen ve

⁶² Zacche, Francesco: *Il Giudizio Abbreviato*, Trattato di Procedura Penale, Milano 2004, s.172.

⁶³ Fabri, s.14.

⁶⁴ Çolak, Haluk: *Teori ve Uygulamada Basit Yargılama Usulü*, 1. Baskı, Ankara 2021, s.33.

⁶⁵ Atalay, Ayşe Özge: *Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller*, GSÜHFD, S.2, Y.2020, s.703.

fiilen uygulanan bir usul olan hüküm anlaşması, muhakeme süjeleri olan mahkeme, savcılık ve savunma makamları arasında yapılmaktadır. Esas ilkesi, sanığın suçunu kabul etmesi durumunda mahkemece hükmedilecek cezada önemli bir indirim yapılmasıdır.⁶⁶

Hüküm anlaşmasının uygulanıp uygulanmayacağını mahkemeler değerlendirecek olup bu hususta mahkemelere takdir yetkisi tanınmıştır. Dolayısıyla sanığa, usulün uygulanmasını talep etme hakkı tanınmadığı gibi bir yargılama şartı da değildir.⁶⁷

Hüküm anlaşmasının uygulanabilmesi için öncelikle sanık, suçunu açıkça ve istekli bir şekilde itiraf etmelidir. Bunun sonucunda mahkeme sanığın cezasında önemli bir indirim yapabilir. Bu indirim, genellikle hapis cezasının süresinde veya miktarında bir azalmayı içerebilir. İndirim oranı, anlaşmada belirtilen şartlara ve sanığın işlediği suçun niteliğine bağlı olabilir. Bunun yanında anlaşma, cezanın seçenek yaptırımlara çevrilmesi yahut ertelenmesine yönelik de olabilir. Anlaşma ile aynı zamanda muhakeme işlemlerinin bir kısmından yahut birtakım delillerin ikamesinden feragat edilmesi de mümkündür. Ancak her ne olursa olsun hüküm anlaşması, sanığın kanun yoluna başvurma hakkından feragati yönünde bir hüküm içeremez, içerdiği takdirde anlaşma hukuka aykırı sayılır.⁶⁸

Amerikan itham pazarlığından farklı olarak Alman hüküm anlaşmasında usulün uygulanabilmesi kovuşturma aşamasında mahkemenin anlaşmayı teklifi, sanığın ve savcının da anlaşmayı kabul etmesine bağlıdır.⁶⁹ Bir başka deyişle Amerikan itham pazarlığı sisteminde etkin rol savcılar tarafından üstlenilmekte ve mahkemeler daha pasif bir konumdayken Alman hüküm anlaşmasından sürecin ana etkeni başından sonuna kadar mahkemelerdir.⁷⁰

Alman CMK m.407 vd. hükümlerinde ise duruşma yapılmaksızın hüküm verilmesini sağlayan ceza kararnamesi muhakemesi düzenlenmiştir. Usulün uygulanması için Alman CMK m.407'ye göre savcılık araştırma yaparak duruşma yapılmasını gerekli görmezse

⁶⁶ Ekici Şahin, Meral: Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257C STPO), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1, Y.2020, s.304.

⁶⁷ Canpolat, Can: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, 1. Baskı, İstanbul 2022, s.145.

⁶⁸ Ekici Şahin, s.309-310.

⁶⁹ Aygün Eşitli: Alternatif Yöntemler, s.372.

⁷⁰ Jahn, Matthias / Schmitt-Leonardy, Charlotte: "The German "Verständigung" and Consensual Elements in German Criminal Trials." German Law Journal, C.21, S.6, Y.2020, s.1137. [https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/germlajo21&id=1198&collection=journals&index=\(E.T.:08.08.2023\).](https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/germlajo21&id=1198&collection=journals&index=(E.T.:08.08.2023).)

yaptırım uygulanmasına yönelik yazılı bir talepte bulunur.⁷¹ Bu talepname ile savcı, bir yaptırım da belirlemektedir. Ceza kararnamesi ile hükmedilebilecek yaptırımlar kanunla belirlenmiş olup bunlarla sınırlıdır.⁷² Ceza kararnamesi ile hapis cezasına hükmedilebilmesi için mahkemece sanığa müdafî atanması zorunludur.⁷³

Mahkeme, bir çekince belirtmedikçe savcının talebindeki yaptırım doğrultusunda karar vermek zorundadır. Ancak yeterli şüpheye ulaşamadığı kanaatine varan mahkeme, iddianamenin iadesi niteliğinde olmak üzere, talepnameyi reddedebilir. Yahut mahkemenin kovuşturma yapılmaması bakımından çekincesi mevcutsa, taleptamedeki hukuki nitelemeden farklı bir hukuki nitelemesi varsa, taleptamedeki yaptırım dışında bir hüküm tesisi gerekliyse duruşma açılır.⁷⁴ Sanığın, ceza kararnamesine tebliğden itibaren iki hafta içinde karşı gelmesi mümkündür. Aksi halde ceza kararnamesi kesin hüküm niteliği kazanır.⁷⁵

Hızlandırılmış muhakeme ise, Alman CMK m. 417 ila m. 420 arasında düzenlenmiş olup karmaşık olmayan davalar bakımından delil toplama, duruşma düzenleme ve karar verme aşamalarında belirli sınırlamalar öngörerek hızlı ve etkin bir yargılama sonucunda ceza verilmesini amaçlar.⁷⁶

Hızlandırılmış muhakemenin uygulanması, Alman CMK m. 417'deki şartların varlığına bağlıdır. Bu bakımdan öncelikle ceza hakimi veya toplu asliye ceza mahkemesi önünde görülen bir davanın olması gerekmektedir. Bir diğer şart ise, davanın karmaşıklık ve delil durumu bakımından hızlandırılmış muhakeme kapsamında derhal yargılanmaya uygun olmasıdır. Bu hallerde savcılık, hızlandırılmış muhakemeye karar verilmesi için yazılı veya sözlü olarak talepte bulunur.⁷⁷

Mahkeme, savcılığın talebi üzerine gerekli şartların yerine getirilmediğini düşünürse, dosyayı savcılığa iade eder. Mahkeme, uyuşmazlığın hızlandırılmış muhakeme usulü ile değil de genel hükümlere göre yapılacak yargılama sonucunda çözümlenmesi gerektiği kanaatinde

⁷¹ Yenisey, Feridun / Oktar, Salih / Oktar, Ayla: Alman Ceza Muhakemesi Kanunu - Strafprozeßordnung, 3.Baskı, İstanbul 2020, s.504.

⁷² Bohlander, Michael: Principles of German Criminal Procedure, Bloomsbury Publishing Plc, 2012, s.135. <https://ebookcentral.proquest.com> –(E.T.: 15.12.2021).

⁷³ Canpolat, s.182.; Zorunlu müdafî huzurunda da olsa ceza kararnamesi ile ancak infazı tecil edilebilecekse bir seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilebilir. Yenisey / Oktar / Oktar, s.505.

⁷⁴ Canpolat, s.183.

⁷⁵ Yenisey / Oktar / Oktar, s.509.

⁷⁶ Gaede, Karsten: -Vor- § 407 ff., in: Löwe-Rosenberg, Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz Großkommentar, Band 7, 27. Aufl., Walter de Gruyter, Berlin, 2022, kn. 3, 11. (Aktaran: Canpolat, s.177.)

⁷⁷ Yenisey / Oktar / Oktar, s.515.

ise bu yönde karar vererek genel hükümler uyarınca yargılama faaliyetine devam eder.⁷⁸ Alman CMK m.418/1'e göre hızlandırılmış muhakemesinin koşullarının oluştuğuna kanaat getiren mahkemece, savcılığın talebinden itibaren altı hafta içinde en kısa sürede ve son soruşturmanın açılması kararına gerek olmaksızın duruşma yapılır.⁷⁹

Ayrıca, hızlandırılmış muhakemede delillerin toplanması kolaylaştırılmış ve hızlandırılmıştır. Buna göre daha önce dinlenen tanık, bilirkişi yahut suç ortağı tekrar dinlenmeyebilir. Söz konusu kişilerin daha önce vermiş oldukları beyanların okunması yeterli görülmüştür. Ayrıca daha önce savunmalarını sunmuş sanığın duruşmaya çağırılması da şart koşulmamıştır. Bu sebeple sanığın hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmemesi adına, mahkemenin takdir yetkisini kullanırken sanığın savunmasını sunarken hakkındaki tüm suçlamalar, deliller ve belgeler hakkında yeterince aydınlatılıp aydınlatılmadığını göz önünde bulundurması önem arz etmektedir.⁸⁰

Yargılama sonunda Alman CMK m.419/1 uyarınca sadece para cezalarına ve bir yıla kadar hapis cezalarına hükmedilebilir, ehliyetin geri alınması dışında güvenlik tedbirlerinin uygulanması da mümkün değildir. Ayrıca sanığın en az altı ay hapis cezası alması muhtemel ise ve henüz bir müdafii yoksa mahkeme, Alman CMK m.418/4'e göre sanığa bir müdafii atar.⁸¹

Özel kanunlardaki düzenlemeler gereği çocuklar ya da NATO'ya üye devletler tarafından gönderilmiş asker grupları hakkında yapılan yargılamalarda hızlandırılmış muhakeme usulünün uygulanması mümkün değildir.⁸²

Hızlandırılmış muhakeme, yargılamayı hızla sona erdirme amacı bakımından basit yargılama usulü ile aynı amacı taşımaktadır. Ancak hızlandırılmış muhakemede kısa bir süre içinde de olsa duruşma yapılarak hüküm verilmekte, yalnızca ara duruşmalar atlanmaktadır. Ayrıca savcılığın talebi de usulün uygulanması için şarttır. Yine hükme karşı üst mahkemenin denetim yolu kapanmamıştır. Bu nedenle tıpkı İtalyan CMK'da düzenlenen kısaltılmış yargılama hakkındaki değerlendirmemizde olduğu gibi, Alman CMK'da yer verilen hızlandırılmış muhakemede de basit yargılama usulünden farklı olarak çelişmeli yargılamanın

⁷⁸ Aygörmez, Gülsün A. / Korkmaz, Mehmet: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, 1.Baskı, İstanbul 2021, s.56.

⁷⁹ Yenisey / Oktar / Oktar, s.515.

⁸⁰ Aygörmez / Korkmaz, s.57.

⁸¹ Yenisey / Oktar / Oktar, s.516.

⁸² Tulay, M.Emre / Doğan, Yamaç: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Akdeniz Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, C.10, S.2, Y.2020, s.369.

ihlal edilmediği ve denetim muhakemesine başvuru hakkının korunduğunu söylemek mümkündür. Bu gibi temel hususlar bakımından bu usul, basit yargılama usulünden farklılıklar barındırmaktadır.

3. Fransa

Ceza mahkemelerinde git gide artan iş yükü, buna bağlı olarak da yargılamaların geç sonuçlanması sorunu günümüzde birçok ülkede olduğu gibi Fransa ceza muhakemesi sisteminde de basitleştirme ve hızlandırmaya yönelik yasal düzenlemelere başvurmasını gerektirmiştir. Bu düzenlemelerle genellikle cezası daha az belirlenen suçlarda uygulanmak üzere kovuşturma aşamasının bertaraf edilerek cezanın soruşturma aşaması sonucunda belirlenmesi yahut tek bir duruşma ile hüküm kurma gibi yöntemler getirilmiştir.⁸³

Fransız Ceza Muhakemesi Kanununda özel muhakeme usulü olarak düzenlenen ve ceza kararı verilmesini de içeren “basitleştirilmiş muhakeme” (“*De la procédure simplifiée*”), kanunda yer verilen katalog suçların bulunması halinde suçun hafifliği, delillerin netliği ve failin kişiliği gibi hususların cezanın belirlenmesine imkân tanınması koşuluyla uygulanabilen ve zaman bakımından tasarruf sağlayan bir usuldür.⁸⁴

Katalog suç öngörülmüş olması basit yargılama usulünden farklılık gösterdiği noktalardan biri olmasına karşın suçun işlendiği tarihte failin on sekiz yaşından küçük olması ve basitleştirilmiş muhakemenin kapsamdaki suç ile düzenleme kapsamında yer almayan başka bir suçla beraber işlenmiş olması durumunda kapsama girmeyen suç için basitleştirilmiş muhakeme usulünün uygulanma imkanının olmaması⁸⁵ bakımından basit yargılama usulü ile kısmen benzerlik gösterdiği noktalar da mevcuttur.

Ancak nihayetinde söz konusu usulün uygulanması savcının talebine bağlanmıştır.⁸⁶ Yani bu usulün uygulanması yönündeki etkin karar mercii basit yargılama usulünde olduğu gibi mahkeme değil savcılık makamıdır.

⁸³ Yetimoğlu, Melike Ezgi: Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.1, Y.2019, s.19.

⁸⁴ Coscas-Williams, Beatrice / Michal Alberstein: A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems, New Criminal Law Review, C.22, S.4, Y.2019, s.609. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/bufcr22&i=617> – (E.T.:15.12.2021).

⁸⁵ Atalay, s.713.

⁸⁶ Atalay, s.713.

4. İspanya

İspanyol Ceza Muhakemesi Kanununda, genel yargılama usulünden farklı bir takım özel yargılama usulleri düzenlenmiştir. Bunlardan biri de 1988 yılında ilk kez uygulanmış ve kanunun m. 757- m. 794 arasında düzenlenen “kısaltılmış yargılama usulü” (“*el procedimiento abreviado*”) olup bu usule günümüzde sıklıkla başvurulmaktadır.⁸⁷

Usul, İspanyol Ceza Muhakemesi Kanunu m. 757 uyarınca dokuz yıldan fazla olmayan hapis cezasını veya süresi yahut miktarı ne olursa olsun alternatif nitelikteki cezalarla cezalandırılabilen suçların soruşturulması ve kovuşturulması için söz konusudur. Soruşturma aşaması, soruşturma hakimleri tarafından yürütülür. Kovuşturma aşaması ise muhtemel cezanın beş yıldan az olması halinde ceza hakimi tarafından; beş ila dokuz yıl olması durumunda daha yüksek yargı yetkisine sahip, genellikle birkaç hakimden oluşan ve her şehirde mevcut olup bir tür ikinci dereceden mahkeme niteliğindeki İl Mahkemeleri (“*Audiencia Provincial*”) tarafından yürütülür. Ceza hakimlerinin kararlarına karşı üst mahkemeye başvuru yolu açıktır. İl Mahkemelerince verilen kararlara karşı yalnızca temyiz mahkemesine başvuru mümkündür.⁸⁸

Kısaltılmış yargılama usulünün hafif suçlar bakımından uygulanıyor olması nedeniyle genel yargılama usulünden daha kısa olması hedeflenmişse de uygulamada genel yargılama usulü ile yapılan yargılamalardan çok da hızlı olmadığı görülmüştür.⁸⁹ Bunun sonucunda kanunun m.795 ila m.803 arasında yer alan “hızlı yargılama” (“*juicio rápido*”) adında yeni bir usul daha düzenlenmiştir.

“Hızlı yargılama” usulü, “kısaltılmış yargılama usulü”nden farklı olarak beş yıldan az hapis cezası yahut süresi on yıldan az alternatif nitelikteki cezalar öngörülen suçlarda uygulanır. Aynı zamanda usulün uygulanabilmesi için suçüstü halinin olması ve m. 795’te sayılan suçlardan birinin varlığı gereklidir. Buna karşılık suçun, bu usulün uygulanamayacağı başka suçlarla bağlantılı olması veya soruşturmaların yürütülmesinin karmaşık olması halinde hızlı yargılama usulü uygulanmayabilir.

⁸⁷ Ostos, Jose de los S. Martin: La Situación de la Justicia Penal en España, Derecho Penal y Criminologia, C.26, S.79, Y.2005, s.117. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/dpencrim26&i=493> –(E.T.: 18.09.2023).

⁸⁸ Aebi, Marcelo F. / Balcels, Marc: The Prosecution Service Function within the Spanish Criminal Justice System, European Journal on Criminal Policy and Research, C.14, Y.2008, s.321. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10610-008-9069> –(E.T.:18.09.20239).

⁸⁹ Aebi / Balcels, s.321.

Adli kolluk görevlileri şüpheliyi, mahkeme huzuruna çıkarmadan önce en fazla yetmiş iki saat içinde şüpheliyi hakları hakkında bilgilendirir, gerekli tüm raporları talep eder ve tanıkları çağırır. Akabinde duruşma hazırlığı aşamasına geçilir. Bu aşamada geçici tedbirler talep edilebileceği gibi cezası üç yıldan az hapis cezası olan suçlar bakımından şüpheliyle bir anlaşmaya da varılabilir. Anlaşmaya varıldığı takdirde savcılık tarafından önerilen ceza, üçte bir oranında indirilir; cezanın iki yıldan az olması halinde şüphelinin suçtan doğan hukuki sorumluluğunu kabul etmesi ve karşılaması şartıyla ceza ertelenebilir. Anlaşma sağlanamazsa sözlü yargılama aşamasına geçilir, sanık on beş gün içinde sözlü duruşmaya çağırılır ve üç gün içinde de hakkında hüküm verilir.⁹⁰ Bu şekilde verilecek hükme karşı üst mahkemeye başvuru hakkı mevcutken anlaşma üzerine cezadan indirim yapılmak suretiyle açıklanacak hükme karşı, taraflar üst mahkemeye başvuru hakkından feragat etmektedirler.⁹¹

Basit yargılama usulünü birebir karşılamasa da uygulanacak suçlarda bir üst sınır belirlemiş olması, farklı koşullar altında da olsa cezadan indirim görüyor olması, anlaşma sağlandığı takdirde duruşma açılmaksızın hüküm veriliyor olması yönleriyle İspanyol Ceza Muhakemesindeki hızlı yargılama usulü ile basit yargılama usulünün benzedikleri noktalar olduğu rahatlıkla söylenebilir.

IV. Ceza Muhakemesinin Temel İlkeleri ve Adil Yargılanmaya İlişkin Esaslar

A. Genel Olarak

6100 sayılı HMK’da yargılamaya hâkim olan ilkelere açıkça yer verilmişken CMK’da ceza muhakemesine hâkim olan ilkeler açıkça düzenlenmemiştir.⁹² Ancak pek tabi bu ilkeler muhakemenin yürütülüşü sırasında temel hak ve özgürlükleri koruma altına almayı hedefler. Çünkü devletin cezalandırma hak ve yetkisi, şüphelinin veya sanığın temel hak ve özgürlükleri ile çatışmaktadır. Böyle olunca da Anayasa ve AİHS, söz konusu ilkelerin temelini oluşturmaktadır.⁹³ Anayasa ve AİHS’nin adil yargılanma hakkına ilişkin hükümleri ise şüphesiz ki ceza muhakemesinin temel ilkeleri ile en fazla bağlantılı olandır.

Adil yargılanmayı ele alan düzenlemelerin kökeni, 1789 Fransız İhtilali’ne kadar dayanır. Nitekim Fransız İhtilali sonucu pekişen ve hakimiyetini artıran klasik ulus devlet anlayışı ve hukuk uygulamaları zamanla değişikliklere uğramıştır. Bilhassa II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’daki mevcut vaziyet, yeni düşünce veya açılımlara imkân sağlamıştır.

⁹⁰ <https://blog.hernandez-vilches.com/derecho-penal/que-es-un-juicio-rapido> -(E.T.:18.09.2023).

⁹¹ Aebi / Balcells, s.323.

⁹² Özen, s.153.

⁹³ Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar: Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2021, s.46.

Savaş sonucunda yaşanan can kayıpları ve yıkımların yarattığı geniş çaplı etkiler sebebiyle, Avrupa’da başta olmak üzere tüm dünyada insan haklarını ilgilendiren yeni düzenlemelerin yapılmasına gerek duyulmuştur. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili yapılan üst düzey çalışmalar, aynı zamanda adil bir biçimde yargılama yapılmasının teminatını sağlamak açısından da büyük önemi haizdir. Bu yöndeki gelişmeler, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi ile başlamış, AİHS ve AB Temel Haklar Şartının kabulü ile hızlanmıştır. AİHS’nin uygulanması sonucu ortaya çıkan AİHM kararlarının da Türkiye’nin de dahil olduğu taraf devletlerin iç hukuku üzerinde etkisinin bulunduğu söylenebilir.⁹⁴

Bu gelişmeler ışığında adil yargılanma hakkı AİHS m. 6’da düzenlenmiştir.⁹⁵ Madde, hukuk yargılamalarında davaya taraf olanların ve ceza yargılamalarında şüpheli veya sanığın usuli düzenlemelerden doğan haklarını güvenceye almaktadır. Her ne kadar yargılamaya katılan mağdur, tanıklar gibi diğer kişilerle ilgili 6. madde kapsamında herhangi bir düzenlemeye gidilmemişse de bu kimselerin hakları, sözleşmenin yaşayan bir belge olduğunu gösteren AİHM tarafından sıklıkla ele alınmakta ve madde kapsamında değerlendirilmektedir.⁹⁶

AİHS m. 6 içeriğinde adil yargılanma hakkını meydana getiren unsurlar arasında, bağımsız ve tarafsız mahkemeler huzurunda yargılanma, makul süre içerisinde yargılanma

⁹⁴ Türkel, Adem: Ceza Yargılamasının Kovuşturma Aşamasında Adil Yargılanma Hakkı, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2010. s.4.

⁹⁵ AİHS m. 6 Adil Yargılanma Hakkı:

“1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.”

⁹⁶ Vitkauskas, Dovydas / Dikov, Grigory: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Çev. Serkan Cengiz, 1. Baskı, Strazburg 2012, s.7. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019114424adil_yrglnma_korunmasi.pdf -(E.T.:25.10.2021).

gibi bazıları açıkça ortaya konulurken silahların eşitliği gibi bazı unsurlar zımni şekilde belirtilmiştir. Bu zımni unsurlar genelde AİHM içtihatları ile şekillenmiştir.⁹⁷

Madde kapsamında açıkça veya zımni olarak belirtilen ve adil yargılanma hakkını oluşturan unsurlar başlıca; mahkemeye erişim hakkı, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme huzurunda yargılanma hakkı, makul süre içerisinde yargılanma hakkı, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi, savunmayı hazırlamak için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma hakkı, tanık dinletme ve sorgulama hakkı, aleni muhakeme hakkı, duruşmada hazır bulunma ve hukuki dinlenilme hakkı, denetim muhakemesine başvuru hakkı olarak örneklenebilir.

Anayasamızda AİHS’de olduğu gibi tek bir “adil yargılanma hakkı” başlığı altında bir düzenleme olmayıp bu hakla ilgili birden fazla madde mevcuttur. Ayrıca temelde de Anayasa m. 2’de yer alan “hukuk devleti” ilkesi, bu temel hakkın gereği gibi temini için destekleyici hak ve ilkelere, hukuk sistemimiz içerisinde mutlak suretle yer verilmesini mecburi kılmıştır.⁹⁸

Anayasanın “hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesi, “kanuni hâkim güvencesi” başlıklı 37. maddesi, “suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddesi, “mahkemelerin bağımsızlığı” başlıklı 138. maddesi, “duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması” başlıklı 141. maddesi adil yargılanmayı teminat altına alan başlıca düzenlemelerdir.

Söz konusu düzenlemelere bakıldığında Anayasamızın da adil yargılanma hakkı ile ilgili düzenlemelerinin AİHS ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

B. Basit Yargılama Usulünün Adil Yargılanmayı Sağlayan Ceza Muhakemesinin Temel İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

1. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

Adil yargılanmanın başlıca unsurlarından biri, makul sürede yargılanma olup bireylerin haklarının korunması ve adaletin tesisi için gereklidir. AİHS m. 6/1’e göre makul sürede yargılanma hakkı, tüm bireylerin gerek medeni haklarını ve yükümlülüklerini ilgilendiren davalarda, gerek cezai anlamda kendisine isnat edilen suçlamalar hakkında karar

⁹⁷ Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Bloomsbury Publishing Plc, London 2016, s.90. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/baskent-ebooks/detail.action?docID=1873370> -(E.T.:24.10.2021).

⁹⁸ İncoğlu, Sibel: Adil Yargılanma Hakkı, 2. Baskı, Ankara 2019, s.14. <https://rm.coe.int/04-adil-yargilanma-hakki-ikincibaski/1680934d70> -(E.T: 17.12.2021).

verecek mahkemece davasının makul süre içerisinde sonuçlandırılmasını talepte bulunma hakkıdır.

AİHM'nin yerleşik içtihatlarına göre yargılama süresinin makul olup olmadığı davanın karmaşıklığı, delillerin karmaşıklığı, yargılama sürecinin gidişatı, mahkemelerin ve tarafların tutumları, yargılama konusunu oluşturan hakkın niteliği ve önemi çerçevesinde belirlenmektedir.⁹⁹ Makul süreden kasıt yalnızca davanın geç sonuçlanmaması, yargılamanın uzun sürmemesi değil; aynı zamanda davanın hakkaniyete uygun, etkin bir şekilde görülmesini engellemeyecek kısalıkta olması anlamındadır.¹⁰⁰

Tüm hukuk yargılamaları için geçerli olan makul sürede yargılanma hakkı, ceza yargılamalarında ayrıca önem arz etmektedir. Nitekim ceza yargılaması esnasında yargılama sonuçlanıncaya kadar sanık, birtakım suç isnadı altındadır. Bu durum toplumsal baskı ve ön yargıya yol açabileceği gibi, daha da önemlisi makul sürenin aşılması ile sanığın bazı hürriyeti kısıtlayıcı tedbirlere de haksız yere maruz kalmasına neden olabilir.¹⁰¹ Bu nedenle ceza yargılamasında makul sürede yargılanma hakkının gözetilmesi doğrudan kişilerin temel hak ve hürriyetlerini ilgilendirmektedir.

Kanun koyucunun basit yargılama usulünü hukuk sistemimize dahil etmesindeki en büyük amacın makul sürede yargılama olduğu çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade edilmiştir. AYM de E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında basit yargılama usulünü düzenleyen kuralların, duruşma yapılmasına gerek kalmaksızın dosyada mevcut belgeler ile karar verilebilmesini sağlayarak yargılamayı sonuçlandırabilmesi nedeniyle makul sürede yargılamaya hizmet ettiğini, bu nedenle anayasal meşru amacı haiz olduğunu belirtmiş, usulün ceza yargılamasının etkinliğine katkı sağladığı değerlendirilmiştir.¹⁰²

Şüphesiz ki basit yargılama usulünün uygulanması ile yargılamaların, genel yargılama usulündekine kıyasla çok daha kısa sürede sonuçlanmasına imkan tanınmıştır. Her şeyden önce duruşma yapılmaması sayesinde günümüzde mahkemelerin dosya sayısı ve iş yoğunluğu

⁹⁹ AİHM, Frydlender/Fransa, B. No:30979/96, pg. 43. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58762>; AİHM, Veli Uysal/Türkiye, B. No: 57407/00, <https://hudoc.echr.coe.int/%E2%80%99/app/conversion/pdf/?i=001-125219>; AİHM, Comingersoll S.A./Portugal, B.No: 35382/97, pg.19. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562> -(E.T.: 10.04.2024).

¹⁰⁰ Kaşıkara, M. Serhat: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, TBB Dergisi, S.84, Y.2009, s.246.

¹⁰¹ Özkan Duvan, Ayşe: Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.68, S.1, Y.2019, s.290.

¹⁰² AYM E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.120. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113> - (E.T.:14.10.2023).

gözetildiğinde duruşmaların, kuvvetle muhtemel çok ileri tarihe bırakılma ihtimalini bertaraf etmektedir. Yine benzer şekilde, karara itiraz edilmesi durumunda genel yargılama usulüne göre yapılacak duruşmada tarafların yokluklarında hüküm verilebilecek olması da yeni bir duruşma günü tayin edilmesinden kaynaklanacak uzamayı engelleme amacı taşımaktadır.

Bu bakımdan basit yargılama usulünün yargılamayı hızlandırmaya elverişli bir usul olduğunun kabulü ile birlikte makul sürede yargılamaya hizmet edip etmediği yalnızca yargılamayı hızlandırması göz önünde tutularak değerlendirilemez. Zira belirtildiği üzere makul sürede yargılama, yalnızca hızlı yargılama değil, beraberinde en etkin yargılamayı da gerektirir. Bu nedenle basit yargılama usulünün makul yargılanma hakkı ile bağdaşp bağdaşmadığını ortaya koyabilmek için adil yargılama hakkı kapsamındaki diğer haklara da hizmet edip etmediğinin tespiti gereklidir.

2. Duruşmada Hazır Bulunma ve Hukuki Dinlenilme Hakkı

Adil yargılanmanın söz konusu olabilmesi için muhakeme süjelerinin, özellikle de sanığın duruşmada hazır bulunmaları ve hâkim huzurunda dinlenmeleri şarttır. Bu vesileyle sanık, isnada ve her iddiaya karşı diyeceklerini bildirebilecektir. Bir başka deyişle, sanık esasen kovuşturma aşamasındaki birçok hakkını duruşmaya katılması ile etkin olarak kullanabilecektir. Bu nedenle duruşmada hazır bulunma başlı başına bir hak olarak teminat altına alınmaktadır.¹⁰³

AİHS m.6/3-c’de yalnızca suç isnadı altında bulunanlar bakımından kendilerini bizzat savunma hakkından bahsedilmişse de duruşmada hazır bulunma hakkı adı altında ayrıca özel olarak bir düzenlemeye gidilmemiştir. Ancak AİHM kararları ile duruşmada hazır bulunma hakkı, adil yargılanma hakkının bir gereği olarak kabul edilmekte ve açıkça sözleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Nitekim AİHS m.6’da açıkça belirtilen hukuki dinlenilme hakkı, tanık dinletme hakkı, ücretsiz tercüman yardımından yararlanma gibi hakların kullanılabilmesi için duruşmada hazır bulunma hakkının da garanti altına alınması gerektiği belirtilmektedir.¹⁰⁴

CMK m. 193/1’de kanunda belirlenen istisnalar saklı kalmak kaydıyla duruşma yapılabilmesi için sanığın hazır bulunması kural olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla yine

¹⁰³ Erol Er, Deniz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Hukukumuzda Sanık Hakları, 1.Baskı, Ankara 2002, s.218.

¹⁰⁴ AİHM, Sejdivic/İtalya, B. No: 56581/00, pg.81. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-72629> – (E.T.:10.04.2024).

CMK’da öngörülen birtakım istisnalar haricinde sanığın duruşmada hazır bulunması gerekliliği hem kendisine tanınan bir hak hem de kendisine yükletilen bir yükümlülük olarak esastır.

Hukuki dinlenilme hakkı ise herkesin mahkeme önünde dinlenilme hakkının olmasını ifade eder. Özellikle ilgiliye, kendisine yöneltilen suçlamalar hakkındaki düşüncelerini açıklamasına bu hak kapsamında mutlaka fırsat verilmelidir. Bu şekilde delillerin tek yanlı olarak değerlendirilmesinin de önüne geçileceğinden maddi gerçeğe ulaşma bakımından da önem teşkil edecektir.¹⁰⁵

CMK m. 207’ye göre delilin ortaya konulması isteminin, bu istemin yahut ispatlanması arzu edilen vakıanın geç bildirilmesinden kaynaklı reddedilememesi, m. 216/1’de sunulan delillerin tartışılmasında son sözün sanığa ve müdafine veya kanuni temsilcisine verilmesi, m. 300/2 uyarınca hüküm kurulmadan önce yine son sözün sanığa verilmesi, hukuki dinlenilme hakkına hizmet eden önemli düzenlemelerdir.

Basit yargılama usulünde mahkeme; iddianameyi sanığa, mağdura ve şikâyetçiye tebliğ ederek beyanlarını ve savunmalarını tebligatta belirtileceği üzere, iki haftalık süre içerisinde yazılı şekilde sunmalarını istemekte ve bu sürenin tamamlanması akabinde duruşma yapmaksızın, Cumhuriyet savcısının görüşünü almaksızın hüküm kurmaktadır. Dolayısıyla her şeyden önce duruşma yapılmayan bir durumda sanığın duruşmada bulunması haliyle mümkün olmayıp duruşmada hazır bulunma hakkının tamimiyle ortadan kaldırıldığı belirtilebilir.

AİHM’nin bir kararında, duruşmalı yargılama yapılmasının mutlak surette zorunlu olmadığı, ancak taraf devletlerin iç hukuk düzenlemelerinde duruşmada hazır bulunma ve dolayısıyla hukuki dinlenilme hakkının uygulamada gerektiği takdirde mutlaka sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰⁶

Ancak basit yargılama usulüyle sanığa hüküm verilinceye kadar duruşma açılmasını isteme hakkı da tanınmamış olup bu takdir yalnızca mahkemeye bırakılmıştır. Uygulamada ise mahkemelerin gerekli görmeleri halinde duruşma açabilecekleri yönündeki söz konusu

¹⁰⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, s.54.

¹⁰⁶ AİHM, Yakovlev/Rusya, B. No: 72701/01, pg.19. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-68516> (E.T.:13.04.2024).

düzenlemenin zaten pek de uygulanmadığı görülmüştür.¹⁰⁷ Sanık ise ancak verilen hükme itiraz ile duruşma açılmasını sağlamaktadır. Ancak bu noktada da eğer ki bir mahkûmiyet hükmü söz konusu ise basit yargılama usulü ile kendisine bahşedilen cezadan ¼ oranında indirim bu kez söz konusu olmayacaktır. Bu halde sanığın verilen hükme itiraz etmesi adeta kanun koyucu tarafından istenmemiştir. Haliyle duruşma yapılmaksızın bir hüküm kurulması hali sanığın yargılamaya etkin katılımını da engelleyecektir.

Sanığın yargılamaya katılabilmesi amacıyla olacaktır ki savunmalarını sunması için bir fırsat verilmeye çalışılmış ancak bu durum da kendisine iddianamenin tebliğinden itibaren iki haftalık günlük bir süre ile sınırlandırılmıştır. Bu süre geçtikten sonra mahkemenin hüküm kurabileceği belirtilmiştir. Kanun koyucu bu iki haftalık süre dolduktan sonra ancak mahkemece henüz bir hükmün kurulmamış olduğu süre zarfında yapılan savunmaların yahut sunulan delillerin akıbeti ile ilgili suskun kalmıştır. Bu durumda bu deliller tartışılarak hükme esas alınabilecek midir? Her halde delil serbestisi ve re'sen araştırma ilkesinin hâkim olduğu ceza muhakemesi hukukumuzda sanığın hukuki dinlenilme hakkı süre ile sınırlandırmak son derece yanlıştır.

3. Tanık Dinletme ve Tanığa Soru Yöneltilme Hakkı

Adil yargılanma hakkı, iddia tanıklarının sorguya çekmenin veya çektirmenin yanında eş şartlar altında savunma tanıklarının da çağrılmalarını ve dinlenmelerini gerektirir. Bu sebeple tanık dinletme ve tanığa soru yöneltilme hakkı AİHS m. 6/3'te sayılan asgari sanık haklarından biridir.

Tanık dinletme ve tanığa soru yöneltilme hakkı bir bakımdan silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesine de hizmet etmektedir.¹⁰⁸ Nitekim sanık, tanık beyanlarında yer alan çelişkili hususları yahut zayıf noktalarını ortaya koyarak bu beyanlara duyulması gereken güveni sorgulama ve cezai uyumsuzluğun yalnızca savcılık makamının iddianamesinde yer verdiği kadarıyla algılanmasını engellemek imkanına sahip olacaktır.¹⁰⁹

Bu doğrultuda CMK m. 201/1'de de sanığın ve katılanın mahkeme başkanı ya da hâkim vasıtasıyla tanığa sorular yöneltebileceği, gerektiğinde yeniden soru sorabilecekleri

¹⁰⁷ Taşkın, Şaban Cankat: 7188 Sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'na Getirilen "Basit Yargılama Usulü" Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.1, Y.2020, s.3122.

¹⁰⁸ Altıparmak, Cüneyd: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları, TBB Dergisi, S.63, Y.2006, s.256.

¹⁰⁹ Türkel, s.75.

garanti altına alınmıştır. CMK m. 215'e göre ise tanığın dinlenmesinden sonra buna karşı bir diyeceğinin olup olmadığının sanığa ve müdafisine sorulması gereklidir.

Tanıklar, kural olarak sanığın da hazır bulunduğu duruşmada mahkeme tarafından aleni olarak dinlenir.¹¹⁰ Bu kuralın istisnasını teşkil edecek şekilde tanığın, duruşmada hazır bulunamayacağının veya oturduğu yerin konumu yahut mesafesinden kaynaklı olarak duruşmada hazır bulunmasının güç olduğunun anlaşılması halinde mahkemenin soruşturma aşamasında veya duruşma hazırlığı devresinde dinlenmesine karar verilebileceği öngörülmüştür. Ancak bu durumda da sanık, müdafî, mağdur ve vekili, tanığın dinlenmesi esnasında hazır bulunabilecekler, dinlemeye ilişkin tutanaklar da duruşmada okunacaktır.¹¹¹ Yani bu durumda dahi sanığın tanığa soru sorma hakkı elinden alınmamaktadır.

Basit yargılama usulünde duruşma yapılması söz konusu olmadığından tanık dinlenmesi de mümkün değildir. Ayrıca, mahkeme bu usulün uygulanacağına kanaat getirdikten sonra, yazılı şekilde beyanlarını ve savunmalarını sunmaları için taraflara iki haftalık bir süre vermektedir. Tarafların yazılı beyan ve savunmada bulunmalarına imkân tanınsa da tarafların mahkemeden, basit yargılama usulü kapsamında tanık dinlenmesini talep etmeleri söz konusu değildir.¹¹² Dolayısıyla tanıklık kavramı bu usulde anlamını yitirecek, tanık dinletme ve tanığa soru yöneltme hakkı ihlal edilecektir.

Uygulamada ise tanık dinletmek isteyen tarafların, bu taleplerinin gerekliliğini mahkemeye, kendilerine verilen süre içerisinde bildirdikleri ve basit yargılama usulü kapsamında tanık dinletmek mümkün olmadığından mahkemeden basit yargılama usulünden vazgeçilerek genel hükümlere göre yargılamaya devam etmesi talebinde bulundukları görülmektedir. Bu durumda mahkemelerin, uyuşmazlığın çözümü için tanık dinlemenin gerçekten gerekli olup olmadığı konusunda hassas bir değerlendirme yapmaları gerekmektedir. Her ne kadar dosyanın mevcut delil durumu ile karar verilebilecek halde

¹¹⁰ AİHM, Hümmel/Almanya, B. No: 26171/07, T.19/07/2012, pg.38: "Madde 6/3(d), bir sanığın mahkûmiyetine karar verilebilmesi için, önce aleyhine olan tüm delillerin, muhalif bir yorum sağlamak amacıyla onun da hazır bulunduğu aleni bir duruşmada ortaya konulması gerekir. Bu ilkeye istisnalar getirilmesi mümkündür ancak bunlar, ifade verdiği sırada veya sonraki yargılama aşamalarında aleyhindeki tanığı sorgulama ve ona karşı çıkma konusunda sanığa uygun ve yeterli imkân verilmesini gerektiren savunma hakkını ihlal etmemelidir." <https://hudoc.echr.coe.int/tur?.i=001-112280> – (E.T.:18.12.2021).

¹¹¹ Yargıtay 4. CD E. 2006/3203, K. 2007/10902, T. 17.12.2007: "Tanıkların dinlenilmesi için belirlenen duruşma gününün sanığa ve müdafisine bildirilmesinin zorunlu bulunduğu, sanık müdafisine tanıklara yönelik soru sorma olanağının da sağlanabilmesi bakımından bu zorunluluğa uyulması gerektiği gözetilmelidir." <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=4cd-2006-3203.htm&kw='E.2006/3203,+K.2007/10902,+T.17.12.2007&cr=yargitay#fm> –(E.T.:18.12.2021).

¹¹² Er, Elif: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, C.3, S.1, s.36. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1481004> –(E.T.: 25.03.2021).

olması üzerine mahkemelerin basit yargılama usulünün uygulanmasına karar vermesi gerekmekte ise de tanık dinletme ihtiyacı taraflar bakımından sonradan ortaya çıkmış yahut dosyadaki mevcut deliller incelenirken tanık dinleme gerekliliği mahkemece gözden kaçırılmış olabilir. Bu noktada en azından tanık dinletme ve tanığa soru yöneltme hakkının sağlanması adına mahkemelerin basit yargılama usulünü uygulanmaktan vazgeçerek genel hükümler uyarınca yargılama faaliyetine devam etmeleri gerekmektedir.

4. Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkesi

Muhakemenin, süjelerin tümünün görüşlerini açıkladığı ve iddialarını ortaya koyduğu bir bütün olması sebebiyle taraflar maddi ve hukuki sorun hakkında serbestçe tartışabilmeli, karşılıklı iddialar ve iddiaları destekleyen veya çürüten delilleri ileri sürebilmelidir. Bu sayede de hâkim sağlıklı bir bilgiye ulaşarak karar verebilecektir.¹¹³ İşte bunu sağlayan, çelişmeli yargılama ilkesidir. Bir başka deyişle çelişme, muhakeme yapmanın yani kolektif hüküm vermenin metodu olup çekişme, mücadele, zıtlık anlamlarına gelebilecek bir çelişikliği değil; bir “*fikir alışverişi*”, bir “*kolokyumu*” ifade eder.¹¹⁴

Ceza muhakemesinde çelişme; iddia eden savcı, itham edilen sanık ve hâkim arasında oluşmaktadır. Kolektif hükmün bir bileşim olması için, hazırlanmasına katılan en az üç süjenin varlığını gerektirmektedir.¹¹⁵ Dolayısıyla hüküm, yalnızca hâkimin değil ceza muhakemesi adına aynı zamanda sanığın ve savcının da katılımını içerir. Bu da ancak sunulan deliller ve bildirilen görüşler ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve bunlar hakkında kendilerine görüş bildirebilme olanağının tanınması ile mümkün olacaktır.¹¹⁶

CMK sisteminde de çelişmeli yargılama ilkesi, duruşmaya hâkim olan esas yöntem olarak benimsenmiştir. Bu yöndeki düzenlemelerden birkaçına örnek vermek gerekirse CMK m. 201’e göre, duruşmada savcıya, müdafisine ya da vekil sıfatı ile duruşmaya katılmış avukata; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmada hazır bulunan diğer kişilere soru sorma yetkisi tanınmış, bu vesileyle tanıkların güvenilirliklerinin test edilebilmesine

¹¹³ Taner, Fahri Gökçen: Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara 2021, s.93.

¹¹⁴ Şahin, Cumhur: Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, C.21, Özel S., Y.2019, s.3052.

¹¹⁵ Dursun, Hasan: Muhakemede Diyalektik ve Silahların Eşitliği, 1.Baskı, Ankara 2010, s.102.

¹¹⁶ AYM, B. No: 2013/1793, T. 18/9/2014: “...çelişmeli yargılanma hakkı, kural olarak bir hukuk ya da ceza davasında tüm taraflara, gösterilen kanıtlar ve sunulan görüşler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlarla ilgili görüş bildirebilme imkânı vermektedir (Benzer yöndeki AIHM kararları için bkz. J.J./Hollanda, B. No: 9/1997/793/994, 27/3/1998, § 43; Vermeulen/Belçika, B.No: 19075/91, 20/2/1996, § 33)”. [https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1793-\(E.T.:18.12.2021\)](https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1793-(E.T.:18.12.2021)).

olanak sağlanmıştır. Ayrıca duruşmada getirilen her çeşit delil ile ilgili tüm taraflara söz hakkı verilmesi gerektiğine ilişkin düzenleme ile sunulan deliller ile ilgili tarafların karşılıklı olarak fikir bildirebilmeleri ve bu sayede tam anlamıyla çelişmenin sağlanması hedeflenmiştir.¹¹⁷

Çelişmeli yargılamada taraflar arasında dengenin kurulması ise silahların eşitliği ilkesi ile mümkün olmaktadır. Silahların eşitliği ilkesi, muhakemeye dahil olan her tarafa, kendi iddialarını ve savunmalarını ortaya koyabilmesi adına diğer tarafa kıyasla dezavantajlı bir durum yaratmayacak ölçüde olanak sağlanması gerekliliğini ifade etmektedir.¹¹⁸ Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesi sanık/şüpheli hakları ile iddia makamının sahip olduğu yetkiler arasında bir denge kurmayı gerektirir. Ancak bu denge mutlak bir eşitlik anlamına gelmemektedir. Nitekim Kıta Avrupası hukuk sisteminde savcı, kamu görevlisi olması sebebiyle devletin gücünü her zaman elinde bulunduran taraftır.¹¹⁹ Ayrıca, görevi gereği birtakım hususlara şüpheli/sanık veya mağdura kıyasla daha hâkim olması pek tabi normaldir. Fakat arada bir denge mutlaka kurulmalıdır.

Bu denge yalnızca şüpheli/sanık ve savcı yahut hâkim arasında değil; mağdur ile şüpheli/sanık arasında da söz konusudur. Bu bakımdan sanığa/şüpheliye tanınan hakların mağdura da tanınması gereklidir.¹²⁰

CMK'da silahların eşitliği ilkesine yönelik olarak yapılmış düzenlemelere örnek vermek gerekirse m. 160/2'de savcıya, adil bir yargılama ile maddî gerçeğin araştırılması için, emri altında bulunan adli kolluk personeli vasıtasıyla, şüphelinin yalnızca aleyhine olan delilleri değil lehe delilleri de toplama ve muhafaza altına alma, şüphelinin hukuki haklarını koruma yükümlülükleri öngörülmüştür.

CMK m. 170/5 uyarınca ise savcı, düzenleyeceği iddianamenin sonuç bölümünde, yalnızca şüphelinin aleyhine olan hususları değil, lehine olan hususları da belirtmekle yükümlüdür. Ayrıca CMK'da öngörülen zorunlu müdafilik sistemi ve delil yasakları¹²¹ ile hakimlerin ve savcılarının tarafsızlığına ilkeler de silahların eşitliği ilkesine hizmet eder.

Basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemeye bakıldığında CMK m. 251/3'te mahkemenin duruşma faaliyeti gerçekleştirmeksizin ve savcının görüşünü almaksızın karar

¹¹⁷ Türkel, s.138.

¹¹⁸ Aygörmez Uğurlubay, Gülsün A. / Haydar, Nuran / Korkmaz, Mehmet: Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Y.2019, s.279.

¹¹⁹ Öztürk, Bahri: Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2020, s.136.

¹²⁰ Özbek / Doğan / Bacaksız, s.53.

¹²¹ Bkz.: Öztürk, s.137.

verebileceği belirtilmektedir. Bu durumda mahkeme, sanığın yazılı beyan ve savunmalarını dosya üzerinden değerlendirecek, bunları duruşmada sanığın ve Cumhuriyet savcısının önünde tartışmayacak demektir. Bu da mahkemenin oluşturduğu hükmün kolektif bir ürün olmadığını, hükmün yalnızca mahkemenin fikir açıklaması niteliğinde olduğunu ifade etmektedir.

Ayrıca sanıktan yalnızca iddianamenin tebliği ile beraber iki haftalık süre içerisinde bir defalığına mahsus savunmalarını sunmasına izin vermek, mağdurdan da yine yalnızca bir seferliğine beyanlarını sunmasını istemek de yetersiz kalmaktadır. Nitekim bu süre solduktan ve yazılı savunma ve beyanlar sunulduktan sonra ortaya çıkan bir delil olduğunda bu durumdan yalnızca mahkemenin haberi olacak, sanıktan veya mağdurdan bu delil üzerine herhangi bir savunma veya beyan alınmayacaktır. Hatta kendilerinin bu durumdan haberi dahi olmayacaktır. Gerek çelişmeli yargılama gerekse de silahların eşitliği bakımından ciddi bir tehlikedir. Nitekim AİHM kararlarında da taraflara dava malzemesi hakkında bilgi sahibi olma ve yorum yapma hakkının tanınmaması, mahkemece tarafların dinlenilmemesi, delillere karşı çıkma imkanı verilmemesi durumunda çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiğine dikkat çekilmiştir.¹²²

Bununla ilgili olarak CMK m. 251/2'nin son cümlesinde “*Ayrıca, toplanması gereken belgeler, ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edilir.*” denilmektedir. Fakat söz konusu işlemler sanığa, mağdura ve şikayetçiye tebligatın yapıp kendilerine beyanlarını ve savunmalarını sunmaları için tanınan süre zarfında gerçekleşmektedir. Söz konusu bilgi ve belgeler toplanmadan ve sanığa tebliğ edilmeden bir savunma yapmasını beklemek silahların eşitliği ilkesi ile bağdaşmamaktadır. En azından tüm bilgi ve belgelerin toplanması akabinde sanığa, şikayetçi ve mağdura bunlar da tebliğ edilerek yeniden bir savunma ve beyanlarının alınması mümkün kılınmalıydı.¹²³

5. Savunmayı Hazırlamak İçin Yeterli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı

AİHS m. 6/3-b’de sanığın savunmasını hazırlanması için gereken zaman ve kolaylıklara sahip olması gerektiği, sanığın asgari haklarından biri olarak düzenlenmiştir. Sanığa, yeterli zaman ve kolaylık tanınmaksızın savunma hakkı imkânının verilmesi, savunma hakkı tanınmaksızın onu yargılamakla aynı anlama gelecektir.

¹²² AİHM, Ruiz-Mateos/İspanya, B. No: 12952/87, pg.63. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57838>; AİHM, Feldbrugge/Hollanda, B. No: 8562/79, pg.44. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57486> (E.T.:13.04.2024).

¹²³ Benzer yöndeki görüşler için bkz.: Kaşka, s.123.; Yılmaz / Apiş, s.91.; Er, s.35.

Yeterli (gerekli) zaman kavramıyla ifade edilen; sanığın ve/veya müdafinin savunmasını hazırlamak için gerekli hazırlıkları yapabilecekleri tüm imkanların için sağlanmış olmasıdır. Yeterli sürenin ne olması gerektiği, yargılamanın türü ve somut cezai uyuşmazlığın özellikleri dikkate alınarak belirlenmektedir. Bu bakımdan savunmanın hazırlanmasında zamanın yeterli olup olmadığı, ancak somut olayın özelliklerine göre tespit edilebilir. Çünkü her olayın karmaşıklık düzeyi farklı süreleri gerektirecektir. Bu nedenle peşinen bir süre öngörülerek yeterli olacağı varsayımında bulunmak doğru değildir.¹²⁴

Yeterli kolaylıklara sahip olmak ise, sanığın savunmasını hazırlayabilmek için müdafii ile sözlü yahut yazılı şekilde görüşebilmesini, danışmanlığından yararlanabilmesini ve üzerindeki isnatlarla ilgili bütün iddialarını ve delillerini hiçbir kısıtlamaya tabi tutulmaksızın ortaya koyabilmesini, beraat etmesini veya cezasının azaltılmasını sağlayabilecek delil niteliğindeki belgelere erişimini, yargılama esnasında esaslı değişikliklerden haberdar edilmesini, bu sayede savunmasını kendisinin veya müdafinin belirlediği ve istediği şekilde yapabilmesini gerektirir.¹²⁵ Örneğin sanığın müdafii ile görüşmesinin engellenememesi; bilgi edinmek adına soruşturma ve dava dosyasının incelenmesine imkân tanınmış olması, sözlü savunmalarını sunabilmesi için yargılamanın duruşmalı yapılması gereği, mahkemenin gerekçeli kararının sanığa usulüne uygun tebliğ zorunluluğu bunlardan yalnızca birkaçıdır.¹²⁶

Basit yargılama usulünde sanığa iddianame tebliğ edilmekte ve savunmalarını sunması için tebliğden itibaren iki haftalık süre verilmektedir. Bu süre basit yargılama usulünün kapsamına giren tüm suçlar bakımından, somut olayın karmaşıklığı dikkate alınmaksızın, aynıdır. Ancak her olay için bu denli kısa bir süre öngörülmesi doğru değildir.

Dahası, toplumumuzda hukuk bilincinin yeterince gelişmemiş olması dolayısıyla uygulamada vatandaşların kendilerine gelen tebligatları ya hiç açmadıkları ya da açsalar dahi önemsemedikleri görülmektedir.¹²⁷ Hal böyle iken kovuşturma evresinde sanığa bir kez tanınan savunma hakkını iki haftalık bir süre ile kısıtlamak sakıncalı sonuçlar doğurabilmektedir.

¹²⁴ Şahin, Cumhuriyet: Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS 6/3-b), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, Y.2004, s.263.

¹²⁵ AYM, B. No: 2014/6971, T. 1/2/2017, pg. 45. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6971>; AİHM, Gregacevic/Hırvatistan, B. No: 58331/09, pg. 51: “...Sanık, savunmasını uygun bir şekilde hazırlama ve hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın, yargılamanın sonucunu etkileyebilecek şekilde ilgili olan tüm hususlarda davayı gören mahkemenin önüne savunmasını ortaya koyabilme olanağına sahip olmalıdır...” <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-112090> –(E.T.:10.04.2024).

¹²⁶ Şahin, Cumhuriyet: Savunma, s.273.

¹²⁷ Taşkın, “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, s.3118.

6. Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı

Denetim muhakemesine başvuru hakkı, maddi gerçeğe ulaşma yolunda muhtemel bir hata durumunda bireylerin temel hak ve özgürlüklerine doğrudan ve ciddi boyutta müdahalenin söz konusu olduğu ceza hukukunda ve ceza muhakemesi sürecinde de hâkim veya mahkeme kararlarının yeniden ele alınması ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olup adil yargılanma hakkının bir gereğidir.¹²⁸

AIHS Ek 7 No’lu Protokol m.2’de denetim muhakemesine başvuru hakkı, “*Mahkeme tarafından ceza gerektiren bir suç nedeniyle mahkum edilen herkes, mahkumiyetinin veya hükmolunan cezanın yüksek bir mahkeme tarafından yeniden incelenmesini sağlama hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanımı, kullanımının dayanakları dahil kanunla düzenlenir.*” şeklinde ele alınmıştır. AIHM kararlarında protokole taraf devletlerin iç hukuklarında söz konusu hakkın ne şekilde kullanılacağına ilişkin geniş bir takdir marjı tanınmaktadır. Ancak her ne şekilde düzenlenirse düzenlensin bu hakkı ortadan kaldıran veya hakkın özünü ihlal eden ve meşru bir amaç güdülmeksizin kısıtlayan her türlü kural, sözleşmenin ihlali anlamına gelecektir. Bu nedenle iç hukukta bu hakkın, ilgilileri tarafından doğrudan kullanımını sağlayan düzenlemeler yapılması gerekmektedir.¹²⁹

İşte bu sebeple CMK m. 260 vd. hükümlerinde kanun yolları düzenlenmiş olup Cumhuriyet savcısının, şüphelinin, sanığın ve katılanın, katılma talebinde bulunan ancak bu talebi mahkemece karara bağlanmayan yahut reddedilen veya katılan sıfatına sahip olabilecek derecede suçtan zarar gören kişilerin kanun yoluna başvurabilecekleri öngörülmüştür.

Kanun yolları, olağan ve olağanüstü olmak üzere iki çeşittir. Olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyiz; olağanüstü kanun yolları ise Yargıtay ve BAM Cumhuriyet başsavcısının itiraz yetkisi, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi şeklindedir.

CMK 252/1’de basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda verilen hükümlere itiraz edilebileceği, hükme süresinde itiraz edilmemesi halinde kesinleşeceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla verilen hükümlere karşı istinaf yoluna gidilmesine imkân verilmemiş, itiraza tabi kılınmıştır. Ancak burada kastedilen itiraz, CMK m. 267 vd. hükümlerinde düzenlenen olağan

¹²⁸ Can, Neslihan: Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı, MÜHFHAD, C.24, S.2, Y.2018, s.780.

¹²⁹ AIHM, Gurepka/Ukrayna, B. No: 61406/00, pg. 59. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-70094>; AIHM, Krombach/Fransa, B. No: 29731/96, pg. 96. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211> (E.T.: 11.04.2024).

kanun yolu anlamındaki itiraz da değildir.¹³⁰ Nitekim itiraz hükmü veren mahkemeye yapılacak, mahkeme itiraz üzerine dosyayı tevzi kriterlerine göre belirlenecek olan bir başka asliye ceza mahkemesine gönderecek; bu mahkemece herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın genel hükümlere göre duruşma açılıp yargılamaya devam edilecektir. Duruşmalı yargılama, tek asliye ceza mahkemesi olan yerlerde başka yetkili bir hakim daha bulunmaktaysa dosyaya bakmamış diğer hakim tarafından; tek hakimli bir mahkeme ise “adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu başkanı” tarafından bir hakim görevlendirilecek ve bu hakim genel hükümlere göre yargılama devam edecektir.

Dolayısıyla basit yargılama usulü uyarınca verilen hükmün herhangi bir denetim muhakemesine tabi olması mümkün olmamaktadır. Bu da hükmün denetlenmesi gerektiği yönünde bir düşüncesi olan taraf açısından denetim muhakemesine başvuru hakkının elinden alınması anlamındadır.

Aynı zamanda sanığın itiraz etmesi halinde mahkûmiyet hükmü verilmesi durumunda yapılan ¼ indirimin de korunmaması sanığın sırf bu indirimi kaybetmemek adına itirazdan da çekinmesine yol açabilecektir.

İtiraz üzerine genel hükümlere göre yargılamayı yapan mahkeme, 7499 sayılı Kanun düzenlemesine kadar basit yargılama usulüne göre karar veren mahkemeydi. Dolayısıyla uygulamada aynı mahkeme tarafından kısa bir süre içerisinde genel hükümlere göre yapılan yargılamada da çok farklı bir hükümle karşılaşılmadığı görülmekteydi. Her ne kadar 7499 sayılı Kanun ile genel hükümlere göre yargılamayı yapacak olan mahkemenin, basit yargılama usulüne göre karar veren mahkeme olması engellenmişse de hükmün, doğrudan üst mahkemece denetimi yolu açılmamıştır. Bu sebeple her ne kadar CMK m. 252/3’te itiraz üzerine yapılacak yargılama sonucu verilecek hükmün genel hükümlere göre kanun yollarına tabi olacağı belirtilmişse de denetim muhakemesine başvurma imkânı vermeden önce farklı yollarla aynı sonucun elde edilmesini şart koşturmak usul ekonomisine de aykırı olacaktır.

7. Bağımsız ve Tarafsız Bir Mahkeme Tarafından Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma hakkı kapsamındaki haklardan biri olan bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkının özünü mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı

¹³⁰ Basit yargılama usulüne itirazın hukuki niteliği ile ilgili değerlendirme çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yapılacağından bu başlık altında detaylı bir anlatıma gerek duyulmamış, yalnızca denetim muhakemesinin ihlal edilip edilmediği noktası üzerinde durulmuştur.

ilkesi oluşturmaktadır. AİHS başta olmak üzere bu ilkeye, birçok uluslararası düzenlemede yer verilmiştir.¹³¹

Mahkemelerin bağımsızlığı, her şeyden önce yargı erki dışında, yasama ve yürütme erkleri karşısında bağımsız olması, hiçbir talimat altında olmaması anlamındadır.¹³² Mahkemelerin tarafsızlığından ise anlaşılması gereken hakimin gerek uyuşmazlığın taraflarına karşı gerekse de kişisel birtakım değerleri, duyguları, inançları, önyargıları gibi içsel faktörlerden bağımsız olarak karar vermesi gerektiğidir. Bağımsızlık ve tarafsızlık, hukuk devleti içerisinde kişilerin yargıya olan güvenini sağlamak adına büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle mahkemelerin temsilcileri hakimlerin, görevleri esnasında tarafların, yargılama dışı başka bir unsurun yahut kişisel özelliklerinin hiçbir tesiri altında olmadan hukukun üstünlüğüne hizmet etmeleri gerekmektedir.¹³³

İç hukukumuzda da bu hususta birçok düzenleme olduğu gibi, CMK m. 22 ila 32 maddeleri arasındaki düzenlemeler ile de mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Basit yargılama usulünün mahkemelerin bağımsızlığından ziyade mahkemelerin tarafsızlığı açısından ele alınması daha faydalı olur. Zira bu usul, mahkemelerin bağımsızlığına etki edebilecek bir özellik taşımamaktadır. Ancak mahkemelerin tarafsızlığı noktasında üzerinde durulması gereken hususlar vardır. Nitekim kanımızca bu husus, kanun koyucunun da 7499 sayılı Kanunla basit yargılama usulünde değişiklik yaparken göz önüne aldığı hususlardan biri olmuştur.

Zira, 7499 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler öncesinde basit yargılama usulünün uygulanması sonucu verilecek hükme itiraz sonrası yargılamayı yapacak olan mahkemenin hükmü veren mahkeme olması, hakimin dış faktörler değil ancak kişisel birtakım faktörler sebebiyle tarafsızlığını koruyup korumayacağı yönünde şüphe uyandırabilecek nitelikteydi. Çünkü mahkeme, artık kanaatini açıklamış bir mahkemeydi. Ancak 7499 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler sonrası itiraz üzerine yargılamayı yapacak mahkemenin başka bir asliye ceza mahkemesi olacağının düzenlenmesi, bu şüpheyi yaklaşılan durumu ortadan kaldırmıştır. Mahkemenin tarafsızlığı sağlayabilme konusunda önemli bir yenilik getirilmiştir

¹³¹ Bkz.: İşten, İnanç: Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.13, S.2, Y.2014, s.292.

¹³² Torun, Fatih: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Fazlı Aslaner/ Türkiye Kararı Bağlamında Tarafsız Mahkemede Yargılama Hakkı, Anayasa Yargısı Dergisi, C.37, S.1, Y.2020, s.289.

¹³³ İşten, s.302.

İKİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN TARİHSEL SÜRECİ, KLASİK CEZA MUHAKEMESİNE ALTERNATİF DİĞER USULLERLE İLİŞKİSİ VE KOŞULLARI

I. Basit Yargılama Usulünün Tarihsel Süreci

Basit yargılama usulü, 5271 sayılı CMK'nin “*Özel Yargılama Usulleri*” başlığı altında bulunan beşinci kitabının “*Gaiplerin ve Kaçakların Yargılanması, Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili, Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme Usulü*” başlıklı birinci kısmının “*Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme*” başlıklı dördüncü bölümünde m. 251'de sekiz fıkra halinde düzenlenmiştir.

Basit yargılama usulü, 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un¹³⁴ 23. ila 25. maddeleriyle, 02.07.2012 tarihinde ve 6352 Sayılı Kanunun 105. maddesiyle ilga edilen 251. ve 252. maddelerin, başlıkları ile birlikte yeniden düzenlenmesi sonucunda hukuk sistemimize dahil olan bir kurumdur.¹³⁵

Düzenlemeyi konu alan Adalet Komisyonu raporunda bu usul, “alternatif yargılama usulü” biçiminde tanımlanmış olup usul ile amaçlananın yargılama sürecine hız kazandırmak, mahkemelerin git gide artan iş yükünü azaltmak ve usul ekonomisi çerçevesinde kaynakların daha verimli kullanımına katkıda bulunmak olduğu ifade edilmiştir.¹³⁶ Bu doğrultuda madde gerekçesinde de ağır cezalar öngörülen suçlarla cezası hafif olan suçların yargılama usulünün farklı olması gerektiği, bu suçlar arasında bir ayırım yaparak ağır suçlar için daha fazla vakit ayırma imkanının sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

¹³⁴ “1. Yargı Paketi” olarak da bilinmektedir. Söz konusu kanunla birbiriyle hiç ilgisi olmayan on beş adet kanunda değişiklik yapılması nedeniyle bir “torba kanun” niteliği taşımaktadır. Torba kanun yöntemi ile, asıl çıkarılmak yahut değiştirilmek istenen kanun hükümleri geri planda tutularak, kabulüne kesin gözle bakılan yahut kamuoyu tarafından büyük destekle karşılanacağı öngörülen maddeler konmaktadır. Bu vesileyle de bilhassa anayasa değişiklikleri gibi önemli hususlarda, çekimser kalan kesimin kabul oyu vermesi sağlanmaktadır. Bu bakımdan torba kanun yöntemi kullanılarak kanun değişikliklerine gidilmesi, kanun yapma mantığı ve sistematığı açısından kabul edilebilir bir yöntem değildir. Taşkın, “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, s.3112.

¹³⁵ Doktrinde bir görüşe göre usulün düzenlendiği Kanun maddeleri isabetli olmamıştır. 2012 yılına kadar CMK m. 251'de belirli suçlarla ilgili soruşturma usulleri ile m. 252'de ise bu suçlar bakımından görevli özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kovuşturma usulleri bulunmaktaydı. Basit yargılama usulü ise bu eski düzenleme ile arasında herhangi hukuki bir bağ bulundurmaksızın usul ekonomisinin gereklerine uygun olarak oluşturulmuştur. Bu nedenle kurumun düzenlendiği mülga maddelerin yerine CMK m. 251/A gibi bir ek maddenin hukuken daha doğru olabileceği ifade edilmektedir. Tulay / Doğan, s.351.

¹³⁶ Yılmaz / Apış, s.85.

Basit yargılama usulünün, tarihte ceza muhakemesi hukukumuzda uygulanmış ancak günümüzde mülga olan sulh hakimlerinin ceza kararnameleleri ve meşhud suçların muhakeme usulü ile birtakım benzerlikler taşıdığı, düzenleme yapılırken söz konusu mülga usullerden de yola çıkılmış olduğu söylenebilir.

A. Sulh Hakimlerinin Ceza Kararnameleri

Doktrinde basit yargılama usulünün, 1412 sayılı CMUK zamanında uygulanan sulh ceza hakiminin kararnamesi ile fazlasıyla benzerlik göstermesi sebebiyle bu kurumun yerini aldığı da ileri sürülen bir görüşdür.¹³⁷

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, kimi ülkelerde doğrudan bir savcılık kararı ile kimi ülkelerde ise hâkim veya mahkeme onayına tabi tutulmak sureti ile yaygın bir şekilde uygulanmakta¹³⁸ olan ceza kararnamelerine, hukuk sistemimizde 1412 sayılı CMUK'un yedinci kitap, birinci faslında m. 386¹³⁹ vd. hükümlerinde "sulh hakimlerinin ceza kararnameleri" olarak yer verilmiştir. Söz konusu düzenleme ile sulh mahkemelerinin görevi dahilindeki suçlarda sulh ceza hakimine herhangi bir duruşma yapmaksızın bir kararname düzenleyerek karar verebilme imkânı tanınmıştır.

Benzer özellikleri dikkate alındığında gerek basit yargılama usulünde gerekse sulh hakiminin ceza kararnamesinde bir katalog suç düzenlemesine gidilmeyerek uygulama kapsamına alınan suçlarda bir üst sınır çizildiği ve uygulanmasının hâkimin takdirine bırakıldığı söylenebilir. Ayrıca yine her iki kurumda da gerekli görülmesi halinde duruşma açılmasını hâkim takdir edebilecektir. Ceza kararnameleri de tıpkı basit yargılama usulü sonucunda verilen hüküm gibi itiraza tabi tutulmuş olup ceza kararnamesi ile hafif hapis cezasına hükmedilmişse, basit yargılama usulü ile verilecek hükme karşı itiraz üzerine söz konusu olacağı gibi itiraz sonucunda duruşma açılacağı öngörülmüştür. Ayrıca her iki halde de hâkim, önceki kararlarla bağlı olmayacaktır.

İki kurumun farklı noktalarına bakılacak olursa ceza kararnameleri ile verilebilecek kararlar, 1412 sayılı CMUK m. 386/2'de hafif veya ağır para cezası veya nihayet üç aya kadar hafif hapis veya bir mesleğin ve sanatın icrasının tatili veya müsadere ya da bunlardan birkaçı

¹³⁷ Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, 8.Baskı, Ankara 2020, s.851.

¹³⁸ Yavuz, Hakan A.: Ceza Muhakemesinde Kovuşturmayla Alternatif Yöntemler, 2. Baskı, Ankara 2021, s.148.

¹³⁹ Madde 386 – "(Değişik: 5/3/1973 - 1696/49 md.) (Değişik birinci ve ikinci fıkralar: 7/1/1981 - 2369/10 md.): Sulh mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlara sulh hakimi, duruşma yapmaksızın bir ceza kararnamesi ile karar verebilir. Bu ceza kararnamesi ile ancak hafif veya ağır para cezasına veya nihayet üç aya kadar hafif hapis veya bir meslek ve sanatın icrasının tatiline veya müsadereye yahut bunlardan bir kaçına veya hepsine hükmedilebilir. Ceza kararnamesiyle hükmedilecek hafif hapis cezası yerine 'Cezaların infazı hakkında Kanun' gereğince para cezası da hükümlenabilir."

veya hepsi olarak belirlenmiştir ve bu kararlar arasında beraat bulunmamaktadır. Basit yargılama usulünde ise hâkimin beraat kararı vermesine herhangi bir engel yok iken mahkûmiyet hükmünde ise vereceği cezada ¼ oranında indirim yapılması gündeme gelecektir.

Temel hatlarıyla bu iki kurumun karşılaştırması yapıldığında klasik anlamda bir yargılama faaliyeti yapılmamakta ve dolayısıyla maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak iddia ve savunma arasında geçecek bir çelişmeli muhakeme süreci olmaması¹⁴⁰ sebebiyle büyük ölçüde benzerlikler bulunduğunu söylemek mümkündür. Hatta halihazırda basit yargılama usulüne yönelik doktrindeki eleştirilerin birçoğu sulh hakimlerinin ceza kararnameleleri için de yapılmış, bu usulün de adil yargılanma hakkının gereklerine ve hukuk devleti ilkesine aykırılığı tartışma konusu olmuştur. Dolayısıyla her iki kuruma da benzer çekinceler ile yaklaşılmaktadır.¹⁴¹

B. Meşhud Suçların Muhakeme Usulü

Meşhud suçların muhakemesini düzenleyen 3005 sayılı MSMUK, 2005 yılındaki reform süreci kapsamında “5320 sayılı CMK Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun”la yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunun kapsamı ve usulün uygulanacağı suçlar, adından da anlaşıldığı üzere meşhud suçlardır.

Meşhud suç, kelime anlamı olarak “şahitli suç” kavramını ifade etse de bundan daha geniş bir anlamı karşılamaktadır.¹⁴² Kavramın tam karşılığını bulabilmek için 1412 sayılı CMUK m. 127’ye bakmak gerekir. Buna göre meşhud suç, “işlenmekte olan suç” olarak belirtilmiş olup ayrıca “Henüz işlenmiş olan suç ile suçun işlenmesinden hemen sonra zabıta veya suçtan zarar gören şahıs yahut başkaları tarafından takib edilerek veya suçun pek az evvel işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suç da meşhud suç sayılır.” denilerek CMK m. 2/1-j’de tanımlanan suçüstü haline benzer şekilde meşhud suç tanımlanmıştır.

MSMUK m. 4 uyarınca kolluk tarafından yakalanan fail, ele geçirilen deliller ve düzenlenen belge ile birlikte Cumhuriyet savcılığına teslim edilir. Cumhuriyet savcısı, yakalanan failin sorgusunu yaptıktan sonra, suçun MSMUK kapsamında meşhud suç olup

¹⁴⁰ Yavuz, s.304.

¹⁴¹ Kaplan, Deniz Devrim: Savunma Hakkı Bağlamında 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Basit Yargılama Usulü, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2023, s.17.

¹⁴² Gökçe, Teoman: Türk Hukukunda Meshut Suç Kavramı, Unsurları ve Görünüş Şekilleri, TBB Dergisi, C.14, S.1, Y.2002, s.85.

olmadığını tespit eder. Suç, bu kapsamda ise ve kamu davasının açılmasının gerekli olduğu kanaatine ulaşırsa savcı, iddianamesini düzenler ve ağır ceza mahkemesinin görevi kapsamında olmayan suçlarda aynı gün, görevi kapsamında bulunan suçlarda üç gün içerisinde görevli mahkemeye sunar.

MSUK m. 9'a göre görevli mahkemece iddianamenin kabulü sonrasında kural olarak tek celse ile yargılamanın sonuçlanması gerekir. İstisnai olarak tek celsede sonuçlanmasını engelleyen kanuni zorunluluk hali söz konusu ise bir celse daha ertelenebilir. Bu erteleme, söz konusu engeller en kısa sürede giderilecek şekilde yapılır.

Ağır ceza mahkemesi, suçun meşhud suçların muhakemesine göre değil de genel yargılama usulüne göre yargılanmasını gerektirdiği kanaatine varırsa kesin olarak dosyayı, savcılığa göndermeye karar verme yetkisine sahiptir. Ayrıca sanığa ve savcıya suçun bu kapsamda olmadığını mahkemede iddia etme hakkı da tanınmıştır. Mahkeme bu iddia üzerine yahut re'sen genel hükümlere göre yargılamaya devam etmeye karar verebilir.

Suçüstü hallerinde, failin yakalanmış olmasının yanında gerekli delillerin rahatça toplanabilme imkanı olması sebebiyle, bu usulde birtakım aşamalar ve usule ilişkin sürelerden feragat edilmek suretiyle yargılama sürecinin hızlandırılması amaçlanmıştır. Ancak bu usul, sanığın savunma hakkına kısıtlamalar getirmesi sebebiyle, hakkaniyete uygun bir yargılama yapılmasının mümkün olup olmadığı hususunda doktrinde tartışma yaratmıştır.¹⁴³

Basit yargılama usulü ile karşılaştırıldığında her iki usulün de kısaltılmış yargılama prosedürü oldukları, her iki usulde de belirli suçlar hakkında yargılamanın hızlandırılması amacıyla sanığın savunma hakkına kısıtlamalar getirildiği görülmektedir.

Dolayısıyla kanun koyucunun basit yargılama usulünü düzenlerken, 2005 yılına kadar uygulanmış olan meşhud suçların muhakemesi usulü ile sulh hakimlerinin ceza kararnameleri hakkındaki düzenlemelerden de esinlendiği, bu düzenlemelerin basit yargılama usulü için adeta bir temel oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ceza usul hukukumuz için basit yargılama usulü aslında çok da yabancı olmayıp tarihte gördüğümüz birtakım usullerin geliştirilerek yeniden ele alınması ile ortaya çıkmıştır.

¹⁴³Alkan, s.44.

II. Basit Yargılama Usulünün Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Diğer Usuller ile İlişkisi

A. Uzlaştırma

Bir onarıcı adalet modeli olarak birçok hukuk sisteminde yer alan fail-mağdur uzlaştırması, ceza muhakemesi hukukumuzda CMK m.253'te "Uzlaştırma" başlığı altında ve 05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı RG'de yayımlanan "Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir.

CMK m.253'ün ilk üç fıkrasında uzlaştırmanın uygulanabileceği ve uygulanamayacağı suç tipleri belirtilmiştir. Buna göre cinsel dokunulmazlığa karşı suçların ve ısrarlı takip suçunun haricinde soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlanmış diğer tüm suçlar için uzlaştırma hükümleri uygulanabilir. Ayrıca şikayete tabi olup olmaması önem arz etmeksizin CMK m. 253/1-b'de yer verilen katalog suçlar da uzlaştırma kapsamındadır. Kanun koyucu, failin suça sürüklenen çocuk olduğu haller için ayrı bir düzenlemeye gitmiş, CMK m.253/1-c'ye göre üst sınırı üç yılı aşmayan hapis veya adli para cezası öngörülen suçlar için uzlaştırmayı mümkün kılmıştır. Söz konusu hükümler uyarınca uzlaştırmaya tabi olan bir suç, uzlaştırmaya tabi olmayan bir suç ile birlikte aynı mağdura karşı işlenirse uzlaştırmanın uygulanamayacağı CMK m.253/3'te belirtilmiştir.

Uzlaştırma kapsamında yer alan suçlar söz konusu olduğunda, soruşturma sonunda savcı, suçun işlendiği ile ilgili yeterli şüpheye ulaşması halinde iddianame düzenlemek yerine dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderir. Büronun görevlendireceği uzlaştırmacının; şüpheliye, mağdura veya suçtan zarar görene yapacağı uzlaştırma teklifinin kabulü üzerine taraflar, bağımsız ve tarafsız uzlaştırmacı huzurunda müzakereler gerçekleştirirler. Uzlaştırma müzakerelerinde gizlilik esas olup CMK m.253/20'nin açık hükmü gereği müzakerelerde yapılan açıklamalar hiçbir şekilde delil olarak kullanılamazlar.

Bu müzakereler ya tarafların uzlaşmaması ile ya da hukuka ve ahlaka uygun bir edim üzerinde uzlaşmaları ile sonuçlanır. Taraflar uzlaşmaz ise zaten yeterli şüpheye ulaşmış olan cumhuriyet savcısınca iddianame düzenlenir; taraflar uzlaşırlar ve edim def'aten yerine getirilirse kovuşturmaya yer olmadığına; edimin şüpheliye yerine getirilmesinin daha sonraki bir tarihe bırakılması halinde, edimin takside bağlandığı yahut edimin süreklilik gösterdiği durumlarda ise şüpheli hakkında, edimin ifasını sağlaması için kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir.

Kural olarak soruşturma evresi sonunda söz konusu olan uzlaştırmaya kovuşturma evresinde de başvurulabileceği CMK m.245'ün “Mahkeme tarafından uzlaştırma” başlığından ve Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin “Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma” başlıklı dördüncü bölümünden anlaşılabilmektedir. Ancak kovuşturma evresinde uzlaştırmaya gidilebilmesi istisnai hallerde söz konusu olabilir. Bunlar; suçun uzlaştırmaya tabi olduğunun kovuşturma evresine geçildikten sonra anlaşılması¹⁴⁴, kovuşturma evresi sırasında lehte kanun değişikliği olup da kovuşturma konusu suçun uzlaştırma kapsamına dahil edilmesi, suçun hukuki niteliğinde değişiklik yapılması sebebi ile uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması, iddianame yerine geçen belge¹⁴⁵ ile doğrudan kamu davasının açılmış olması durumlarıdır.

Uzlaştırmanın, ceza muhakemesi kurumu özelliklerini taşıdığına ilişkin herhangi bir şüphe duyulmasına gerek yoktur. Bunun yanında, devletin bireyler üzerindeki cezalandırma hak ve yetkisini ortadan kaldırması sebebiyle maddi ceza hukukunu da ilgilendirmekte olup bu sebeple karma nitelikli bir kurumdur.¹⁴⁶ Karma nitelikli bir kurum olması da lehe kanun değişikliğinin derhal uygulanabilirliği sonucunu doğurur. Lehe kanun değişikliği öncesinde yapılan muhakeme işlemleri geçerliliklerini korumakla birlikte hangi evrede olunursa olunsun değişiklikten sonra yapılacak işlemlere yeni kanun hükümleri uygulanmalıdır.¹⁴⁷

TCK m.251’de düzenlenen basit yargılama usulü ile uzlaştırma karşılaştırıldığında her ikisinin de yargılamayı hızlandırma gibi bir özelliği bulunmakta ise de esas amaçları bakımından ayrılmaktadır.

¹⁴⁴ CMK m.174/1-c uyarınca suçun uzlaştırmaya tabi olduğu açıkça belli olan dosyalarda uzlaştırma uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iadesine karar verilmesi gereklidir. Ancak mahkeme, her nasılsa iddianameyi kabul etmişse yahut uzlaştırmaya tabi bir suç söz konusu olmasına rağmen iddianamenin kabulü için tanınan on beş günlük sürede iddianame yeterince incelenmeyerek suskun kalınması sonucu uzlaştırma şartının yerine getirilmeksizin iddianame düzenlendiğinin fark edilemeyerek iddianamenin kabul edilmiş sayılması durumunda artık uzlaştırma şartının gerçekleştirilmesi kovuşturma evresinde mahkemenin görevi olacaktır. Değirmenci, Olgun: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara 2021, s.309.

¹⁴⁵ İddianame yerine geçen belgelere, CMK m.191/3-b’de “İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır.” denilmekle işaret edilmiş ancak bu belgelerin neler olduklarına CMK’de değil Anayasa ve bazı özel kanunlarda açıklık getirilmiştir. Bu belgeler, soruşturmanın savcı tarafından değil Anayasada ve özel kanunlarda yetkilendirilmiş merciler tarafından belirtilen usullerle yapılması sonucunda söz konusu olur. Duranoğlu, Yakup: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi, SÜHFD, C.30, S.1, Y.2022, s.4,5. Soruşturmanın savcı tarafından yapılmaması sebebiyle söz konusu soruşturma sonunda kamu davasının açılmasının gerekli görülmesi durumda yetkili başkaca mercilerin uzlaştırma yoluna gidebilmesi mümkün olmamaktadır.

¹⁴⁶ Yargıtay CGK, E.2019/15-524, K.2021/404, T.16.09.2021; Yargıtay CGK, E.2017/23-1184, K.2021/257, T.08.06.2021; Yargıtay CGK, E.2019/4-7, K.2021/197, T. 04.05.2021. <https://lib.kazanci.com.tr/solr/yargitay/-> (E.T.: 08.08.2023).

¹⁴⁷ Hafizoğulları, Zeki / Aygün Eşitli, Ezgi / Küçüktaşdemir, Özgür: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunlarının Zaman Yönünden Sınırı, BÜHFD, C.1, S.1, s.511.

Nitekim bir onarıcı adalet modeli olması sebebiyle uzlaştırmada, yargılamayı hızlandırmanın yanında, asıl olarak işlenen suçu cezalandırmak yerine suç ile ortaya çıkan etkilerin mağdur nezdinde telafi edilmesi, failin toplumdan dışlanmasının engellenmesi ve rehabilitasyonu, suçun nedenlerinin tespiti ve tekrarlanmasının önlenmesi gibi amaçlar güdülmektedir.¹⁴⁸ Bu doğrultuda da suça karşılık gelen yaptırım fail ve mağdurun katılımı ile, failin mahkeme önünde yargılanmasına gerek kalmaksızın belirlenmektedir. Basit yargılama usulünde ise asıl amaçlanan, suç teşkil eden fiilin kanunlarda belirlenen cezaların uygulanması suretiyle ancak daha kısa bir sürede cezalandırılmasıdır. Zira duruşma yapılmaksızın hüküm verilse de yaptırım mahkeme tarafından, yani klasik ceza muhakemesinin bir unsuru tarafından belirlenmektedir. Bir başka deyişle failin ve mağdurun sürece katılımı söz konusu amaçlanmamış; aksine failin dahi yargılama sürecine katılımı kısıtlanmakta, kendisine sözlü savunma imkânı verilmemiştir. Failin ve mağdurun mahkeme huzurunda dinlenmeyip yazılı savunma ve beyanlarına başvurulması, uzlaştırmada olanın aksine, fail ve mağdurun da karşı karşıya gelmesini engellemekte, failin işlediği suçun etkilerini görüp anlamasına ve vicdan muhakemesi yapabilmesine imkân vermemektedir.

Basit yargılama usulün uygulanmasının bir sonucu olarak kanundan kaynaklanan ve mahkûmiyet hükmü söz konusu olduğunda zorunlu olarak yapılan 1/4 oranındaki ceza indirimi ile daha az cezalandırma yoluna gidilmekte ise de basit yargılama usulünün, uzlaştırmanın aksine cezalandırmaya alternatif olduğu söylenemez.¹⁴⁹ Cezalandırmaya alternatif teşkil etmese de basit yargılama usulünde hürriyeti bağlayıcı cezalardan uzaklaşmaya çalışılmış, hürriyeti bağlayıcı ceza söz konusu olduğunda da kişilerin hürriyetlerinden mümkün olduğunca kısa süre mahrum kalması sağlanmıştır. Bu bakımdan uzlaştırma ile benzerlik kurularak her iki kurumun da “ceza vermekten kaçınma” eğilimi doğrultusunda düzenlendiği söylenebilir.¹⁵⁰

Her ne kadar uzlaştırma, kovuşturma esnasında da uygulanabilmekte ise de bu durum daha önce de belirttiğimiz üzere istisnai hallerde söz konusu olup esas olan soruşturma evresinde uygulanmasıdır. Bu bakımdan uzlaştırma, kovuşturmaya alternatif bir usuldür. Basit yargılama usulünün ise kovuşturmaya alternatif bir usul olduğunu söylemek mümkün değildir. Aksine basit yargılama usulünün uygulanabilmesine bizzat bir kovuşturma makamı

¹⁴⁸ Jahic / Yeşiladalı, s. 18.; Akbulut, Berrin / Aksan, Murat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara 2019, s.18.

¹⁴⁹ Yaşar: Alternatif Usuller, s.101.

¹⁵⁰ Şahin, İsmail: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara 2022, s.271.

olan asliye ceza mahkemesi karar vermektedir ki bu da kamu davasının açılıp kovuşturma evresine geçilmiş olmasını gerektirir.¹⁵¹

Uzlaştırmaya tabi bir suç söz konusu ise uzlaştırmanın uygulanması bir muhakeme şartı olup Cumhuriyet savcısına takdir hakkı tanınmamıştır. Buna karşılık basit yargılamaya tabi bir suç söz konusu ise mahkeme, usulü uygulayıp uygulamama konusunda takdir hakkına sahiptir.

B. Önödeme

Önödeme, TCK m.75'te düzenlenmiş alternatif bir usuldür. Amaç, kanun koyucunun diğerlerine nazaran basit saydığı suçlar bakımından kovuşturma yapılmasına gerek kalmaksızın, mahkemelerin iş yükünü azaltıp emek ve kamu kaynaklarından tasarruf sağlayarak uyuşmazlıkların çözülmesidir. Ayrıca bu sayede fail de yargılamadan ve hapis cezasından kaynaklı olumsuz etkilerin dışında bırakılabilmektedir.¹⁵²

TCK m.75/1'e göre önödemenin uygulanabilmesi için soruşturulması yapılan suçun uzlaştırmaya tabi olmayıp yalnız adli para cezası ile müeyyidelendirilmiş veya üst sınırı en fazla altı ay hapis cezası ile cezalandırılan bir suç olması gerekir. Ayrıca cezanın türü ve miktarına bakılmaksızın TCK m.75/6'da düzenlenen katalog suçlar hakkında da önödeme uygulanmaktadır.

Kanun koyucunun, önödemenin uygulanabileceği suçları belirlerken uzlaştırmanın kapsamını daha geniş tuttuğu; uzlaştırma dışında kalan suçlar bakımından önödemeyi mümkün kıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise uzlaştırmanın hem faili hem mağduru dahil eden bir süreç olması, dolayısıyla mağdurun da tatminini sağlaması; buna karşı ön ödemenin yalnızca devlet ve fail arasında gerçekleşip mağduru dahil eden bir süreç olmaması olarak ifade edilmektedir.¹⁵³

Önödemeye tabi suçun faili, TCK m.75/1/a-b-c'de öngörülen miktarlardaki parayı ve soruşturma giderlerini ödemesi halinde hakkında kamu davası açılmayacaktır. Kural olarak soruşturma sonunda şüphelinin suç işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşılması ile önödemeye başvurulabilmektedir. Ancak özel kanun hükümlerine göre doğrudan kamu davası açılması

¹⁵¹ Yaşar, Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller, s.98.

¹⁵² Erdin, Selim: Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, 1. Baskı, Ankara 2021, s.59; Centel, Nur / Zafer, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, 18.Baskı, İstanbul 2020, s.572.; Koca, Mahmut / Üzülmöz, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Ankara 2023, s.789.

¹⁵³ AYM, E. 2017/140, K. 2017/177, T. 28.12.2017, pg. 14,15.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/177> -(E.T: 19.02.2024).

durumunda da önödemenin uygulanması mümkün olup ödemeyi gerçekleştiren sanık hakkında düşme kararı verilecektir.

Suçun, önödeme kapsamında olması halinde önödeme, başvurulması zorunlu bir usuldür. Hatta tıpkı uzlaştırmada olduğu gibi Önödemeye başvurulmadan iddianame düzenlenmiş iddianame, CMK m.174/1-c uyarınca iade edilir. Ancak her nasılsa iddianame kabul edilmiş ve kamu davası açılmışsa veya mahkemece hukuki nitelendirmede değişiklik yapılmışsa bu hallerde de önödeme uygulanabilir.

Önödemeye başvurulması zorunlu olsa da savcılığın teklifi üzerine şüphelinin önödemeyi kabul edip etmeme konusunda takdir hakkı mevcuttur. Bu nedenle uygulanması için “isteğe bağlılık” söz konusudur.¹⁵⁴ Şüphelinin ayrıca, tekliften itibaren on gün içerisinde talebini bildirmek şartıyla ödemesine karar verilen miktarı taksitlendirmesi de mümkündür. Kanun koyucu, usulüne uygun taksitlendirme talebi hakkında savcıya talebi reddetme yetkisi tanımamıştır.

Önödemenin usulüne uygun olarak yetine getirilmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecek; teklifin reddedilmesi ya da önödemenin yerine getirilmemesi halinde soruşturma işlemlerine devam edilerek zaten yeterli şüpheyeye ulaşılmış olduğu için şüpheli hakkında iddianame düzenlenecektir. Kovuşturmaya yer olmadığına yahut davanın düşmesine karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içerisinde önödeme kapsamındaki suçlardan birini işlenmesi durumunda bu defa, önödeme miktarının yarı oranda artırılması ile karşılaşacaktır. Ancak TCK m.75/1 hükmü gereğince taksirli suçlar kapsam dışı tutulmuştur.

Önödeme, bir yandan muhakemenin işleyişine etki ederken bir yandan da devletin cezalandırma hak ve yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Nitekim her ne kadar devlet hazinesine para yatırılmakta ise de teknik anlamda bir cezadan bahsetmek mümkün değildir.¹⁵⁵ Dolayısıyla önödeme de uzlaştırma ve basit yargılama gibi karma nitelikli bir kurumdur.¹⁵⁶

Önödeme de basit yargılama da yargılamayı hızlandırıp mahkemelerin iş gücünü azaltsa da fail üzerindeki etkileri bakımından farklılaşmaktadır. Nitekim önödemede fail, yargılama sürecinin ve hapis cezasının olumsuz etkilerinin dışında bırakılırken basit

¹⁵⁴ Aslan, Ersel: Önödeme Kurumu, 1. Baskı, Ankara 2023, s.82.

¹⁵⁵ Yaşar, Yusuf: Ceza Muhakemesi Sisteminde Seri Muhakeme Usulü Üzerine Bir İnceleme: 1. Baskı, Ankara 2021, s.118.; Yavuz, s.221.; Hafizoğulları/Özen’e göre yargılanmaksızın para cezasının ödenmesinin kabulü ile suç, idari suç niteliğini kazanmaktadır. Hafizoğulları, Zeki / Özen Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Ankara 2016, s.535.

¹⁵⁶ Yargıtay CGK, E. 1995/7-117, K. 1995/145, T. 1.5.1995; Yargıtay CGK, E. 2019/8-580, K. 2022/273, T. 19.4.2022; Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, T. 11.04.1983 ve 2/2 sayılı karar. <https://lib.kazanci.com.tr/solr/yargitay/> (E.T.:20.02.2024).

yargılamada her ne kadar duruşma yapılmasa da fail sanık olarak yargılanmakta, indirimli de olsa cezasına karşılık gelen adli para cezası veya hapis cezasına hükmedilebilmekte ve genel hükümler uyarınca verilen cezalar gibi infaz edilmekte, adli sicil kaydına işlemektedir.

Önödemenin uygulanması için şüphelinin kabulü şartken basit yargılamanın uygulanması sanığın kabulüne bağlı değildir. Basit yargılamanın uygulanıp uygulanmayacağı yönünde yalnızca mahkemenin iradesi kabul edilmiştir. Sanık yalnızca basit yargılama sonrası hükme itiraz ederek genel hükümlere göre bir yargılamanın yapılmasını sağlayabilmektedir.

Basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için önödemedede olduğundan daha fazla sınırlama getirilmiştir. Öyle ki önödemenin uygulanabilmesi için şüpheliye veya mağdura ilişkin bir sınırlama olmayıp sadece suçlar yönünden sınırlamalar bulunmaktadır. Ancak basit yargılamanın, sanığa ilişkin yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinin olduğu durumlarda uygulanması engellenmiştir. Ayrıca suçun soruşturulmasının ve kovuşturulmasının izne veya talebe bağlı olması önödeme için bir engel teşkil etmezken bu suçlar hakkında basit yargılama usulü uygulanamamaktadır.

Soruşturma sonunda zorunlu olmasına rağmen önödemeye başvurulmaksızın veya özel hükümler gereği doğrudan kamu davası açıldığında kovuşturma konusu suçun hem önödeme hem de basit yargılama kapsamında olması mümkündür. Bu durumda mahkemece, sanığın daha lehine olduğundan önödeme uygulanmalıdır. Sanığın teklifi kabul etmemesi üzerine yargılama, bu kez mahkemenin takdirine göre basit yargılama uyarınca yapılabilir.¹⁵⁷

C. Seri Muhakeme Usulü

Seri muhakeme usulü de aynı basit yargılama usulü gibi 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un kabul edilmesiyle hukuk sistemimize dahil olmuş ve CMK m. 250’de yerini almıştır. Bu yönde bir düzenlemeye gidilmesindeki amaç, bir yandan belirli suçlar bakımından yargılama sürecini kısaltmakken bir yandan da bu suçlar bakımından etkili bir yaptırım sağlayabilmektir.¹⁵⁸

CMK m. 250/1 düzenlemesinde sayılan katalog suçlar söz konusu olduğunda soruşturma evresinin sonunda yeterli şüpheyne ulaşıldığında kamu davası açılmaksızın savcının, şüpheliye usulün uygulanmasını teklifi ve müdafî huzurunda bu teklifin şüpheli

¹⁵⁷ Şahin, İsmail: Basit Yargılama, s.282.

¹⁵⁸ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/ortaDetay/genel-bilgiler-2> (E.T.:08.08.2023).

tarafından kabulü ile seri muhakeme usulü uygulanabilir. Dolayısıyla m.250/3 hükmü, zorunlu müdafiliği getirmiştir.

Seri muhakemenin uygulanması için karşılaştırmalı hukuktaki benzerleri olan itham pazarlığı ve hüküm anlaşmasının aksine şüphelinin ikrarı aranmamaktadır.¹⁵⁹ Şüphelinin kendisine yapılacak teklifi kabul etmesi, kesinlikle suçu ikrar ettiği gibi bir anlam taşımayıp¹⁶⁰ şüphelinin usulü kabul etmiş olması ve usule ilişkin belgeler delil olarak da kullanılamaz.

Bu usulde yaptırım, klasik yargılamada olduğu gibi hakim tarafından değil savcı tarafından belirlenir. Ayrıca usulün uygulanmasının doğal sonucu olarak m.250/4'te belirtildiği üzere cezadan yarı oranda indirim yapılır. Eğer savcı tarafından, yaptırım olarak hapis cezası tayin edilmiş ise şartları olduğu takdirde cezanın seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi veya ertelenmesi, HAGB hükümlerinin uygulanabilmesi mümkündür. Yaptırım savcı tarafından belirlense de bu faaliyet bir hüküm verme anlamında değildir. Hükmü veren yine mahkemedir. Zira savcı tarafından belirlenen yaptırıma da yer verilen talepname mahkemeye sunulur, mahkemece talepname iade edilmez ise ve şüpheli hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi için yeterli delil mevcutsa savcı tarafından belirlenen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere mahkûmiyet hükmü kurulur. Bunun için de mahkeme, şüpheliyi müdafii eşliğinde dinlemek zorundadır. Şüpheli eğer herhangi bir mazereti olmaksızın mahkemeye gelmezse m.250/9 uyarınca usulün uygulanmasından vazgeçmiş kabul edilir.

Katalog suçlardan birinin varlığına rağmen seri muhakeme usulünün uygulanmasının mümkün olmadığı durumlar da m. 250/11,12,13'te düzenlenmiştir. İlgili hükümler uyarınca seri muhakeme usulünün uygulanması için suça iştirak eden şüphelilerden hepsinin kabulü gereklidir. Birinin dahi uygulamayı kabul etmemesi durumunda usulün uygulanması mümkün değildir. Ayrıca şüphelilerden herhangi biri ile ilgili olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağırılık ve dilsizlik hallerinden biri mevcutsa yine usulün uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle bu hallerin yalnızca asli fail bakımından aranmaması; küçüklerin, akıl hastalarının, sağır ve dilsizlerin suçun işlenmesinde araç olarak kullanıldığı durumlarda dolaylı fail bakımından da seri muhakeme usulünün uygulanamayacağını kabul etmek

¹⁵⁹ Canpolat, s.251.

¹⁶⁰ Kaşlı, Enver: Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme ve Suç İkrarı İlişkisi, TAAD, S.50, Y.13, s.89.; Baytaz, Abdullah Batuhan: Seri Muhakeme Usulü, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C.8, S.2, Y.2020, s.244.

gerekir.¹⁶¹ Usulün uygulanması, şüphelinin kabulünü gerektirdiğinden şüpheliye ulaşılamadığı takdirde usulün uygulanması söz konusu olmayacaktır. Şüpheliye ulaşılamaması soruşturma dosyasındaki adresinde bulunmaması yahut yurt dışında olması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Kanun koyucu CMK m. 13'te örnekleyici bir sayım yapmıştır. Pek tabi savcılığın usulün teklifi için yaptığı davete mazeretsiz gelmeyen şüpheliye de ulaşılamamış sayılacağından genel usullere göre sürece devam edilecektir.¹⁶² Katalog suçlardan olmasına rağmen bu suç ile birlikte işlenip katalog dahilinde düzenlenmemiş bir suç da mevcutsa bu halde de seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır.¹⁶³

CMK m. 250/14'te seri muhakeme usulünün uygulanması neticesinde mahkemenin vereceği hükmün tabi olacağı kanun yolu itiraz olarak belirtilmiş ve itiraz mercinin de hükmü inceleme yetkisinin sınırları çizilmiştir. Klasik yargılama usulü sonucunda verilecek hükümler hakkında istinaf kanun yoluna gidilmesi kurarken bahsedilen düzenleme ile kurala istisna getirilmiştir. Burada kastedilenin kendine özgü bir itiraz usulü olmayıp CMK m. 267 vd. düzenlenen olağan kanun yolu anlamında itiraz olduğu, CMSMY m. 15'in "*...kurulan hükme genel hükümler çerçevesinde itiraz edilebilir.*" düzenlemesindeki "genel hükümler" vurgusu ile açıkça anlaşılmaktadır.¹⁶⁴

Seri muhakeme usulü, başvurulması zorunlu bir muhakeme şartı olarak hem muhakemenin işleyişine etki etmekte hem de cezadan indirim öngörülmesi nedeniyle maddi ceza hukukunu ilgilendirmektedir.¹⁶⁵ Bu nedenle seri muhakeme usulü de basit yargılama usulü gibi karma nitelikli bir kurumdur.¹⁶⁶

Basit yargılama usulü de seri muhakeme usulü de birer hızlandırılmış yargılama usulü olup ortak temel amaç yargılama sürecini kısaltmaktır. Ancak seri muhakeme, kovuşturmayaya alternatif teşkil eden bir hızlandırılmış yargılama usulü iken basit yargılama, kovuşturma aşamasında uygulandığından alternatif teşkil etmez¹⁶⁷ fakat kovuşturmanın duruşmalı yapılması kuralına istisna teşkil eder.

¹⁶¹ Aygörmaz / Korkmaz, s.10.; Karakehya / İnce Tunçer, s.44.

¹⁶² Berber, Ayhan: Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü, Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2022, s.41.

¹⁶³ Suçun birlikte işlenmesi yönündeki açıklamalar için bkz. s.42 vd.

¹⁶⁴ Ersoy, Uğur: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri, SÜHFD, C.28, S.2, Y.2020, s.861.

¹⁶⁵ Aygün Eşitli: Alternatif Yöntemler, s.375.

¹⁶⁶ Seri muhakeme usulünün "özel muhakeme usulü" olduğu yönündeki görüşler için bkz.: Ildırar, Elif: Seri Muhakeme Usulü, 1. Baskı, Ankara 2021, s.21.; Canpolat, s.:27.; Taşkın, s.20.

¹⁶⁷ Yaşar, Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller, s.98.

Basit yargılama usulünde de seri muhakeme usulünde de verilecek cezada indirim yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise bu usullerin uygulanması için şüphelinin veya sanığın bir takım usuli güvencelerinden vazgeçmesini gerektirmesidir. Örneğin, her iki usulde de şüpheli/sanık, denetim muhakemesine başvurma hakkı ve tanık dinletme haklarından feragat etmektedir.

Seri muhakeme usulünün uygulanması şüphelinin kabulüne bağlıyken basit yargılama usulünün uygulanması için sanığın kabulü aranmayacağı gibi basit yargılama usulünün uygulanması tamamen görevli mahkemenin takdirindedir. Seri muhakeme usulüne ise şartlar oluştuğunda başvurulması zaruridir.

III. Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilmesi için Gerekli Koşullar

A. Kamu Davasının Açılmış Olması

CMK m. 251/1’de “... *iddianamenin kabulünden sonra...*” usulün uygulanabileceği öngörülmüştür. İddianamenin kabul edilmiş olması demek kovuşturma aşamasına geçilmiş, yani kamu davasının açılmış olması demektir. Zira CMK m. 2/1/f’de kovuşturma, mahkemenin iddianameyi kabul etmesi ile başlayan ve verilen hükmün kesinleşmesi ile tamamlanan evre olarak tanımlanmıştır. CMK m. 175/1’de ise iddianamenin mahkemece kabul edilmesinin kamu davası açılması anlamına geldiği ve bunun da kovuşturma evresinin başlanması ile eş olduğu belirtilmiştir. Kamu davasının açılması mahkemece iddianamenin kabulüne karar verilmiş olması sonucunda da CMK m. 175/3 hükmü gereği iddianamenin kendisine sunulduğu günden itibaren on beş gün içerisinde iade edilmeyerek mahkemece zımnen kabul edilmesi sonucunda da gerçekleşmiş olabilir. Her iki durum da basit yargılama usulünün uygulanabilmesi açısından bir fark yaratmamaktadır.

Ancak, kanunun ilgili düzenlemesinde yer alan “*iddianamenin kabulünden sonra*” ifadesi hatalı bir kullanım olmuştur. Yerine “kovuşturmayaya geçildikten sonra” yahut “kamu davasının açılması sonrasında” ifadelerinin kullanılması daha doğru olabilirdi. Zira bu ifade iddianame yerine geçen bir belge ile doğrudan kamu davasının açılması ihtimalini göz ardı etmiş görünmektedir. Ancak bu gibi hallerde de basit yargılama usulünün uygulanabileceğini kabul etmek gerekir.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Koca, s.182.

Doktrinde bir görüşe göre iddianamenin kabulüne ilişkin karar ile basit yargılama usulünün uygulanmasına ilişkin karar birlikte verilebilmelidir.¹⁶⁹ Fakat bu durumda basit yargılama usulünün uygulanmasına henüz iddianame kabul edilmeden, değerlendirme aşamasında iken karar verilmiş olacağından¹⁷⁰ söz görüşe iştirak etmek mümkün olmamaktadır.

CMK m. 251/1'in son cümlesi gereği, basit yargılama usulü CMK m. 175/2 uyarınca mahkemece duruşma gününün tayin edilmesinden sonra uygulanamayacaktır. Bundan dolayı, iddianamenin kabulü sonrasında fakat duruşma gününün belirlenmiş olduğu hallerde basit yargılama usulünün uygulanması söz konusu olmayacaktır.

7188 sayılı Kanun ile CMK'ye eklenmiş olan Geçici Madde 5/1/d uyarınca basit yargılama usulünün uygulanması bakımından birtakım sınırlamalar getirilmişti. Bu sınırlamalara göre 01.01.2020 tarihi esas alınmış ve bu tarihte kovuşturma evresine geçilmiş dosyalarda bu usul uyarınca yargılama yapılması engellenmişti. Ayrıca bu tarih itibarıyla hüküm verilen yahut kesinleşen dosyalarda da basit yargılama usulünün uygulanmasına imkan tanınmamıştı. Fakat ilgili maddedeki "kovuşturma evresine geçilmiş" ifadesi AYM tarafından, basit yargılama usulü, verilecek cezanın miktarını etkileyeceğinden, usulün uygulanmasının failin lehine etki yarattığını belirtilerek Anayasa m. 38'e aykırılık nedeniyle iptal edilmiştir.¹⁷¹

B. Kovuşturma Konusu Suçun Basit Yargılama Usulüne Tabi Olması

CMK m. 251/1'in madde metninde kullanılan "ve/veya" ifadesi de dikkate alındığında kovuşturulması yapılan suça karşılık yaptırımın adli para cezası olarak belirlenmiş olması durumunda, üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren bir suç olması durumunda ve üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren bir suç olmakla

¹⁶⁹ Aldemir, Hüsnü: Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, 2.Baskı, Ankara 2020, s.315.; Değirmenci, Olgun: Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü (CMK m. 251- 252), Terazi Hukuk Dergisi, C.15, S.161, Y.2020, s.45.

¹⁷⁰ Kaşka, s.140.

¹⁷¹ AYM, E. 2020/16, K. 2020/33, T. 25.06.2020, pg.27: "*Kanun'un 251. maddesinin (3) numaralı fıkrası basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkûmiyet kararı verildiği takdirde verilecek sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmektedir. Buna göre itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz hüküm kurulmamış dolayısıyla yeni bir yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan basit yargılama usulünün belirli bir tarihten sonra kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarla sınırlı olarak uygulanmasını öngörmek suretiyle Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmektedir.*" <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/33?EsasNo=2020%2F16> – (E.T.:19.12.2021).

beraberinde adli para cezasını da öngörüyor olması durumunda basit yargılama usulünün uygulanması söz konusu olabileceği söylenebilir.¹⁷²

Belirtmek gerekir ki kanun koyucu söz konusu fıkra da yalnızca hapis cezası bakımından bir üst sınır getirmiştir. Dolayısıyla yalnızca adli para cezasını öngören suçlar bakımından herhangi bir üst sınır bulunmayıp yalnızca adli para cezasını öngören bütün suçların kovuşturmasının basit yargılama usulüne göre yapılması mümkün olacaktır.¹⁷³

Söz konusu düzenlemede kastedilen soyut cezadır. Ancak kanunda suça ilişkin birtakım nitelikli hallerin düzenlenmiş olması durumunda usulün uygulanıp uygulanmayacağı takdir edilirken bu nitelikli hallerin dikkate alınıp alınmayacağı yönünde bir belirsizlik mevcuttur.

Doktrindeki ağırlıklı görüş uyarınca, suça ilişkin nitelikli hallerin sürelerin hesaplanmasında göz önünde bulundurulması bakımından bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu nedenle basit yargılama usulünün kapsamına girip girmeyeceği belirlenirken suçun temel şekli esas alınmalıdır. Ancak eğer ki suçun nitelikli haline ilişkin cezanın alt ve üst sınırlarının, temel halinden tamamıyla ayrı olarak belirlendiği bir durum söz konusu ise bu cezanın üst sınırı dikkate alınmalıdır.¹⁷⁴

Bir görüşe göre ise, suçun alt ve üst sınırlarına dair cezaların açıkça belirlendiği veya ceza miktarında belirli oranda artırım veya indirim öngörüldüğü nitelikli haller arasında ayırım yapılmamalı; orana göre artırım veya indirim öngörülen nitelikli hallerin de dikkate alınmasıyla cezanın üst sınırı iki yılı geçtiği takdirde basit yargılama usulünün uygulanmamasının gerektiği belirtilmektedir.¹⁷⁵

Bir diğer görüşe göre ise bu düşüncelerden farklı olarak suçun basit yargılama usulüne tabi olup olmayacağı değerlendirilirken yalnızca temel ceza dikkate alınmalı; ne cezanın

¹⁷² Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün istatistiklerine göre 2022 yılında yargılamada basit yargılama usulüne en çok konu olan suç, basit tıbbi müdahale ile giderilebilir yaralama (TCK m.86/2-ilk cümle), ikinci suç basit hakaret (TCK m.125/1,2), üçüncü suç ise basit tehdit suçu (TCK m.106/1-ilk cümle) olmuştur. Detaylı bilgi için bkz.:

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/8032023111637BAS%C4%B0T%20YARGILAMA%20USUL%C3%9C%202022.pdf> (E.T.:17.10.2023).

¹⁷³ Aygörmez / Korkmaz, s.66.

¹⁷⁴ Değirmenci: Basit Yargılama, s.43.; Aygörmez / Korkmaz, s.66.; Karakehya / İnce Tunçer, s.118.; Aldemir, s.303.; Koca, s.10.

¹⁷⁵ Şahin, İsmail: Suçun Nitelikli Hallerine Dair Ceza Artırım veya İndirimlerinin Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilirliğine Etkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.17, Y.2021, s.450.; Yılmaz / Apış, s.88.; Kaşka, s.142.

bağımsız biçimde belirlendiği ne de orana göre artırım veya indirim öngörüldüğü nitelikli halleri dikkate alınmalıdır.¹⁷⁶

Yargıtay, bu konuda suçun nitelikli halinin cezasının bağımsız olarak belirlendiği ve oransal olarak artırım veya indirimin öngörüldüğü haller arasında ayrım yapmamakta, nitelikli hal için oransal olarak bir artırım olsa dahi bu artırım sonucunda öngörülen üst sınırı dikkate almakta, örneğin alenen hakaret suçunun cezasının üst sınırının iki yıldan fazla olması sebebiyle, basit yargılama usulünün kapsamına dahil olmadığını kabul etmektedir.¹⁷⁷

Kanaatimizce bu noktada suçun alt ve üst sınırlarına ilişkin cezaların açıkça belirlenmiş olduğu ve ceza miktarında belli bir oranda artırım veya indirim öngörüldüğü nitelikli haller arasında bir ayrım yapmak daha doğrudur. Suçun alt ve üst sınırlarına ilişkin cezaların açıkça belirlenmiş olduğu haller her ne kadar ayrı bir suç vasfında değil, nitelikli hal ise de burada kanun koyucu artık soyut cezayı kendisi belirlemiştir. Dolayısıyla böyle bir durumda belirlenen üst sınırın iki yılın altında kalıp kalmadığı suçun temel halinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Ancak nitelikli hal sebebiyle cezada belli bir oranda indirim ya da artırım öngörülmüş olması halinde kanun koyucunun belirlemiş olduğu, suçun temel halindeki soyut cezadır. Dolayısıyla böyle bir nitelikli hal söz konusu ise suçun temel hali esas alınarak basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağı tespit edilmelidir.

Basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için suçun yalnızca TCK kapsamında düzenlenmiş olması gerekmemektedir. Böyle bir sınırlama getirilmediğinden tıpkı TCK kapsamındaki adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar¹⁷⁸ gibi diğer kanunlarda düzenlenmiş olup adli para cezasını ve/veya üst

¹⁷⁶ Tulay / Doğan, s.355.

¹⁷⁷ Yargıtay 4. CD, E.2016/15360, K.2020/11759, T.14.10.2020: “...Sanık M...’in gerçekleştirdiği iddia edilen hakaret eyleminden dolayı mahkûmiyet hükmü kurulması halinde, eylemin alenen hakaret kapsamında kalacağı düşünüldükçe basit yargılama usulü uygulaması dışında olduğu kabul edilerek dosya görüşüldü...”; Yargıtay 8. CD, E.2020/2563, K.2021/12683, T.26.04.2021: “...Sanığın üzerine atılı alenen hakaret suçundan belirlenecek cezanın üst haddinin 2 yılı aşması nedeniyle basit yargılama usulü uygulanmayarak dosyanın esastan yapılan incelemesinde...” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/5271/m232-252.htm#251> -(E.T.: 21.12.2021).

¹⁷⁸ Bu suçlar şunlardır: TCK m. 86/2: “Kasten yaralama suçunun basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde işlenmesi”; TCK m. 89/1: “Taksirle yaralama”; TCK m. 90/4: “İnsan üzerinde deney”; TCK m. 91/2 ve m. 91/6: “Organ veya doku ticareti”; TCK m. 97/1: “Terk”; TCK m. 98/1: “Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi”; TCK m. 99/2: “Çocuk düşürme”; TCK m. 100/1: “Çocuk düşürme”; TCK m. 105/1: “Cinsel taciz” (Çocuğa karşı işlenen fiiller hariç); TCK m. 106/1: “Tehdit”; TCK m. 116/1: “Konut dokunulmazlığının ihlali”; TCK m. 117/1: “İş ve çalışma hürriyetinin ihlali”; TCK m. 118/1: “Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi”; TCK m. 120: “Haksız arama”; TCK m. 121: “Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi”; TCK m. 123: “Kişilerin huzur ve sükununu bozma”; TCK m. 124/1: “Haberleşmenin engellenmesi”; TCK m. 125/1,2,3: “Hakaret”; TCK m. 130: “Kişinin hatırasına hakaret”; TCK m. 133/2: “Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması”; TCK m.138/1: “Verileri yok etmeme”; TCK m. 144: “Hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren hali”; TCK m. 145: “Hırsızlık konusu malın değerinin azlığı”; TCK m. 146: “Kullanma hırsızlığı”; TCK m. 147: “Hırsızlıkta zorunluluk hali”; TCK m. 150/1: “Yağma suçunda daha az ceza

sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından da basit yargılama usulünün uygulanması mümkün olacaktır.¹⁷⁹

C. Görevli Mahkemenin Asliye Ceza Mahkemesi Olması

CMK m. 251/1’de “*Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra (...) basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir.*” şeklinde belirtilmek suretiyle basit yargılama usulünün ancak asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren cezai uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda uygulanabileceği düzenlenmiştir.

Maddede belirtilen “adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar”, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge

verilmesini gerektiren hal”; TCK m. 153/2: “İbadethanelere veya mezarlıklara zarar verme”; TCK 155/1: “Güveni kötüye kullanma”; TCK m. 156: “Bedelsiz senedi kullanma”; TCK m. 159: “Dolandırıcılık suçunun daha az cezayı gerektiren hali”; TCK m. 160: “Kaybolmuş veya hata sonucu ele geçirilmiş eşya üzerinde tasarruf”; TCK m. 162: “Taksirli iflas”; TCK m. 163/1,2: “Karşılıksız yararlanma”; TCK m. 166: “Bilgi vermeme”; TCK m. 167/1,2: Malvarlığına karşı işlenen suçlar yönünden şahsi cezasızlık sebepleri veya cezadan indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebepler; TCK 170/2: “Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması”; TCK m. 171/1: “Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması”; TCK m. 174/3: “Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi”; TCK m. 175: “Akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlüğünün ihlali”; TCK m. 176: “İnşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama”; TCK m. 177: “Hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması”; TCK m.178: “İşaret ve engel koymama”; TCK m. 179/2,3: “Trafik güvenliğini tehlikeye sokma”; TCK 181/1: “Çevrenin kasten kirletilmesi”; TCK m. 182/1: “Çevrenin kasten kirletilmesi”; TCK m. 183: “Gürültüye neden olma”; TCK m. 185/2: “Zehirli madde katma”; TCK m. 193: “Zehirli madde imal ve ticareti”; TCK m. 194: “Sağlık için tehlikeli madde temini”; TCK m. 195: “Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma”; TCK m. 196: “Usulsüz ölü gömülmesi”; TCK m. 197/3: “Parada sahtecilik”; TCK m. 199/2,3: “Kıymetli damgada sahtecilik”; TCK m. 206: “Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan”; TCK m. 209: “Açığa imzanın kötüye kullanılması”; TCK m. 210/2: “Resmi belge hükmünde belgeler”; TCK m. 215: “Suçu ve suçluyu övme”; TCK m. 216/2,3: “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama”; TCK m. 217: “Kanunlara uymamaya tahrik”; TCK m. 219/1,2: “Görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma”; TCK m. 225: “Hayasızca hareketler”; TCK m. 226/1: “Müstehcenlik”; TCK m. 230/1,2,3: “Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören”; TCK m. 231/2: “Çocuğun soy bağını değiştirme”; TCK m. 232/1,2: “Kötü muamele”; TCK m. 233: “Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali”; TCK m. 234/1,2,3: “Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması”; TCK m. 237/1: “Fiyatları etkileme”; TCK m. 240: “Mal veya hizmet satmaktan kaçınma”; TCK m. 243/1,2,3: “Bilişim sistemine girme”; TCK m. 256/1: “Zor kullanmada sınırın aşılması”; TCK m. 257/1,2: “Görevi kötüye kullanma”; TCK m. 259: “Kamu görevlisinin ticareti”; TCK m. 260/1: “Kamu görevinin terki”; TCK m. 261: “Kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf”; TCK m. 262: “Kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi”; TCK m. 264/1,2: “Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma”; TCK m. 270: “Suç üstlenme”; TCK m. 272/1: “Yalan tanıklık”; TCK m. 277/1: “Yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs”; TCK m. 278/1,2: “Suçu bildirmeme”; TCK m. 279: “Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi”; TCK m. 280: “Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi”; TCK m. 281/3: “Suç delillerini yok etme, gizleme, değiştirme”; TCK 284/1,2,3: “Tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme”; TCK m. 285/5: “Gizliliğin ihlali”; TCK m. 286: “Ses veya görüntülerin kayda alınması”; TCK m. 287: “Genital muayene”; TCK m. 288: “Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs”; TCK m. 289/1,2,3,4: “Muhafaza görevini kötüye kullanma”; TCK m. 290/1: “Resmen teslim olunan mala el konulması ve bozulması”; TCK m. 291: “Başkası yerine ceza infaz kurumuna veya tutukevine girme”; TCK m. 292/1: “Hükümlü veya tutuklunun kaçması”; TCK m. 295/1,2: “Muhafızın görevinin kötüye kullanması”; TCK m. 300/2: “Devletin egemenlik alametlerini aşağılama”; TCK m. 318/1: “Halkı askerlikten soğutma”; TCK m.329/3-ilk fiil: “Devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgileri açıklamak”; TCK m.333/4: “Devlet sırlarından yararlanma, Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik suçların işleneceğini haber alıp da bunları zamanında yetkililere ihbar etmeme”; TCK m. 341/1: “Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret”.

¹⁷⁹ Taşkın, Şaban Cankat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara 2020, s.130.

Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 11¹⁸⁰ ve m. 12¹⁸¹ uyarınca zaten asliye ceza mahkemelerinin görev alanına girmektedir. O halde bu hususun madde metninde ayrıca belirtilmesi, asliye ceza mahkemesinin görevine girdiği, bir başka deyişle adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan olduğu halde özel kanunlar gereği başka bir mahkemenin görevli kılınması yahut TCK’de yer alan birtakım düzenlemeler söz konusu olduğunda basit yargılama usulünün uygulanamayacağı anlamına gelmektedir.¹⁸² Örneğin yağma suçunun hukuki ilişkiye dayanan bir alacağın tahsili amacı ile işlenmesi halinde TCK m. 150/1 uyarınca yalnızca tehdit veya kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu durumda yaralamanın TCK m. 86/2’de, tehdidin ise TCK m. 106/1’de düzenlenen şekli ile işlenmesi halinde suçun üst sınırı bakımından basit yargılama usulünün uygulanmasına bir engel yoksa da yargılama, yağma suçu bakımından görevli ağır ceza mahkemesince yapılacağından basit yargılama usulü uygulanamayacaktır.¹⁸³

Benzer şekilde, ağır ceza mahkemesince yürütülen yargılamada suçun hukuki niteliği asliye ceza mahkemesinin görevine girecek şekilde değişse de CMK m. 6 gereği ağır ceza mahkemesi dosyayı alt dereceli mahkemeye gönderemeyeceğinden yargılamaya devam edecek ve basit yargılama usulünü uygulayamayacaktır.¹⁸⁴

D. Kovuşturma Konusu Suçun Basit Yargılama Usulü Kapsamına Girmeyen Bir Suç ile Birlikte İşlenmemesi

CMK m. 251/8’de “Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz.” denilmiştir.

Burada üzerinde durulması gereken asıl mesele “birlikte işlenmiş olma” ifadesi ile kanun koyucunun neyi kastetmek istediğidir. Zira, benzer bir yaklaşım, uzlaştırma kurumu için de düzenlenmiş ancak CMK m. 253/3’te uzlaştırma hükümlerinin uygulanabileceği

¹⁸⁰ 5235 sayılı Kanun m.11: “Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır.”

¹⁸¹ 5235 sayılı Kanun m.12: “Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır.”

¹⁸² Karakehya / İnce Tunçer, s.115.

¹⁸³ Çetinkaya, Başar: Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2023, s.5.

¹⁸⁴ Tulay / Doğan, s.353.

suçlardan sayılan bir suçun bu kapsamda olmayan bir başka suçla birlikte “aynı mağdura karşı gerçekleştirilmesi” durumunda uzlaştırmanın uygulanmayacağı belirtilmiş; basit yargılama usulünde ise böyle bir açıklamaya yer verilmemiştir. Dolayısıyla kanun koyucunun kullanmış olduğu “birlikte işlenmiş olma” ifadesinden “aynı mağdura karşı işlenmiş olma” mı, “aynı zaman aralığında işlenmiş olma” mı yoksa “tek bir fiille işlenmiş olma” şeklinde fikri içtima olarak mı değerlendirmek gerektiğini belirlemek gerekmektedir.

Birlikte işlenmiş olmanın ne anlama geldiği Yargıtay içtihatları ile de netlik kazanmış değildir. Yargıtay birlikte işlenmenin ne anlama geleceğine dair değerlendirmelerini büyük ölçüde uzlaştırma kurumu hakkında CMK m. 253/3’ün uygulanıp uygulanamayacağı yönündeki kararları kapsamında yapmıştır. Buna göre Yargıtayın farklı kararlarında söz konusu ifadenin farklı anlamlara gelecek şekilde yorumlandığı görülmektedir. Kimi kararlarda birlikte işlenmenin varlığından söz edilebilmesi için suçlar arasında bağlantı bulunmakla birlikte suçların aynı zamanda işlenmesi gerektiği¹⁸⁵, kimi kararlarında suçlar arasında bağlantı ve zaman birliği olması yanında suçların işlendiği yerler bakımından da birlik aranmaktadır¹⁸⁶. Yargıtay ceza dairelerinin kimi kararlarında birlikte işlenmiş olmanın, suçların aynı mağdura karşı işlenmesi ile mümkün olacağına karar verilmişken¹⁸⁷ kimi

¹⁸⁵ Yargıtay 4. CD, E. 2018/7046, K. 2018/18346, T. 30.10.2018: “...saniğa isnat edilen suçların suç tarihlerinin farklı olduğu olduğu görülmektedir. Saniğin eylemlerin arasında bağlantı bulunduğu kabul edilebilir ise de eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediği anlaşılmaktadır. CMK’nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan ‘Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanmaz’ şeklindeki yasal düzenlemenin somut olayda uygulanma olanağı bulunmamaktadır...” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=4cd-2018-7046.htm&kw=`2018/7046`&cr=yargitay#fm> –(E.T.:01.03.2023).

¹⁸⁶ Yargıtay 4. CD, E. 2018/760, K. 2018/4171, T. 1.3.2018: “...saniğin önce mağduru tehdit ettiği, daha sonra olay yeri olan apartmandan ayrıldığı, yaklaşık 50 metre ileride saniğin kolluk görevlileri tarafından yakalandığı, orada da saniğin görevi yaptırmamak için direnme eylemini gerçekleştirdiği, eylemlerin gerçekleştirildiği yerler ve zaman dilimi dikkate alındığında, saniğin eylemleri arasında bağlantı bulunduğu ancak eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediği belirlenmiştir. Tüm bu açıklamalar nazara alındığında; saniğin eylemlerini gerçekleştirdiği yerler ve zaman dilimi dikkate alınarak, eylemler arasında bağlantı bulunduğu ancak eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediğinin anlaşılması karşısında, CMK’nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan ‘Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanmaz’ şeklindeki yasal düzenlemenin somut olayda uygulanma olanağının bulunmadığı gözetilmeden...” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=4cd-2018-760.htm&kw=`2018/4171`&cr=yargitay#fm> –(E.T.:01.03.2023).

¹⁸⁷ Yargıtay 15. CD, E. 2017/35486, K. 2017/22946, T. 13.11.2017: “... Hükümlü tarafından uzlaşma talebinde bulunulması üzerine, Aksaray 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 12.06.2017 gün ve 2005/179-2006/354 Sayılı ek kararıyla, hükümlünün yeni kanun ile birlikte uzlaşma kapsamına alınan dolandırıcılık suçu yanında kapsam dışında kalan sahtecilik suçunu da işlemiş olması sebebiyle uzlaşma yoluna gidilmesinin mümkün olmadığı belirtilerek karar verilmiş ise de; hükümlünün şikayetçiler ..., ..., ... ve ...’e karşı eylemlerinde, sadece basit dolandırıcılık suçu yönünden yargılama yapıldığı, sahtecilik suçunun ise şikayetçi ...’a yönelik eylemde işlendiği, her bir şikayetçiye yönelik eyleminin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği, öte yandan 5271 Sayılı CMK’nın 253 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaşma, sadece saniğa değil aynı zamanda ve öncelikle, mağdurun zedelenen hukukunun düzeltilmesine hizmet amacı gütmesi ve biçimi itibarıyla bir ceza yargılaması müessesesi olsa da, fail ile devlet ilişkisini sona erdirmesi bakımından maddi ceza hukukunu da ilgilendirmesi

dairelerinin ise tam tersi yönde, farklı mağdurlara karşı işlenmesi gerektiğini belirten kararları mevcuttur.

Yargıtay CGK'nin de suçların aynı zaman ve mekânda farklı mağdurlara karşı işlenmesinin birlikte işlenme sayılacağı yönünde kararı¹⁸⁸ mevcuttur. Yargıtay CGK'nin bu kararı, CMK m. 253/3'te yer alan ve uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, kapsama girmeyen bir suçla birlikte işlenmesi halinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanamayacağı yönündeki istisnai düzenlemenin uygulama alanını fazlaca genişletmiştir.¹⁸⁹ Bu nedenle, 17.10.2019 tarih ve 7188 sayılı Kanun m. 26 ile CMK m. 253/3'de değişiklik yapılarak birlikte işlenme kriteri, aynı mağdura karşı olmak üzere sınırlandırılmıştır.

CMK m. 253/3'ü, uzlaştırma kapsamına dahil olan bir suçun bu kapsamda olmayan bir suçla birlikte işlenmesinin “aynı mağdura karşı gerçekleştirilmesi” durumunda uzlaştırmanın uygulanmayacağı yönünde değiştiren 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı Kanun, aynı zamanda basit yargılama usulünü de CMK'ye dahil eden kanundur. Kanaatimizce aynı kanun ile bir başka usul kurumu hakkında uygulamada yaşanan sorunlar üzerine böyle bir sınırlama getirilip basit yargılama usulünün düzenlenmesi noktasında ise tıpkı CMK m. 253/3'ün değişiklik öncesi haline benzer şekilde “*Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz.*” denilerek sınırlama getirilmemiş olması kanun koyucunun ihmali. Zira böylece kanun koyucu, uzlaştırma kurumunun ilgili maddesi için yapılan tartışmaların benzerlerinin basit yargılama

sebebiyle kesinleşmiş kararlar yönünden de uzlaştırma hükümlerinin uygulanması yoluna gidileceği hususları birlikte değerlendirildiğinde, itirazın bu sebeplerle kabulü yerine, yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet bulunmadığından, kanun yararına bozmaya atfen düzenlenen ihbarnamedeki düşünce yerinde görülmekle...” [https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=15cd-2017-35486.htm&kw=`2017/35486`&cr=yargitay#fm-\(E.T.:01.03.2023\).](https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=15cd-2017-35486.htm&kw=`2017/35486`&cr=yargitay#fm-(E.T.:01.03.2023).)

¹⁸⁸ Yargıtay CGK, E. 2018/112, K. 2018/635, T.13.12.2018: “...CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki düzenleme yönünden suçların farklı mağdurlara yönelik işlenmesi durumunda Kanundaki bu sınırlayıcı düzenlemenin uygulanamayacağına ilişkin bir çıkarımın, hâkimin kanunu amaçlarına uygun olarak ve kanunun lafzından uzaklaşmadan yorumlamasına ilişkin hukukun temel ilkelerine aykırılık oluşturacağı gibi hâkimlerin kanunlara unsur ekleyip, unsur çıkaracak şekilde içeriksel olarak kanunu değiştirme yetkilerinin de bulunmadığı hususları birlikte değerlendirildiğinde; sanık ...'in mağdur ...'e yönelik tehdit suçu ile inceleme dışı davanın mağduru ...'e yönelik silahla nitelikli kasten yaralama suçlarını zaman ve mekan birliği içerisinde birlikte işlediği, sanığın işlediği TCK'nın 106/1. maddesinin 1. cümlesinde düzenlenen tehdit suçu her ne kadar Yerel Mahkeme karar tarihinden sonra 02.12.2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanun'un 34. maddesi ile uzlaşma kapsamına sokulmuş ise de; bu suçun uzlaştırma kapsamına girmeyen silahla nitelikli kasten yaralama suçu ile "birlikte" işlenmiş bulunması ve suç tarihinin de 14.12.2012 olup 09.07.2009 tarihinden sonra olması karşısında, suç tarihinde yürürlükte bulunan 5271 sayılı CMK'nın 5918 sayılı Kanun'la değişik 253/3. maddesi uyarınca tehdit suçu yönüyle uzlaşma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir...” [https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2018-112-k-2018-635-t-13-12-2018-\(E.T.:01.03.2023\).](https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2018-112-k-2018-635-t-13-12-2018-(E.T.:01.03.2023).)

¹⁸⁹ Değirmenci, Uzlaştırma, s.183.

usulü bakımından TCK m. 251/8'in uygulama alanının belirlenmesi noktasında da yapılmasına neden olmuş, net bir düzenleme ortaya koymamıştır.

Ancak doktrinde bir görüşe göre buradaki birlikteliğin kaynağı, basit yargılama usulünün uygulanması açısından önemli değildir. Basit yargılama usulünün uygulanması, uzlaştırma gibi bir muhakeme şartı teşkil etmediğinden ve mahkemelerin takdirine bırakıldığından usulün uygulanıp uygulanmayacağını değerlendiren mahkemece birlikte işleme hali de takdir edilebilecektir.¹⁹⁰ Bu nedenle kanun koyucunun düzenlemesinin bilinçli olarak bir sınırlama getirmediği öne sürülmektedir.¹⁹¹

Başka bir görüş ise, suçların birlikte işlenip işlenmediğinin tespitinde uzlaştırmada yapılan değerlendirmelerden faydalanılması ve suçların işlenmeleri bakımından aralarında yer, zaman ve irade bakımından birlik olan bağlantılı hallerde birlikte işlendiğinin kabulünün gerektiği yönündedir.¹⁹²

Kanaatimizce de aynı fail tarafından işlenip de aralarında yer, zaman ve irade yönünden birlik bulunmayan suçların birlikte işlendiğini kabul etmek basit yargılama usulünün uygulama alanını daraltacak; CMK m. 251/8 hükmünün geniş anlamda yorumlanması, basit yargılama kapsamına girmesine karşın birçok suç hakkında da usulün uygulanmasını engelleyecektir. Hal böyle olunca basit yargılama usulü ile kanun koyucunun beklediği iş yükünün azaltılması yönündeki amaca ulaşılması zorlaşacaktır.

Aynı zamanda her ne kadar usulün uygulanması mahkemenin takdirine bırakılmışsa da suçların birlikte işlenmesinden kastedilenin değerlendirilmesi noktasında mahkemeler arasında uygulama farklılıklarının azaltılabilmesi adına basit yargılama usulü için de “aynı mağdura karşı” ifadesinin CMK m. 251/8 metnine eklenmesi faydalı olacaktır.¹⁹³

E. Suçun Takibinin İzne veya Talebe Bağlı Olmaması

CMK m. 251/7 hükmü soruşturulması veya kovuşturulması izne ya da talebe bağlı suçları, açıkça basit yargılama usulünün kapsamı dışında bırakmıştır. Maddenin gerekçesinde suçlar dolayısıyla sanık olarak yargılananların bizzat dinlenilmeleri ve duruşma açılarak suçla ilgili delillerin tartışılması gerektiği belirtilmiştir.

¹⁹⁰ Değirmenci, Basit Yargılama, s.44.; Karakehya / İnce Tuncer, Basit Yargılama, s.129.

¹⁹¹ Babayiğit, Beşir / Karacan, Abdullah Enes: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.16, Y.2020, s.892.

¹⁹² Şahin, İsmail: Basit Yargılama, s.150.; Koca, s.11.; Taşkın, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, s.155.

¹⁹³ Aynı yönde bkz.: Yılmaz / Apiş, s.97.

Bu noktada suçun takibinin izin veya talebe bağılı olması ile şikâyeteye bağılı olmasını birbirine karıştırmamak gerekir. Zira bu hüküm, şikâyeteye bağılı suçların basit yargılama usulüne tabi olmasına engel değildir.¹⁹⁴

İzin, savcılıkça soruşturma yapılabilmesi ve akabinde dava açılabilmesi için bazı durumlarda ihtiyaç duyulan, yetkili makamların fail hakkında soruşturma yapılmasını ve bunun sonucu olarak kamu dava açılmasını uygun bulduklarına dair açıklama anlamına gelmektedir.¹⁹⁵ İzin, failin veya suçun niteliğinden kaynaklı bir muhakeme şartı olarak Anayasa ve kanunlarla belirlenmiştir.

Anayasa m. 129 uyarınca memurların ve diğer kamu görevlilerinin ceza kovuşturmalarına başlanabilmesi izne tabi kılınmış, 4483 sayılı Kanun ile de memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işlemiş oldukları suçlar ile ilgili soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi adına izin vermekle yetkili merciler ve iznin usulü düzenlenmiştir.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu m. 58'e göre avukatların; 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu m. 82'ye göre hakimler ve savcılarının; 1512 sayılı Noterlik Kanunu m. 153'e göre de noterlerin görev suçları sebebiyle yargılanabilmeleri, Adalet Bakanının izni koşuluna bağlanmıştır.

TCK'de belirtilen bazı suçların ise kovuşturulması, failin niteliğinden bağımsız olarak izne tabi kılınmıştır. Buna göre TCK m. 299/3 uyarınca “cumhurbaşkanına hakaret”, m. 301/4'e göre “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama”, m. 305/3'e göre savaş hali haricinde işlendiği takdirde “temel millî yararlar karşı faaliyetinde bulunmak için yarar sağlama”, m. 306/5'e göre “yabancı devlet aleyhine asker toplama” suçlarından kovuşturma yapılabilmesi için Adalet Bakanının izni şarttır.

Gerek failin niteliğinden gerekse de suçun niteliğinden ötürü soruşturulması ve kovuşturulması için izin şartı öngörülen bir suç söz konusu olduğunda basit yargılama usulünün uygulanması mümkün olmayacaktır.

¹⁹⁴ Yaşar, Ercan: “Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usullerde Yaptırımın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, Üstün, Süleyman / Çoban Atik, Ayşegül / Bayraktar, Tuğba (Ed.), Selçuk Hukuk Kongresi -2020- Kamu Hukuku Tebliğleri Tam Metin Kitabı, Aralık 2020, s.250.

¹⁹⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, s.114.

Talep, Adalet Bakanının yetkili savcıdan dava açmasını istemesi¹⁹⁶ olup davanın açılabilmesini sağlayan bir muhakeme şartıdır. TCK m. 12 ve m. 13'te talep kurumuna rastlanmaktadır. Örneğin, bir yabancı TCK m. 13'teki suçların haricinde, *“Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede Türkiye'nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde”*, bu kişinin yargılanabilmesi Adalet Bakanının talebine bağlı kılındığından böyle bir istem üzerine başlatılan yargılamanın diğer şartlar sağlansa dahi basit yargılama usulüne göre görülmesi mümkün olmayacaktır.

F. Sanık ile İlgili Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı, Sağır ve Dilsizlik Hallerinin Bulunmaması

Basit yargılamanın uygulanabilmesi için CMK m. 251/7 düzenlemesi gereği sanık ile ilgili yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik halleri bulunmamalıdır. Madde gerekçesinde bu hallerde, *“faillerin özel durumları sebebiyle elde edilen delillerin duruşmada tartışılmasının ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekli olduğu”* belirtilmiştir.

Adil yargılanmaya ilişkin birtakım güvencelerden vazgeçmenin hukuken bir sonuç doğurabilmesi, belli başlı birtakım şartların sağlanması ile birlikte sanığın aydınlatılmış rızasının alınmasını da gerektirdiğinden kanun koyucu aydınlatılmış rızanın bu kimseler açısından bahsedilemeyeceğini varsayarak, bu kimselerin sanık olarak yargılandıkları yargılamalarda basit yargılama usulünün uygulanmasını engellediği doktrinde ileri sürülmektedir.¹⁹⁷

Ancak basit yargılama usulünün uygulanması sanığın rızasına bağlanmamıştır. Usulün uygulanması için rıza aranmadığından bu kimselerin aydınlatılmış rızasına hukuki değer atfedilip atfedilemeyeceği hususu bu açıdan bir önem taşımamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu bu kimseler hakkında basit yargılama usulünün uygulanmasını, aydınlatılmış rızalarından bahsedilemeyeceği için değil; madde gerekçesinde de belirtildiği üzere bu kimselerin mahkeme huzurunda bizzat dinlenmelerinde yarar görmesi sebebiyle engellemiştir.

1. Yaş Küçüklüğü

Ceza hukukunda yaş küçüklüğü, suçun failinin cezalandırılması konusunda belirleyici bir faktördür. TCK “Tanımlar” başlıklı m. 6/1-b’de *“henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi”*

¹⁹⁶ Özbek / Doğan / Bacaksız, s.116.

¹⁹⁷ Karakehya, Hakan / İnce Tunçer, Asuman: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C.9, S.17, Y.2021, s.316.

çocuk olarak ifade edilmiş, yaş küçüklüğü ise tanımlanmamıştır. Buna karşın TCK m.31’de yaş küçüklüğünün, ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlerden biri olduğu düzenlenmiştir. Kanun koyucu madde düzenlemesinde yaş küçüklüğünü üç grupta ele almış ve fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklarla on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olanları ve on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanları farklı hukuki sonuçlara tabi tutmuştur.¹⁹⁸

CMK m. 251/7 hükmü, basit yargılama usulünün uygulanamayacağı yönündeki istisnayı getirirken TCK m. 31’de olduğu gibi bir gruplandırmayı esas almamış, yalnızca yaş küçüklüğü demekle doğrudan sanığın on sekiz yaşından küçük olduğu halleri kastetmiştir. Bu nedenle sanığın on sekiz yaşından küçük olduğu hallerde basit yargılama usulü uygulanamayacak olup sanığın kaç yaşında olduğunun, fiilinin hukuki anlam ve sonuçlarının farkında olup olmadığının, davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin tespiti basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağı hususunda bir önem arz etmemektedir. Söz konusu hükümle ilgili tartışılan konu, yaş küçüklüğünün suçun işlendiği tarih itibariyle mi yoksa usulün uygulanacağı tarih itibariyle mi tespit edilmesi gerektiğine ilişkindir.

Bu hususta doktrinde bir görüş, basit yargılamanın uygulanmasını engelleyen CMK m. 251/7 hükmünün istisna teşkil ettiği ve istisnaların dar yorumlanması gerektiğinden hareketle kovuşturulmaya geçildiği anda değil sanığın suçun işlendiği esnada yaş küçüklüğünün tespitinin gerektiğini savunmakta, kovuşturmaya geçildiğinde on sekiz yaşını tamamlamış olsa da basit yargılama usulünün uygulanamayacağını savunmaktadır.¹⁹⁹

Buna karşılık doktrinde ağırlık görüşe göre ise basit yargılama usulünün amacı ve CMK m. 251/7 gerekçesi göz önünde bulundurulduğunda sanığın suçu işlediği sırada kaç

¹⁹⁸ TCK m.31: “(1) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

(3) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.”

¹⁹⁹ Kaşka, s.130.; Aygörmez / Korkmaz, s.67.

yaşında olduğundan ziyade kurumun uygulanmasına karar verilen tarihte bu kurumun avantajlarını ve dezavantajlarını sağlıklı bir şekilde değerlendirebilecek yaşta olması önem arz etmektedir. Bu on sekiz yaşından küçük sanığın, kovuşturmaya geçildiğinde on sekiz yaşını doldurması halinde artık basit yargılama usulünün uygulanması açısından bir engel bulunmayacaktır.²⁰⁰

Kanaatimizce CMK m. 251/7'yi dar yorumlanması gereken istisnai bir hüküm olarak görmek doğru değildir. Nitekim zaten basit yargılama usulünün kendisi klasik anlamda yargılama usulüne istisna olarak düzenlenmiştir. Bu durumda istisnaya istisna getiren CMK m. 251/7 hükmünün uygulanması ile klasik anlamdaki yargılama söz konusu olacağından aslında genel kurala götüren bir madde niteliği taşımaktadır. Madde gerekçesine bakıldığında faillerin özel durumları gereği yargılamanın duruşmalı yapılması gerektiği ifade edildiğinden o halde yargılama söz konusu olduğunda yani kovuşturma aşamasında sanığın yaş küçüklüğü hali yoksa basit yargılama usulünün uygulanması bakımından da ayrık bir durum ve engel bulunmamalıdır.

Ancak sanığın on sekiz yaşını tamamlamadan önce genel hükümlere göre başlatılan yargılamasına on sekiz yaşını doldurduktan sonra basit yargılama usulüyle devam edilmesinin mümkün olmayacağını da belirtmek gerekir.²⁰¹

2. Akıl Hastalığı, Sağır ve Dilsizlik Halleri

Akıl hastalığı, kişilerde idrak ve isteme becerilerini tamamen ortadan kaldıran yahut bu becerilerin büyük ölçüde azalmasına neden olan tıbbi bir durum olup ağırlık derecesine göre tam ve kısmi akıl hastalığı olarak ikiye ayrılmaktadır.²⁰²

Ceza hukukumuz kapsamında akıl hastalığı ve buna bağlanan hukuki sonuçlar TCK m. 32'de²⁰³ düzenlenmiştir. Buna göre davranışlarını kontrol edebilme ve sonuçlarını algılayabilme yeteneği büyük oranda azalmış tam akıl hastalarının cezai sorumluluğunun

²⁰⁰ Yılmaz / Apış, s.96.; Değirmenci, Basit Yargılama, s.43.; Babayigit / Karacan, s.891.; Karakehya / İnce Tuncer, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, s.136.; Alkan, s.103.; Şahin, İsmail: Basit Yargılama, s.135.

²⁰¹ Yılmaz / Apış, s.97.

²⁰² Hafizoğulları / Özen, s.396-398.

²⁰³ TCK m.32: "(1) Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur.

(2) Birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmibeş yıl, müebbet hapis cezası yerine yirmi yıl hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek ceza, altıda birden fazla olmamak üzere indirilebilir. Mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir."

bulunmadığı; bu denli önemli boyutta olmamakla birlikte yine de davranışlarını kontrol edebilme ve sonuçlarını algılayabilme yeteneği azalan kısmi akıl hastalarının ise işledikleri suçlarda cezai indirim yapılması ifade edilmektedir.

CMK m. 251/7 gereği tam mı yahut kısmi akıl hastası mı olduğu ayırt edilmeksizin akıl hastalığı durumunda kovuşturmanın basit yargılama usulüne göre görülmesine olanak yoktur.²⁰⁴ Zaten akıl hastalığının failin isnat yeteneğini ortadan kaldırıp kaldırmadığının, işlenen fiille arasında illiyet bağı olup olmadığının tespitinin hâkim tarafından, gerekirse bilirkişilik kurumuna başvurularak yapılması şart olduğundan bu kişilerin yargılanması, genel hükümler uyarınca yargılanmayı gerektirmektedir. Bu bakımdan kanunun düzenlemesi de yerindedir.²⁰⁵

Sağır ve dilsizlik halleri ise TCK m. 33'te²⁰⁶, yaş küçüklüğüne ilişkin TCK m. 31'de yapılan gruplandırma esas alınarak düzenlenmiştir. Maddeye göre, suç işleyen bir kişinin ceza sorumluluğu, fiili işlediği esnada on iki yaşını doldurmamışsa, yoktur. Fakat on beş yaşını doldurmamışsa ve sağır veya dilsizse, bu yaş sınırı on beş yaşına kadar yükselir. Sağır veya dilsiz kişi, on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamışsa ancak işlediği fiilin hukuki anlamını ve neden olduğu sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirebilme becerisine sahip olduğu takdirde cezai sorumluluğu doğacaktır. On sekiz yaşını dolduran ama yirmi bir yaşını doldurmayan sağır veya dilsiz kişilerin ise her türlü cezai sorumluluğu mevcut olmakla cezada belli oranlarda indirim söz konusu olacaktır.

G. Mahkemenin Takdir Yetkisini Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasından Yana Kullanması

CMK m. 251/1'in "*Asliye ceza mahkemesince, (...) basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir.*" ve m. 251/2'nin "*Basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği takdirde...*" şeklindeki düzenlemelerinden bu usulünün uygulanmasının tüm şartlar sağlansa dahi zorunlu olmadığı, uygulanıp uygulanmayacağının takdirinin görevli mahkemeye bırakılmış olduğu anlaşılmaktadır.

²⁰⁴ Taşkın, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, s.149.

²⁰⁵ Şahin, İsmail: Basit Yargılama, s.139.

²⁰⁶ TCK m.33: "*Bu Kanunun, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onsekiz yaşını doldurmuş olup da yirmibir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.*"

Mahkemenin takdiri halinde basit yargılama usulünün uygulanması için sanığın kabulü gerekmemektedir. Usulün uygulanmasında mahkemenin tam yetkili olup sanığın kabulünün aranmamasını, hükümden sonra sanığın bu hükme itiraz ederek genel hükümlere göre yeniden yargılamayı sağlayabilme yetkisine sahip olması nedeniyle hukuka uygun olduğunu savunan görüşler²⁰⁷ olduğu gibi sanığın savunma hakkının kısıtlanmaması için usulün uygulanabilmesini sanığın kabulü şartına bağlamak gerektiği yönünde görüşler²⁰⁸ de mevcuttur. Kanaatimizce de hızlı bir yargılama sağlamak adına sanıktan birçok hukuki güvenceden vazgeçmesi bekleniyorsa bu iki durum arasında denge kurulabilmesi bakımından en azından sanığın kabulü aranmalıdır.

Mahkeme, basit yargılama usulünün uygulanması kararını duruşma hazırlığı devresinde verecektir. Zira m. 251/1 uyarınca mahkemece bir kere duruşma günü tayin edilmişse bundan sonra basit yargılama usulünün uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu da mahkemenin, bu usulün uygulanıp uygulanmayacağını takdir edebilmesi için değerlendirme kriterlerinin yalnızca o an dosya içeriğinde var olan bilgilerle sınırlı olması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim bu aşamada henüz tarafların iddia ve savunmaları yazılı olarak alınmamış olduğundan mahkemenin bu iddia ve savunmalara göre bir değerlendirme yapma imkânı bulunmamaktadır.²⁰⁹

Mahkeme, öncelikle fiilin neden olduğu suçun, basit yargılama usulünün kapsamında kalıp kalmadığını, kapsama girdiği takdirde de başkaca bir delilin sunulmasına ihtiyaç duymaksızın dosyada mevcut delillerin olayı yeterince aydınlatıp aydınlatmadığını değerlendirmelidir.²¹⁰

Doktrinde bu şart, takdir hakkının belirli ölçütlere bağlı kılınmamış olması ve uygulanabilecek suçlar net bir şekilde belirtildiği halde yine de mahkemeye takdir hakkı tanınmış olmasının usulden beklenen faydaya hizmet etmeyeceği gerekçesi ile eleştirilmektedir.²¹¹ Ancak AYM E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında mahkemenin takdir hakkının, ilgili madde metninde basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için dosyada yeterince delilin mevcut olup olmadığı, genel hükümlere göre yargılama yapmaksızın da vicdani kanaate ulaşma noktasında mevcut delil durumunun yeterli

²⁰⁷ Yenisey / Nuhoglu, s.903.

²⁰⁸ Taşkın, “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, s.3118.

²⁰⁹ Çobanoğlu, Ahmet: Ceza Muhakemesi Kanununda Basit Yargılama Usulü, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021, s.19.

²¹⁰ Değirmenci, Basit Yargılama, s.45.

²¹¹ Yılmaz / Apiş, s.89.

olup olmadığı ile net şekilde sınırlandırıldığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye tanınan takdir hakkının sınırlarının belirtilmiş olması sebebiyle düzenlemenin hukuki öngörülebilirlik ilkesine de uygun olduğuna karar verilmiştir.²¹²

Olayla ilgili vicdani kanaatini oluşturmada tanık dinleme gibi bir başka delile ihtiyaç duyacağı fikrinde olan mahkemenin takdirini basit yargılama usulünü uygulamamaktan yana kullanması gerekir.²¹³ Ancak tabi bir kere bu usulün uygulanmasına karar vermesi genel hükümlere göre yargılamaya devam olunamayacağı anlamına da gelmemektedir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bu hususa ayrıca değinilecektir.

²¹² AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.77-78.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113> (E.T.:14.10.2023).

²¹³ Koca, s.182.; Alkan, s.143.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANMASI VE BASİT YARGILAMA USULÜNDE İTİRAZ

I. Basit Yargılama Usulünün Uygulanması

A. Mahkemenin Usulün Uygulanması Yönündeki Kararı Sonrasında Yapılacak İşlemler

Mahkeme, usulün uygulanmasına karar verdikten sonra kanunda belirtilen birtakım işlemleri yapar, bu işlemler tamamlandıktan sonra hüküm verme aşamasına geçer. Mahkemece yapılacak bu işlemler; usulün uygulanacağı bildirir tebligatın yapılması, belgelerin toplanması, savunma, beyan ve belgelerin değerlendirilmesi ve en son da hükmün belirlenmesi şeklinde sayılabilir.

1. Usulün Uygulanacağı Bildirir Tebligat Yapılması

CMK m. 251/2'ye göre görevli asliye ceza mahkemesince basit yargılama usulünün uygulanacağına kanaat getirildiği takdirde ilk olarak iddianame sanığa, mağdura ve şikayetçiye tebliğ edilerek bu usulün uygulanacağından kendileri haberdar edilecektir. Bu bağlamda tebligatta duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceğinin bildirilmesi mecburidir. Aksi halde basit yargılama usulünün uygulanması hukuka aykırı olacaktır.²¹⁴

Tebliğatin yapılacağı kimselere ayrıca beyan ve savunmalarını sunmaları üzere iki haftalık süre de verilecektir. Bu sürede beyan veya savunmada bulunmamaları bir sonuç doğurmayacaktır. Örneğin iki haftalık sürede savunma sunmayan sanığın suçu ikrar ettiğinin kabulü mümkün değildir.²¹⁵ Ayrıca bu sürede savunma yahut beyan sunulmaması basit yargılama usulünün uygulanmayacağı anlamına da gelmemektedir.²¹⁶

Kanunda öngörülen sürenin yeterli savunmayı yapabilmek için kısa olduğu, somut olaya bakılmaksızın tüm uyuşmazlıklar aynı karmaşıklık düzeyinde kabul edilerek her uyuşmazlık için aynı belirlenen sürenin öngörülmesinin doğru olmadığı yönündeki eleştirilerimize çalışmamızın önceki bölümlerinde yer vermiştik.

7499 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler öncesinde iki haftalık süre “on beş gün” olarak düzenlenmişti. Bu konuda AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında yalnızca on beş günlük süre tanınması ve dosyaya gelen belgelerden haberdar olmaksızın

²¹⁴ Değirmenci, Basit Yargılama, s.45.; Aygörmez / Korkmaz, s.69.

²¹⁵ Tulay / Doğan, s.363.

²¹⁶ Koca, s.183.

sanığın ve müştekinin savunma ve beyan hazırlamasını gerektirmesi, adil yargılanma hakkına sınırlama niteliğinde kabul edilmişti.²¹⁷ Ancak AYM, bu sınırlamanın yargılamayı hızlandırma ve makul sürede sonuçlandırma yönündeki meşru amaca hizmet ettiğini²¹⁸, usulün kapsamındaki suçların hafif suçlar olması ve itiraz üzerine genel hükümlere göre yeniden yargılamaya başlamasına imkan tanınması nedeniyle elverişli olduğunu²¹⁹ belirtmişti. Sınırlamayı orantılılık yönünden de inceleyen AYM; sanığa iddianamenin de tebliğ edildiğini, bu iddianamede savcının lehe ve aleyhe delilleri şüphelinin eylemleri ile ilişkilendirmiş olduğunu, dolayısıyla iddianameyi tebliğ alan tarafların suça vücut veren eylemler ve dosya kapsamındaki tüm delillerden haberdar olacağını kabul ettiğinden sınırlamayı orantılı bulmuştu.²²⁰

Kararda AYM, dosya kapsamında toplanan tüm delillerin iddianamede yer bulacağı varsayımı ile hareket etmişse de uygulamada çoğu zaman iddianamede şüpheli lehine olan delillere yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca taraflara tüm dosya tebliğ edilmediğinden, bir delilden sırf iddianamede bahsedilmiş olmasıyla tarafların bu delili inceleme ve değerlendirme imkanına sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle AYM'nin sınırlamanın orantılı olduğu yönündeki görüşüne katılmıyoruz.

Ancak kanun koyucu da AYM'nin, sınırlamanın elverişli ve orantılı olduğu yönündeki değerlendirmesine göre hareket etmiş olacak ki 7499 sayılı Kanun değişikliği ile on beş günlük süreyi iki hafta olarak değiştirmeyi yeterli görmüştür. Değişiklik sonucu, yine her somut olay için aynı süre öngörülmüş olup sürenin on beş günken iki hafta olarak düzenlenmesinin savunmayı yapabilmek için yeterli süre tanınması adına olmadığı aşıkardır. Bahsi geçen kanunla yapılan değişikliklerin geneline bakıldığında kanun koyucunun hedefinin süreler bakımından bütünlüğü sağlamak olması nedeniyle gün ile ifade edilen sürenin hafta olarak değiştirildiği görülmektedir.

²¹⁷ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.113.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

²¹⁸ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.120.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

²¹⁹ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.130.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

²²⁰ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.135.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

Sanığı, mahkeme huzurda sözlü olarak dinlemeyip yalnız bu süre içerisinde yapacağı yazılı savunması ile değerlendirme yapacağından sanığa yönelik isnadın da olabildiğince net ve anlaşılır olması gereklidir. Bu bakımdan sanığın yalnızca iddianameyi okuyarak isnadı yeteri kadar anlama imkanının bulunmaması, dolayısıyla seri muhakeme usulündeki gibi zorunlu müdafilik kurumunun basit yargılama usulüne de getirilmesinin faydalı olacağı yönünde bir görüş de mevcuttur.²²¹

Ancak kanaatimizce zorunlu müdafiliğin seri muhakeme usulünde taşıdığı önem farklıdır. Seri muhakeme usulünün uygulanması, basit yargılama usulünün aksine şüphelinin kabulüne bağlanmıştır. Seri muhakeme usulünün uygulanması yalnızca bir teklif olup şüpheli, hakkında yapılacak yargılamanın usulünü kendi iradesi sonucu belirlemiş olacaktır. Bu nedenle teklifi kabul veya ret sonucunda lehine ve aleyhine doğabilecek hukuki sonuçları belirleyebilmesi açısından zorunlu müdafilik büyük önemi haizdir. Basit yargılama usulünde ise usulün uygulanması tamamıyla mahkemenin takdirinde olup sanığın kabulü aranmamaktadır. Müdafî ile temsil edilmenin, savunma hakkının etkin kullanımı bakımından sanığa büyük fayda sağlayacağından şüphe yoktur. Ancak usulün uygulanıp uygulanmaması yönünde kendi lehine yahut aleyhine sonuç doğurabilecek bir irade açıklaması kendisinden beklenmediğinden, müdafî ile temsilin sanığın iradesine bırakılmasında sakınca olmadığı kanaatindeyiz.

2. Belgelerin Toplanması

CMK m. 251/1'de mahkemenin iddianameyi sanığa, mağdura ve şikayetçiye tebliğ etmesi ile birlikte toplanması gereken belgeleri, ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edeceği de öngörülmüştür.

Burada kanun koyucunun tercih ettiği “belge” kavramı, mahkemenin delil toplayacağı anlamına gelmemektedir. Zira delil toplama faaliyeti, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilecektir. Burada mahkemece toplanacak belgeler, basit yargılama usulünün getiriliş amacı da düşünüldüğünde, dosyanın tekemmül etmesi için gerekli olan fakat delil niteliğinde olmayan belgelerdir.²²² Örneğin kolluktan müzekkere ile sanığın sosyo-ekonomik durumunun bildirilmesini veya sağlık kuruluşundan adli rapor talep etme şeklinde olabilir.²²³ Mahkemenin vicdani kanaate ulaşabilmesi adına delil toplama

²²¹ Taşkın, “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler s.3118.

²²² Aygörmez / Korkmaz, s.70.

²²³ Aldemir, s.319.

ihtiyacı duyacağı bir durum söz konusu ise bu nedenle basit yargılama usulünü uygulamaktan kaçınması gerekir.

Belgelerin toplanma süreci sanığın savunmasını hazırlama süreci ile eş olacağından sanık, bu esnada haberinin olmadığı bu belgeler hakkında görüş belirtemeyecektir. Bu durum, savunma hakkına aykırı olduğundan bu belgelerin de sanığa tebliğ edilmesi gerekmektedir.²²⁴ Ancak AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında tarafların bu belgelerden haberdar edilmediklerini ve belgelere karşı beyan ve savunma haklarının olmadığını, bu hususun iddia ve savunma arasındaki denge bakımından önemli olduğunu belirtmiş olsa da mahkemenin her zaman genel usule dönme yetkisinin, tarafların da hükme itiraz ederek genel usule dönülmesini sağlama yetkisinin olduğu ve bu takdirde sonradan haberdar olunan belgeler hakkında beyan ve savunmada bulunulabileceği, yani eksikliğin giderilme imkanının tanınmış olduğu gerekçesi ile adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.²²⁵ Taraflara, sonradan dosyaya kazandırılan belgeler ayrıca tebliğ edilmeyip yalnızca gerekçeli karar tebliğ edileceğinden tarafların bu belgelerden, kararda bahsedildiği ölçüde haberdar olacakları yahut hiç haberdar olamayacakları ihtimal dahilindedir. Kararda sonradan bir şekilde haberdar olunmuş belgeler hakkında itiraz üzerine yapılacak yargılama esnasında beyan ve savunmaların sunulabilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Ancak tarafların kendilerine tebliğ edilmemesi ile haberdar olamadıkları belgeler açısından savunma hakkının ihlal edildiği hususuna yer verilmemiştir.

3. Savunma, Beyan ve Belgelerin Değerlendirilmesi

Tarafların yazılı beyan ve savunmaları ile talep üzerine ilgili kurum ve kuruluşlardan gelen belgeler, görevli asliye ceza mahkemesince incelenerek basit yargılama usulünün uygulanmasına dair ön inceleme sırasındaki kanaatin devam edip etmediği yine mahkeme tarafından değerlendirilecektir.²²⁶

Mahkemenin savunma, beyan ve belgeleri değerlendirme aşaması, yapılacak tebligatta da belirtileceği üzere duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden olacaktır. Ancak gerek görüldüğü takdirde duruşma açılarak yargılamaya genel hükümlere göre devam edilebilmesi mümkündür.

²²⁴ Kaşka, s.147.; Koca, s.184.

²²⁵ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.140-141.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113 -\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113 -(E.T.:14.10.2023)).

²²⁶ Alkan, s.107.

4. Hükümün Belirlenmesi

Gerekli tebligatlar yapıp, tebligat neticesinde tarafların yazılı beyanlarını ve gerek görüldüğü halde ilgili kurum ve kuruluşlardan belge toplaması akabinde mahkeme, dosya içeriğindeki beyanları tüm delillerle birlikte değerlendirildikten sonra sanık hakkında bir hüküm kuracaktır.

Basit yargılama usulünde hükmün nasıl belirleneceği CMK m. 251/3'te düzenlenmiştir. Bu maddeye göre mahkeme, beyan ve savunmaların sunulması için verdiği iki haftalık sürenin dolmasından sonra duruşma yapmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşünü almaksızın TCK m. 61'i²²⁷ göz önünde bulundurarak CMK m. 223'te yer verilen hükümlerden²²⁸ birine hükmedebilecektir. CMK m. 251/3 metninde her ne kadar "223 üncü

²²⁷ TCK m.61: Cezanın Belirlenmesi: "(1) Hâkim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, g) Failin güttüğü amaç ve saiki, göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.

(2) Suçun olası kastla ya da bilinçli taksirle işlenmesi nedeniyle indirim veya artırım, birinci fıkra hükmüne göre belirlenen ceza üzerinden yapılır.

(3) Birinci fıkra da belirtilen hususların suçun unsurunu oluşturduğu hallerde, bunlar temel cezanın belirlenmesinde ayrıca göz önünde bulundurulmaz.

(4) Bir suçun temel şekline nazaran daha ağır veya daha az cezayı gerektiren birden fazla nitelikli hallerin gerçekleşmesi durumunda; temel cezada önce artırma sonra indirme yapılır.

(5) Yukarıdaki fıkralara göre belirlenen ceza üzerinden sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir.

(6) Hapis cezasının süresi gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmi dört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmi takvime göre hesap edilir. Hapis cezası için bir günün, adli para cezası için bir Türk Lirasının artakalanı hesaba katılmaz ve bu cezalar infaz edilmez.

(7) Süreli hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu madde hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz.

(8) Adli para cezası hesaplanırken, bu madde hükmüne göre cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine yönelik artırma ve indirimler, gün üzerinden yapılır. Adli para cezası, belirlenen sonuç gün ile kişinin bir gün karşılığı ödeyebileceği miktarın çarpılması suretiyle bulunur.

(9) Adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz.

(10) Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir ne eksiltilebilir ne de değiştirilebilir."

²²⁸ CMK m.223'te hüküm türleri beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi olup ayrıca davanın reddi ve davanın düşmesi kararı da bu maddede açıklanmıştır. Bu fıkra uyarınca mahkeme, sanığa isnat edilen fiilin kanunda suç şeklinde tanımlanmaması, isnat edilen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, isnat edilen suç bakımından failin kast veya taksirinin olmaması, isnat edilen suç sanık tarafından işlenmesine karşın, somut olay bakımından herhangi bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı, isnat edilen suçun sanık tarafından işlenmiş olduğunun sabit olmaması halleri mevcutsa beraatine karar verecektir. Sanığa isnat edilen suçla ilgili olan yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin varlığı, isnat edilen suçun hukuka aykırı lakin bağlayıcı nitelikteki emrin yerine getirilmesi şeklinde veya zorunluluk hali içinde ya da cebir veya tehdit altında işlenmesi, meşru savunmadaki sınırın heyecan, korku ve telaş sebebiyle aşılması, kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi halleri ile etkin pişmanlık, şahsi cezasızlık sebeplerinden birinin varlığı, karşılıklı hakaret, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı durumunda ceza verilmesine yer olmadığı kararı verecektir. Sanığın, isnat edilen suçu işlediğinin sabit olduğu durumda ise sanığın mahkûmiyetine karar verilir. Bu halde mahkemenin güvenlik tedbirine hükmetmesi de mümkündür. Mahkemenin basit yargılama sonucunda gerekli koşullar oluşmuş olduğunun tespiti ile davanın reddi, düşme ve durma kararları vermesine de engel yoktur.

maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebilir.” ifadesine yer verilmişse de m. 223’te belirtilenler “hüküm” çeşitleridir ve mahkemenin bu aşamada vereceği kararın bir hüküm niteliğinde olacağı şüphesizdir. Mahkemenin mahkûmiyet hükmü dışında vereceği hükümler genel yargılama usulüne göre vereceği hükümlerden bir farklılık arz etmeyecektir.

Mahkemenin basit yargılama usulü sonucunda sanığın mahkumiyetine hükmetmesi hali ile ilgili ise CMK m. 251/3’ün son cümlesinde “*Mahkûmiyet kararı verildiği takdirde sonuç ceza dörtte bir oranında indirilir.*” şeklinde bir ifadeye yer verilerek sırf bu usule has ayrı bir düzenlemeye gidilmiştir. Mahkemenin mahkumiyete hükmetmesi halinde sonuç cezadan ¼ oranında indirim yapması mecburi olup takdirine bırakılmamıştır.²²⁹ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında, kanun koyucunun kanunilik ilkesine aykırı olmadığı sürece suç ve ceza belirleme yetkisine sahip olduğunu, indirim öngörülmesinin bu yetki dahilinde olduğunu ve usulün uygulanması için teşvik edici nitelikte olduğu belirtilmiş; ayrıca basit yargılama usulünün uygulanacağı suçların nispeten hafif suçlar olması nedeniyle indirimin orantılı olduğu kabul edilmiştir.²³⁰

Doktrinde bir görüş, mahkûmiyet hükmünden yapılacak indirim oranının sabit bir şekilde düzenlenmesinin doğru olmadığını ve mahkemenin indirim konusunda ½ oranına kadar takdir hakkı bulunması gerektiğini belirtmektedir.²³¹ Ancak bu noktada mahkeme, zaten somut cezayı TCK m. 61 uyarınca belirleyecek, CMK m. 251’de belirtilmemiş olsa dahi TCK m. 62 uyarınca da takdiri indirim nedenlerini bu usulde de uygulayacaktır.²³² Dolayısıyla maddede öngörülen söz konusu indirim mahkemenin somut cezanın belirlenmesinde somut olaya göre takdir hakkını kullanacağı noktalarda herhangi bir sınırlamaya yol açmamaktadır. Söz konusu indirim yalnızca bu usule has olmak üzere ve kanaatimizce sanığın adil yargılanmaya yönelik birçok hakkından yoksun bırakılmasına karşılık tanınmıştır. Somut cezayı belirleme açısından değil de yalnızca bu kurumun gündeme gelmesi sebebiyle öngörülmüş olması bakımından sabit bir oran belirlenmesinde bir sakınca görmüyoruz.

Bu noktada belirtmek gerekir ki TCK m. 62/2’de belirtilen takdiri indirim nedenleri, basit yargılama usulünün niteliği ile uygun düştüğü kadarıyla uygulanacaktır. Hakimin, basit

²²⁹ Aldemir, s.332.

²³⁰ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.94-97.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113> -(E.T.:14.10.2023).

²³¹ Kezer, Ahmet: 30 Soruda ve Yanıtta Seri Muhakeme Usulü ile Basit Yargılama Usulü, 1.Baskı, Ankara 2019, s.126.

²³² TCK m.62’nin basit yargılama usulü sonucunda yaptırımın belirlenmesi için de geçerli olacağına dair aynı yönde bkz.: Yaşar, s.252.; Aldemir, s.322.; Tulay / Doğan, s.363.

yargılama usulünü uyguladığı yargılamada failin geçmiş yaşantısını, sosyal hayatındaki ilişkilerini, verilecek cezanın fail üzerinde bırakacağı etkiler göz önünde bulundurularak takdiri indirim nedenlerine gitmesi mümkündür. Ancak duruşma yapılmaması, fail ile hakimın yargılama sürecinde karşı karşıya gelmemesi sonucunu doğuracağından failin, davranışları ile fiilinde pişmanlık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi mümkün değildir. 12.05.2022 tarihinde TCK m. 62/2’de yapılan değişiklik sonucu failin duruşma esnasındaki şekli tutum ve davranışları ile hakimi etkilemeye çalışması takdiri indirim nedeni teşkil edemeyecekse de fail, duruşma esnasında samimi olarak pişmanlığını gösterme eğiliminde olabilir. Basit yargılama usulü ile faile böyle bir imkan tanınmadığından uygulanabilecek takdiri indirim nedenlerinde failin aleyhine bir sınırlamaya neden olunmuştur.

Benzer şekilde hapis cezasının ertelenmesine ve HAGB’ye karar verilebilmesi için sanığın duruşma esnasındaki tutumu ve davranışları dolayısıyla yeniden suç işlemeyeceğine kanaat getirilmesi; hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi de sanığın duruşmadaki tutum ve davranışlarına göre değerlendirme yapılması gerekir. Ancak duruşma yapılmayan basit yargılama usulünde bu hususlara ilişkin değerlendirmenin ne şekilde yapılacağı belirsizdir. O halde bu kurumların uygulanması için mahkemelerce varsayıma dayalı değerlendirmelerde bulunularak karar verileceği, bu kurumlardan beklenen menfaatlerin zarara uğrayacağı açıktır.

CMK m. 251/4 gereği mahkeme, şartları oluştuğu takdirde kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirebilecek yahut hapis cezasını erteleyebilecek ya da sanık açıkça yazılı bir biçimde karşı çıkmadıysa HAGB’ye karar verebilecektir.

Söz konusu hüküm, HAGB ile ilgili farklı bir düzenleme içermektedir. Nitekim söz konusu kurumun düzenlendiği CMK m. 231/6-c’ de 12.03.2024 tarihine kadar “...*Sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez.*” denilerek HAGB’ye karar verilebilmesinin şartlarından biri olarak sanığın kabul etmesi aranmaktaydı.²³³ 12.03.2024 tarihli RG’de yayımlanan 7499 sayılı Kanunla söz konusu hükmü madde metninden çıkarılmıştır.

²³³ HAGB kararı verilebilmesi için sanığın kabulünü arayan ilgili hüküm; sanığa HAGB’yi kabulün ne zaman sorulacağına ilişkin yasal düzenleme içermemesi, daha henüz deliller ortaya konmadan, bir mahkumiyet hükmü olmadan, sanığın bu tehdit altında savunmasız ve belki de sonuçlarını idrak edemeyecek durumda olmasına rağmen rızasını açıklamaya ve kabul sonucunda istinafa başvurma hakkından feragat etmeye mecbur bırakılması gerekçesi ile kanunilik ilkesine aykırı, sanığa aşırı külfet yükler nitelikte ve ölçüsüz bulunarak AYM, E. 2022/120, K. 2023/107, T. 01.06.2023 kararı sonucunda iptal edilmiştir. Karar, RG’de yayımlandığı 01.08.2023

CMK m. 251/4 düzenlemesinde ise sanığın kabul etmesi değil, karşı çıkmaması şartı aranmaktadır. Dolayısıyla sanığa yapılacak tebligatta mahkeme bu hususu da belirtmelidir. Sanık yazılı beyanında hakkında HAGB hükümlerinin uygulanmasını istemediği takdirde bunu belirtmelidir. Aksi halde bu konuda suskun kalması, HAGB hükümlerine başvurulmasını engelleyemeyecektir.

CMK m. 251’de HAGB ile ilgili düzenlemenin tam tersi yönde bir düzenleme getirilmesi, doktrinde kurumun amacına aykırı bir uygulama geliştirilmesine neden olduğu için eleştirilmektedir.²³⁴ Düzenlemeyi adil yargılanma hakkı kapsamında inceleyen AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında HAGB’ye itirazın usule itiraz sonucunu doğuracağı, bu durumda mahkemece duruşma açılacağı ve artık HAGB’ye karar verilebilmesi sanığın açık kabulüne bağlı olacağından hukuka aykırı bulunmamıştır.²³⁵

Mahkemenin basit yargılama usulü sonucunda kuracağı hükmün, genel yargılama usulü sonucunda kuracağı hükümden sonuçları bakımından bir farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu hükmün, ertelemede, tekerrürde ve HAGB bakımından dikkate alınması gerekecektir.²³⁶

Mahkeme, kurduğu hükümde, bu hükme karşı başvurulabilecek hukuki yol olan itirazın usulünün yanında sonuçlarını da belirtecektir. CMK m. 251/5’te bu husus ayrıca belirtilmiştir. Hükme karşı itiraz edilmezse yahut itiraz süresi içerisinde yapılmazsa CMK m.252/2 uyarınca hüküm kesinleşecektir.

B. Mahkemenin Basit Yargılama Usulünden Vazgeçmesi

CMK m. 251/6’da öngörüldüğü üzere mahkeme, basit yargılama usulünün uygulanacağına kanaat getirdikten sonra, gerekli gördüğü takdirde hüküm verilene dek kovuşturma evresinin her aşamasında bu usulden vazgeçerek duruşma açılmasına karar vermek suretiyle genel hükümlere göre yargılamaya devam edebilecektir.

Belirtilen düzenleme ile basit yargılama usulüne göre yargılamaya devam olunması ile maddi gerçeğe ulaşılamayacağının anlaşılması halinde genel hükümlere dönülmesine imkân tanınarak ceza muhakemesinin esas amacının bu olduğuna dikkat çekilmiştir. Doktrinde basit

tarihinden başlayarak bir yıl sonrasında yürürlüğe girecektir. AYM, E. 2022/120, K. 2023/107, T. 01.06.2023, pg.44. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/107> -(E.T.: 30.09.2023).

²³⁴ Babayiğit / Karacan, s.889.

²³⁵ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.103

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113> -(E.T.:14.10.2023).

²³⁶ Aygörmez / Korkmaz, s.72.

yargılama usulü ile bu amacın yerine getirilemeyecek olmasının anlaşılması halinde, her ne kadar ilgili maddede “devam edilebilir” denilmiş olsa da mahkemenin genel hükümlere göre yargılama devam etmesinin bir zorunluluk olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde bir görüş bulunmaktadır.²³⁷

Mahkemenin basit yargılama kapsamına girmeyen bir uyuşmazlık hakkında basit yargılama usulünün uygulanmasına karar vermiş olması ancak sonrasında re’sen yahut tarafların ileri sürmesiyle fark etmesi halinde duruşma açıp genel hükümlere göre yargılamaya devam etmesi gereklidir.

Benzer şekilde CMK’nin m. 251/7-8 inci fıkralarında düzenlenmiş durumlardan herhangi birinin mevcut olduğunun sonradan anlaşılması durumunda yahut suçun hukuki niteliği değiştiği takdirde veya ceza artırılır veya ceza beraberinde güvenlik tedbirleri de söz konusu olursa mahkemece genel hükümlere göre yargılamaya dönülmelidir.

Ayrıca mahkemece basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildikten sonra maddi gerçeğe ulaşılması için delil toplanması gerektiği yönünde yeni bir kanaat oluşursa, örneğin tanık dinleme ihtiyacı yahut dosyanın bilirkişiye tevdi gibi gerekliliklerde de genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilmelidir. AYM E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararı ile mahkemenin genel hükümler uyarınca yargılama devam edebilmesini sağlayan CMK m. 251/6 hükmünün maddi gerçeğin ortaya çıkartılabilmesi, uyuşmazlığın bütün detayları ile aydınlatılabilmesi adına kamu yararına hizmet ettiğini; yargılamanın gereksiz uzamasına neden olacağı sonucunu doğurmadığını belirtmiştir.²³⁸

Bu durumda pek tabi sanık, basit yargılama usulü dolayısıyla uygulanacak ¼ oranındaki ceza indirimi hakkını kaybedecektir.²³⁹ Bu sebeple genel hükümlere dönülmesindeki gereklilik hakkında mahkemece büyük bir dikkatle karar verilmesi gerekir.

Mahkeme, genel hükümlere göre yargılamaya devam etme kararı aldığı takdirde, CMK’nin duruşma hazırlığına ilişkin hükümleri gündeme gelecektir.²⁴⁰

²³⁷ Değirmenci: Basit Yargılama, s.46.; Kaşka, s.151.

²³⁸ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.84-85.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

²³⁹ Yılmaz / Apiş, s.95.

²⁴⁰ Aygörmez / Korkmaz, s.70.

II. Basit Yargılama Usulünde İtiraz

Basit yargılama üzerine mahkemenin vereceği hüküm, sonuçları itibariyle genel hükümlere göre yapılacak yargılamada verilecek olan hükümden bir farklılık arz etmemesine karşın kanun koyucu tarafından basit yargılama usulü sonucunda verilen hükme karşı başvurulacak kanun yolu bakımından farklı bir düzenlemeye gidilmiş, bu hükmün itiraza tabi kılınacağı belirtilmiştir.

Hükmün itiraza tabi kılınması AYM'nin soyut norm denetimine konu olmuştur. AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararı ile basit yargılama usulünde verilecek hükme itiraz edilmesini öngören düzenlemeyi hukuka aykırı bulmasa da itiraz üzerine yapılacak işlemler ile ilgili düzenlemeler hakkında iptal kararı vermiştir. AYM'nin iptal kararı yürürlüğe girmeden kanun koyucu 12.03.2024 tarihinde RG'de yayımlanan 7499 sayılı Kanun ile basit yargılama usulünde itirazı düzenleyen kanun maddelerinde değişiklik yapmıştır. Bu sebeple klasik anlamdaki itiraz kanun yolundan fazlaca uzak bu düzenlemeyi ayrıca incelemek gerekmektedir.

A. İtirazın Hukuki Niteliği, Süresi ve Değerlendirilmesi

1. İtirazın Hukuki Niteliği

CMK m. 252/1'de *"251 inci madde uyarınca verilen hükümlere karşı itiraz edilebilir..."* denilmiştir. Kanun koyucunun söz konusu düzenlemelerinden basit yargılama usulünce verilen hükümlerin itiraza tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

İtiraz kurumu, CMK m. 267 vd. hükümlerinde bir olağan kanun yolu olarak düzenlenmiştir. Ancak klasik şekliyle itiraz, hâkim tarafından verilen kararlara karşı kanunda gösterilen haller dışında, mahkeme kararlarına karşı başvurulabilen bir kanun yoludur. Bir başka deyişle, itiraz ilk derece mahkemelerinin vermiş oldukları hükümlere yani son kararlarına karşı değil, bu karara ulaşma yolunda verilmiş olan ara kararlarına karşı gündeme gelmektedir.²⁴¹ Bu halde, kararı itiraz yoluna konu edilen hâkim ya da mahkeme, itirazı haklı gördüğü takdirde kararını düzeltir; haklı görmemesi halinde ise en fazla üç gün içerisinde CMK m. 268/3'te belirlenen yetkili mercilere gönderecek ve itiraz nihayetinde kararı veren mahkeme değil, bu merciler inceleyecek ve itiraz hakkında duruşma yapmaksızın karar verecektir.

²⁴¹ Erdem, Mustafa Ruhan / Şentürk, Candide: Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, 1. Baskı, Ankara 2018, s.70.

Kanun koyucunun m. 252’de düzenlemiş olduğu itiraz ise, mahkemenin verdiği ara kararlara karşı değil, son kararına yani vermiş olduğu hükme karşı yapılmaktadır. Ayrıca itiraz, hükmü veren mahkemeye yapılacak olup mahkeme, dosyayı tevzi kriterlerine göre belirlenecek olan bir başka asliye ceza mahkemesine gönderecektir. İtirazın gönderildiği mahkemeye ise itirazın yerinde olup olmadığını inceleme yetkisi verilmemiştir. Bu durumda mahkemenin yapacağı tek şey duruşma açmaktır. Burada itiraz ve itirazın konusu hakkında karar veren bir merci bulunmamaktadır.

Belirtilen sebeplerden ötürü CMK m. 252 anlamındaki itirazın CMK m. 267 vd. hükümlerinde düzenlenen olağan kanun yolu itirazdan çok uzak olduğu söylenebilir. Ancak kanun koyucunun “itiraz” kurumunu kanunun çeşitli yerlerinde düzenlerken çok da hassas olmadığı görülmektedir. Nitekim Cumhuriyet savcısının, örneğin kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı da öngörmüş olduğu yola “itiraz” adını verdiği bu sebeple kanunun genelinde “itiraz” kavramını çeşitli anlamlar yüklemek suretiyle her çeşit hukuki çareyi belirtmek için kullandığı görülmektedir.²⁴²

Doktrinde CMK m. 252 anlamındaki itirazla ilgili çeşitli hukuki nitelendirmeler yapılmıştır. Basit yargılama usulünde verilen hükme karşı başvurulacak itirazın, olağan kanun yolu olarak düzenlenen itirazdan farklılıklarına dikkat çekilerek “karara karşı çıkmak”²⁴³, “ zel bir itiraz kanun yolu”²⁴⁴, “kanun yolu dışı hukuki  are”²⁴⁵ şekillerinde nitelendirilmiştir.

Kanaatimizce de burada klasik anlamından çok uzak bir “itiraz” düzenlenmiştir. Ancak burada mahkemece verilen hükmün tatmin etmemesi sonucu başvurulan bir hukuki yol, duruşma açılması, uyuşmazlığın klasik anlamda bir yargılama yapılarak yeniden değerlendirilmesi talebi söz konusudur.

2. İtiraz Hakkına Sahip Olanlar

Basit yargılama usulünde itirazı düzenleyen m. 252’de hükme karşı kimlerin itiraz hakkına sahip olduğu ile ilgili bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle CMK m.260’ta belirtilen kanun yoluna başvurma hakkına sahip olanların basit yargılama usulü sonucunda verilen hükümlere karşı da itiraz yoluna başvurma hakkına sahip oldukları kabul edilecektir. Nitekim CMK m. 252/6’da da bu yönde bir gönderme yapılmış; itirazın, “kanun yoluna

²⁴² Karakeyha / İnce Tunçer, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, s.165.

²⁴³ Kezer, s.87.; Kaşka, s.154.; Koca, s.186.

²⁴⁴ Aygörmez / Korkmaz, s.72.

²⁴⁵ Ersoy, s.870.

başvuru hakkı bulunmayan tarafından yapıldığında” dosyanın farklı bir prosedür izlenerek itirazı incelemekle yetkili mercie gönderileceği, merciinin bu sebepler bakımından karar vereceği ifade edilmiştir. O halde itiraz üzerine duruşma açılması, kanun yoluna başvuru hakkı bulunanlar tarafından yapılması halinde gündeme gelebilecektir.

CMK m. 260/1’de “*Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır.*” denilmek suretiyle kanun yoluna başvurmaya hakkı olanlar belirtilmiştir. Ayrıca CMK m. 261’de avukatın, m. 262’de de şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi ve eşinin kanun yoluna başvurmaya hakkı olduğu belirtilmiştir. Belirtilen maddelerdeki söz konusu kişilerin basit yargılama usulü ile verilmiş hükme karşı itiraz kanun yoluna başvurabilecekleri söylenebilir.

Basit yargılama usulü açısından sanığın itiraz hakkı ile ilgili bir çekince bulunmamaktadır. Ancak usulün uygulanış şekli gereği katılanın, katılma isteği karara bağlanmamış veya reddedilmiş kişilerin itiraz hakkı ile ilgili çeşitli belirsizlikler mevcuttur.

CMK m. 238/1 uyarınca mahkemeye dilekçe yahut sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi ile hüküm verilinceye kadar davaya katılmak mümkündür. Ayrıca maddenin devam fıkraları uyarınca duruşma sırasında zarar görene davaya katılmak isteyip istemediğinin sorulması gerekmektedir; duruşmada savcı, sanık ve varsa müdafinin dinlenmesi sonrasında katılma talebi hakkında karar verilmektedir.

Basit yargılama usulünde duruşma gerçekleşmediği için müştekinin ne şekilde katılma talebinde bulunacağı, bu talebinde ne zaman ve nasıl karara bağlanacağı belirsizdir. Zira katılma talebi hakkında karar mahkemece duruşma esnasında verilmektedir. Ayrıca zarar görene davaya katılmak isteyip istemediğinin de duruşma esnasında sorulmaktadır. Kanunda “katılan sıfatı alabilecek surette suçtan zarar gören” ifadesi ile anlatılmak istenen, katılma hakkına sahip olmalarına rağmen mahkemece duruşmadan haberdar edilmeyen, duruşmadan haberdar edilseler bile katılma hakkı kendilerine hatırlatılmayan ya da davaya katılmak isteyip istemediği sorulmayan kişilerdir.²⁴⁶

²⁴⁶ Yargıtay CGK, E. 2014/3-28, K. 2014/537, T. 02.12.2014.
<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=cgk-2014-3-28.htm&kw=`2014/537`&cr=yargitay#fm> – (E.T.: 12.04.2024).

Basit yargılama usulünde duruşma yapılmadığı için, mahkemenin basit yargılama usulünün uygulanacağına karar vermesi akabinde taraflara beyan ve savunmalarını sunmaları için süre verilirken müştekiye davaya katılmak isteyip istemediğinin mutlaka sorulması gereklidir. Ancak basit yargılama usulünde itiraz, niteliği itibarıyla kanun yolu anlamında bir itiraz olmadığından kendisine katılma talebi olup olmadığı sorulmasına rağmen bu duruma suskun kalan müşteki tarafın kanun yolu başvurusunun ne şekilde değerlendirileceği tartışmalıdır.

Bir görüşe göre basit yargılama usulünde itiraz, bir kanun yolu başvurusu olmayıp yalnızca duruşma açılması talebi niteliğini taşıdığından kendisine yapılmış tebligatta katılma talebi olup olmadığı sorulmasına rağmen bu duruma suskun kalan müştekinin de itiraz hakkına sahip olacak ve itirazı ile birlikte yahut itiraz üzerine genel hükümler uyarınca yapılacak yargılamada katılma talebinde bulunarak bu yargılama sonucunda kanun yollarına başvurabilecektir.²⁴⁷

Ancak Yargıtay tam tersi bir yaklaşımla, müştekiye beyanlarını sunmaları için süre verilirken duruşma yapılmaksızın karar verilebileceği, sanıktan şikâyetçi olup olmadığı ve davaya katılmak isteyip istemediği hususlarının da bildirilmesinin tebliğ edildiği ancak müştekinin katılma talebi ile ilgili bir beyanda bulunmadığı olayda müştekinin itiraz hakkı olmadığına karar vermiştir.²⁴⁸

Kanaatimizce de mahkemece katılma talebinin olup olmadığı sorulan müşteki eğer ki buna rağmen katılma talebini bildirmemişse CMK m. 260 vd. hükümleri gereğince itiraz hakkı bulunmamaktadır. Uygulamada, duruşma yapılmadığından katılma talepleri hakkında da genellikle bir karar verilmediği görülmektedir. Ancak katılma talebi karar bağlanmamış müştekinin de itiraz hakkı mevcut olduğundan bir sorun teşkil etmeyecektir.

3. İtirazın Süresi ve Değerlendirilmesi

CMK m. 252/1 gereği süresinde itiraz edilmemiş hükümler kesinleşecek olsa da bu sürenin ne olduğu kanunda belirtilmiş değildir. Basit yargılama usulünün istisnai bir nitelik taşıması sebebiyle başka hükümlerin kıyasen uygulanması yoluna gidilemeyeceğinden kanun

²⁴⁷ Şahin,İsmail: Basit Yargılama, s.223.

²⁴⁸ Yargıtay 4. CD, E. 2022/3684, K. 2022/12501, T. 17.05.2022.

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=4cd-2022-3684.htm&kw=`2022/3684`&cr=yargitay#fm> – (E.T.:12.04.2024).

koyucunun kastettiği bu itirazın hangi sürede yapılacağını belirtmesi, bu konuda bir boşluk bırakılmaması gerekmektedir.

Doktrinde bu belirsizliğe çözüm olarak CMK m. 268/1’de öngörüldüğü üzere basit yargılamada da itirazın, kararın öğrenildiği günden itibaren yedi gün içerisinde yapılması gerektiği ağırlıkla savunulmaktadır.²⁴⁹ Aksi yöndeki bir görüşe göre ise basit yargılama usulünde itiraz bir kanun yolu olmadığından süresine ilişkin genel hükümlerde yer alan kanun yolu anlamındaki itiraz süresinin kıyasen uygulanması mümkün değildir. Bu görüşe göre basit yargılama usulü çerçevesinde itiraz süresine ilişkin olarak kanuni düzenleme yapılana kadar süre olmadığı kabul edilmeli ve herhangi bir süre öngörülmüş olmadığından basit yargılama usulüne itirazın süresinde yapılmadığından bahisle itiraz başvurusu reddedilmemelidir.²⁵⁰

Ancak kanaatimizce, CMK m. 252/6’da itirazın süresinde yapılmama hali ile ilgili bir düzenlemeye gidilerek kanun yolu olan itirazla ilgili 268. maddeye atıf yapması nedeniyle basit yargılama usulünde itiraz süresini de bu maddede belirtilen sürelerle tabi kılmayı amaçladığını kabul etmek gerekir. Her ne kadar istisnai bir hükümle ilgili kıyas yapılması mümkün değilse de kanun koyucu burada açıkça iradesini ortaya koymuştur. Dolayısıyla basit yargılama usulünde itirazın süreye tabi kılınamayacağını kabul etmek isabetli olmayacaktır.

CMK m. 252/6’da “...itirazın, süresinde yapılmadığı veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan tarafından yapıldığı mahkemesince değerlendirildiğinde dosya, 268 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderilir. Mercii bu sebepler yönünden incelemesini yapar ve kararını gereği için mahkemesine gönderir.” denilmiştir. Buradan hareketle itirazın hükmü veren mahkemeye yapılacağı, hükmü veren mahkemenin gelen itiraz başvurusunu yalnızca usulden inceleyeceği söylenebilir. Söz konusu inceleme ise itirazın yalnızca süresinde yapıp yapılmamış olduğunun tespiti ve başvuruda bulunan kişinin kanunda belirtilmiş başvuru hakkı sahiplerinden²⁵¹ olup olmadığının incelenmesinden ibaret olacaktır.

Belirtilen hususlar açısından bir eksiklik bulunmadığının tespiti halinde mahkeme, dosyayı m. 252/2’de belirtilen duruşma açmakla yetkili mahkemeye gönderecektir. Ancak

²⁴⁹ Değirmenci: Basit Yargılama, s.47.; Aldemir, s.326.; Karakehya / İnce Tunçer, s.168.; Yılmaz / Apiş, s.98.; Kezer, s.88.

²⁵⁰ Ersoy, s.871.

²⁵¹ İtiraza hakkı olan kişiler madde düzenlemesinde açıkça belirtilmediğinden CMK m. 260/1 uyarınca; sanığın, sanık müdafinin, mağdurun, müştekinin ve Cumhuriyet savcısının itiraz edebileceğinin kabulü gerekmektedir. Karakehya / İnce Tunçer, Basit Yargılama ve Adil Yargılanma, s.328.

başvuru yapan kişinin itiraza hakkı olmadığı ya da itirazın süresi içinde yapılmamış olduğu tespit edilirse dosya CMK m. 252/6 gereği CMK m. 268/2’de belirtildiği üzere en fazla üç gün içerisinde itirazı incelemekle yetkili olan merciye gönderilecektir. Burada itirazı incelemekle yetkili merci, CMK m. 268/3-c gereği asliye ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesidir.

Ağır ceza mahkemesi de itirazı, süresinde ve başvuru hakkı bulunanlar tarafından yapılıp yapılmadığı hususları bakımından usulden inceleyecektir. İnceleme neticesinde bu hususlara aykırılık tespit edilirse başvuru ağır ceza mahkemesince reddedilecek ve kararın gereği için dosya, asliye ceza mahkemesine gönderilecektir. Ağır ceza mahkemesinin itiraz başvurusunun reddine dair kararı kesin olacağından basit yargılama usulünce verilmiş olan hüküm de kesinleşecektir.²⁵² Ağır ceza mahkemesince başvurunun süresinde ve başvuru yapmaya hakkı olanlar tarafından yapıldığı tespit edildiği takdirde, CMK m. 252/2’deki prosedürün işletilebilmesi için kararını mahkemesine gönderecektir.

B. İtirazın Sonuçları

1. Genel Hükümlere Göre Yeniden Yargılama Yapılması

7499 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar CMK m. 252/2 uyarınca itiraz edilmesi sonrasında duruşma açıp genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edecek olan basit yargılama usulünce hükmü veren mahkemeydi.

Bu durum tarafsızlık açısından sorun yaratacağı sebebiyle eleştirilmekteydi. Zira, basit yargılama usulü neticesinde yalnızca dosya içerisindeki delilleri değerlendirerek sanığın mahkumiyetine hükmeden mahkemenin yine aynı kanaate varması çok olası bir durumdu. Genel hükümlere göre yapılan yargılamanın sonucunda sanık hakkında yeniden mahkumiyete hükmedildiğinde ise sanığın tarafsız bir hâkimin önünde yargılandığı düşüncesine dair şüpheyne neden olmaktaydı. Bu durum sanığın, basit yargılama usulü uyarınca hakkında verilmiş mahkûmiyet hükmüne itirazı, aslında genel hükümlere göre yargılama yapılarak değiştirilmesini sağlamak amacı ile değil, bu sefer verilecek hükmü istinaf etme hakkına sahip olmak ve istinaf yargılaması neticesinde haklılığını ortaya koymak amacıyla yapmasına yol açmaktaydı.²⁵³

²⁵² Kaşka, s.159.

²⁵³ Karakehya / İnce Tunçer, Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, s.170.

Kanaatimizce de itiraz üzerine genel hükümlere göre yargılamayı yapan ile basit yargılama usulüne göre hüküm veren mahkemenin aynı olması kısa bir süre içerisinde yapılacak genel hükümlere göre yapılan yargılamada çok farklı bir hükümle karşılaşılmasına pek de olanak vermemekteydi. Nitekim uygulamada da karşılaşılan sıklıkla bu olmuştur. Kanun koyucunun bu durumu öngöremeyerek böyle bir düzenlemeye gitmiş olması yerinde olmamıştır.

Nitekim AYM'nin, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararında da yargılamaya devam edecek mahkemenin yargılamanın esasına ilişkin kesin kanaatini açıklamış olan mahkeme olmasının tarafsızlığına gölge düşürebileceği, önyargı ve baskı oluşturabileceği, kesin kanaate ulaşmış ve kanaatini açıklamış hakimden yeniden yargılama yapmasının aynı sonucu elde etmek anlamına geleceğinden verimsiz bir yol olduğu; hatta hükmüne itiraz edilen mahkemece yeniden karar verilecek olmasının hakim bakımından bağımsız ve serbest yargılama faaliyetine engel olarak “tarafsız mahkemede yargılanma hakkı” ihlaline yol açacağı ifade edilmiştir.²⁵⁴ Bu sebeple ilgili düzenlemeyi içeren CMK m. 252/2'nin ilk cümlesi AYM tarafından Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.²⁵⁵

Kanun koyucu tarafından doktrindeki eleştiriler ve AYM'nin iptal kararı dikkate alınmış olacak ki itiraz üzerine aynı mahkemece duruşma açılarak genel hükümler uyarınca yargılama yapılması CMK m. 252/2'de yapılan değişiklik sonucu engellenmiş, tevzi esaslarına göre belirlenecek başka bir asliye ceza mahkemesince genel hükümlere göre yargılama yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Tek asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde ise doğabilecek sıkıntı, mahkemede yetkili bir diğer hakimden olmaları halinde dosyanın hakimden olmayan bu diğer hakim tarafından; tek hakim varsa “adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu başkanınca” görevlendirilecek hakim tarafından duruşmanın açılacağı CMK m. 252/2 hükmüne eklenerek bertaraf edilmiştir.

Madde metninde yer alan “...*bu mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunur.*” ifadesi ile anlatılmak istenen kanımızca belli değildir. Zira burada itiraz, hükme karşı öngörölmüş olup öncesinde basit yargılama usulüncü görölmüş ve

²⁵⁴ AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023, pg.175-179.

[https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-\(E.T.:14.10.2023\)](https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/113-(E.T.:14.10.2023)).

²⁵⁵ Karar, 32366 sayılı 11.10.2023 tarihli RG’de yayımlanmış olup iptal kararlarının yayımlanma tarihinden başlayarak dokuz ay sonrasında (11.07.2024) yürürlüğe gireceği kararlaştırılmıştır.

hükümün verilmiş yani yargılamanın bitmiş olduğu bir durum söz konusudur. Biten bir şeye nasıl devam edileceği konusunda kanun koyucunun düşüncesi madde metninden anlaşılamamaktadır. İtiraz edilen hükmü vermiş olabilmesi için mahkemenin, basit yargılama esnasında dosya üzerinden de olsa yeterli incelemeyi yapmış ve vicdani kanaate ulaşmış olduğu kabul edilecektir. Bu durumda aynı mahkeme, genel hükümlere göre yapacağı yargılama esnasında vermiş olduğu önceki hükümle ilgili hatasının yahut eksikliğinin hangi aşamada olduğunu nasıl bilecek ve yargılamayı nereden başlatacaktır? Nitekim, istinaf ve temyiz kanun yollarında olduğu gibi hukuka aykırılığı tespit edip yol gösterecek bir başka merci de bulunmayıp bu da mahkemeden beklenmektedir. “...yargılamaya devam olunur.” yerine “...genel hükümlere göre yeniden yargılama yapılır...” ifadesinin tercih edilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

2. Duruşmadan Önce İtirazdan Vazgeçilmesi

CMK m. 252/2 son cümle uyarınca duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi halinde duruşma yapılmayacak ve itiraz, yapılmamış sayılacaktır. Söz konusu hüküm, itirazdan vazgeçmenin duruşma başladıktan sonra yapılamayacağını düzenlediğinden itirazdan vazgeçmenin hak düşürücü süreye tabi kılındığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle itirazdan ne zamana kadar vazgeçilebileceğini, yani duruşmanın ne zaman başlayacağını tespit etmek önemlidir. İtiraz edildikten sonra artık genel hükümler uyarınca bir yargılama yapılacağından duruşmanın başlama anı da genel hükümlere göre belirlenecektir.²⁵⁶ CMK m. 191/1’in “*Sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. (...) Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar.*” hükmü uyarınca asliye ceza mahkemesi hakiminin duruşmanın başladığını açıkladığı ana dek itirazdan vazgeçilebilecektir. Bu durumda basit yargılama sonucunda verilen hüküm geçerliliğini koruyarak kesinleşecektir.²⁵⁷

Söz konusu düzenleme gerek mağdur gerekse katılan tarafından kötüye kullanılabileceği ileri sürülerek eleştirilmiştir. Bundan ötürü de sanığın aklanma ve meram anlatma haklarının dikkate alınarak, mağdurun yahut katılanın veya Cumhuriyet savcısının itirazından vazgeçmesinin, sanığın rızasına bağlanması gerektiği; sanığın ise yargılamanın her aşamasında itirazından vazgeçmesinin mümkün olması gerektiği öne sürülmüştür.²⁵⁸ Ancak

²⁵⁶ Çobanoğlu, s.49.

²⁵⁷ Kaşka, s.156.; Koca, s.188.

²⁵⁸ Taşkın: “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, s.3121.

kanaatimizce söz konusu düzenleme basit yargılamanın asıl amacı olan hızlı yargılamaya hizmet eder niteliktedir. Sanığın, duruşma yapılmadan önce değil de yargılamanın her aşamasında itirazından vazgeçme hakkına sahip olması halinde yargılamanın seyrine göre, örneğin savcının aleyhe mütalaasını öğrendikten sonra, bu hakkını sırf cezadan yapılmış indirimi kaybetmemek adına kullanabilir. Bu da hakkın kötüye kullanımı sonucunu doğurabileceği gibi yargılamanın hızlı sonuçlanması amacı ile ters düşecektir.

3. Yeniden Yargılama Sonucu Hüküm Kurulması

AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararı ile 7499 sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesi haliyle CMK m. 252/2'nin itiraz üzerine hüküm veren mahkeme tarafından genel hükümlere göre duruşma açılarak yargılamaya devam olunacağını düzenleyen ilk cümlesinin iptal edildiğini çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade etmiştik. Bu sebeple AYM, duruşma açıldıktan sonraki hususları düzenleyen fıkranın devam cümlelerinin ve CMK m. 252/3,4,5,6 düzenlemelerinin uygulama alanı kalmadığı ifade ederek söz konusu düzenlemeler hakkında 6216 sayılı Kanun m. 43/4 uyarınca Anayasa'ya uygunluk denetimine gerek olmaksızın iptal kararı vermişti.

Anılan karar, 32366 sayılı 11.10.2023 tarihli RG'de yayımlanmış olup iptal kararlarının, yayımlanma tarihinden başlamak üzere dokuz ay sonrasında (11.07.2024) yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştı. Ancak kanun koyucu, henüz iptal kararı yürürlüğe girmeden 12.03.2024 tarihli RG'de yayımlanan 7499 sayılı Kanun m. 17 ile CMK m. 252/2 yeniden düzenlenerek devam fıkralarına uygulama alanı sağlanmıştır. Dolayısıyla kanun koyucu tarafından başka bir değişikliğe gidilmedikçe CMK m. 252/3,4,5,6 düzenlemeleri de 7499 sayılı Kanun sonrası şekliyle yürürlüktedir.

a. Tarafların Yokluklarında Hüküm Verilebilmesi

CMK m. 252/2'ye göre itiraz üzerine yapılacak genel hükümler uyarınca yapılacak yargılamada taraflar gelmediğinde dahi duruşma yapılabilecek, yokluklarında hüküm verilebilecektir. Söz konusu düzenleme, mahkemenin itiraz üzerine yaptığı yargılamada sanığın hazır bulunmasını ve bu suretle sorgusunun yapılmasını zorunlu kılmamaktadır.²⁵⁹ Ancak bunun için bu hususun taraflara gönderilecek duruşma davetiyesinde yazılmış olması şarttır. Aksi halde mahkeme, tarafların yokluklarında hüküm kuramayacaktır. Ancak davetiyede bu hususa yer verilmiş olması mutlaka tarafların yokluklarında hüküm verileceği

²⁵⁹ Kaşka, s.155.

anlamına da gelmemektedir.²⁶⁰ Zira kanun koyucu “...*hüküm verilebilir.*” demek suretiyle bu konuda mahkemeye takdir hakkı tanımıştır.

Kural olarak CMK m. 193/1’e göre duruşma yapılabilmesi için sanığın duruşma esnasında hazır bulunması şarttır. Sanığın savunma hakkının etkin kullanımı, duruşmada hazır bulunmasını gerektirdiğinden yargılamanın diğer tarafları açısından bir yükümlülük olan bu durum, sanık bakımından hem bir yükümlülük hem de bir haktır.²⁶¹

Sanığın yokluğunda duruşma yapılabilecek haller ise kanunda istisnai olarak belirlenmiştir. İstisnai hükümlerde kıyas olmayacağından sanığın yokluğunda karar verilebilmesi ancak kanunun belirlediği hallerde ve koşullar sağlandığı takdirde mümkün olacaktır.²⁶² Yoklukta duruşmanın yapılabildiği halleri konumuz ile sınırlı olmak üzere incelersek; m. 193/2 ve m. 195’teki hususlar önem arz etmektedir.²⁶³

Bu istisnalardan CMK m. 193/2 hükmü uyarınca mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri haricinde kalan hükümlerin belirli şartların varlığı halinde sanığın yokluğunda verilmesi mümkündür. Dosyada mevcut deliller uyarınca sanık hakkında bu kararlar haricinde bir kararın verileceği kanaatine ulaşılmışsa sanığın sorgusu yapılmamış bile olsa yokluğunda duruşma yapıp karar verilebilecektir. Bu nedenle sanık firari olsa yahut sorgusu mümkün olmasa bile, sorgu yapılmadan hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesi imkanı bulunmadığını söylemek mümkündür.

Bir diğer istisnai hüküm olan CMK m. 195’in başlığından da anlaşılacağı üzere yalnız adli para cezası yahut beraberinde adli para cezası ile cezalandırılan veya müsadereye tabi suçlarda sanığın yokluğunda duruşma yapılmasını mümkün kılmaktadır.

CMK m. 252/2’ye göre itiraz üzerine yapılacak yargılamada sanığın yokluğunda mahkûmiyet hükmü de dahil olmak üzere hüküm verilebilecektir. Hal böyle olunca, basit yargılama usulünce yapılan yargılamada bir kez dahi dinlenilmemiş, yalnızca yazılı beyanına

²⁶⁰ Aygörmez / Korkmaz, s.76.

²⁶¹ Şahin, Cumhuriyet / Göktürk, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku, 13.Baskı, Ankara 2022, s.495.; Ateş, Burak: Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve SEGBİS Sistemi, TAAD, S.51, Y.13, s.452.

²⁶² Sarıtaş, Erkan: Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma, İstanbul Hukuk Mecmuası, C.78, S.3, Y.2020, s.1547

²⁶³ Sanığın yokluğunda duruşma yapılarak hüküm verilmesi yönünde diğer istisnai düzenlemelere CMK m. 47, m. 194, m. 195, m. 196, m. 200, m. 203, m. 204, m. 247 ve m. 248’de yer verilmiştir.

başvurulmuş sanık hakkında bu sefer yine dinlenilmeden mahkûmiyet hükmü kurulması önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.²⁶⁴

Kanaatimizce kanun koyucu m. 252/2'yi düzenlerken m. 195'teki yaklaşımına benzer bir tavır sergilemiştir. Zira m. 195'te kanun koyucu, cezanın türü itibariyle diğer suçlara nispeten daha az önemli gördüğü suçlar bakımından sanığın yokluğunda mahkumiyeti sakıncalı görmemiştir. Basit yargılama usulü kapsamındaki suçların da kanun koyucu tarafından daha hafif suçlar olarak görüldüğü madde gerekçelerinde dahi belirtilmiştir. Kanımızca anılan düzenlemeler son derece tehlikelidir. Kişinin yokluğunda verilen mahkumiyet kararı, adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğuracaktır.

Basit yargılama usulünün uygulanması esnasında sanığın, kendisine verilen iki haftalık sürede savunmalarını sunmuş olması, sanığın sorgusunun yapıldığı anlamına gelmemektedir. Nitekim sanığın sorgusu, mutlaka mahkeme huzurunda ve CMK m. 147 vd. hükümlerinde belirtilen usullere göre yapılmalıdır.²⁶⁵ Bu bakımdan söz konusu düzenleme hem genel hükümlerde öngörülen kurallara hem de savunma hakkına aykırılık teşkil etmektedir. Sanığın kovuşturma aşamasında, sırf öncesinde farklı bir usul uygulanmış olması dolayısıyla, dinlenmeden mahkumiyetine hükmedilmesinin önünün açılması hiçbir şekilde yerinde bir düzenleme olmamıştır.²⁶⁶

b. Mahkemenin Önceki Hükümle Bağlı Olmaması

CMK m. 252/3'te yer alan *“Mahkeme, ikinci fıkra uyarınca hüküm verirken, 251 inci madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı değildir.”* hükmü gereğince itiraz edilmesi üzerine genel hükümler uyarınca yapılacak yargılamanın sonucunda, basit yargılama usulünce verilen hükümden tamamen farklı bir hüküm kurulabilmesi mümkündür. Bununla birlikte genel hükümlere göre yargılamayı yapacak olan mahkeme, ilk hüküm ile birebir aynı hükmü de kurabilir ya da hükmün içeriğinde değişiklik yapabilir. Dolayısıyla basit yargılama usulü sonucunda mahkûmiyet kararı verilmiş olması itiraz üzerine yapılacak yargılamada beraat kararı verilmesine ya da yine mahkumiyete hükmedilmesine veyahut da beraat kararı verilmişken bu defa mahkumiyete hükmedilmesine engel değildir.²⁶⁷

²⁶⁴ Tulay / Doğan, s.364.

²⁶⁵ Ersoy, Uğur: Ceza Muhakemesinde In Absentia Duruşma Yapılması ve Mahkûmiyet Kararı Verilmesi Üzerine Bazı Düşünceler, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.10, S.1, Y.2020, s.72.

²⁶⁶ Aynı yönde bkz.:Tulay / Doğan, s.365.

²⁶⁷ Karakeyha / İnce Tunçer, Basit Yargılama ve Adil Yargılanma, s.329.

Benzer şekilde itiraz sonrası yargılamayı yapacak olan mahkeme, basit yargılama usulünde verilmiş karar ile bağlı değilse de sanık hakkında, koşulları olduğu takdirde tekrar HAGB kararı da verilebilir.²⁶⁸

7499 sayılı Kanun öncesi dönemde itiraz üzerine yeniden yargılama yapacak olan mahkemenin basit yargılama usulünü uygulayarak karar veren mahkeme olmasına yönelik eleştirilerimize ve buna ilişkin AYM'nin ihlal kararına çalışmamızın önceki bölümlerinde değinmiştik. Kanunun eski düzenlemesinde yine aynı şekilde basit yargılamayı uygulayan mahkemenin de önceki hükümle bağlı olmadığı hüküm altına alınmıştı. Ancak her ne kadar mahkemenin önceki hükümle bağlı olmadığı belirtilmişse de yine aynı mahkeme tarafından yapılacak yargılamada hakimin “ihzası reyde bulunmuş olacağı” yönünde bir görüş mevcuttu.²⁶⁹ Kanunun yeni düzenlemesi ile itiraz üzerine yargılama yapacak olan mahkemenin önceki hükümle bağlı olmayacağı yönündeki kural daha anlam kazanmış, en azından tarafların, ihzası reyde bulunmuş mahkemece yeniden yargılama yapıldığı yönünde oluşabilecek önyargılarının giderilmesine imkan vermiştir.

c. Aleyhe Değiştirme Yasağı

Aleyhe değiştirme yasağı, kanun yoluna yalnızca sanığın lehine başvurulmuş olması halinde, kanun yolu sonucunda verilecek hükmün, başvuru öncesinde verilmiş hükümle belirlenen cezaya göre daha ağır bir cezayı içermemesi anlamına gelen hukuki bir güvencedir.²⁷⁰ Adil yargılanma hakkı ile doğrudan ve doğal bir ilişkinin içinde bulunan aleyhe değiştirme yasağı, sanığın hak arama özgürlüğünün korunmasını, bir başka deyişle kanun yolu denetimine başvurabilmesi açısından hak arama özgürlüğünün kullanılabilir kılınmasını ve bununla birlikte de mahkemelerin hüküm tesis etme özgürlüklerinin sınırlanmasını sağlamaktadır.²⁷¹

İtiraz kanun yolu açısından aleyhe değiştirme yasağı kuralının uygulanma imkânı bulup bulamayacağı doktrinde tartışmalıdır. Zira bu kural, CMK m. 265 gereği bir mahkeme hükmüne karşı anlam ifade etmekte, itiraz kurumu ise kural olarak hâkim kararlarına karşı başvuru bir kanun yolu olarak uygulanmaktadır. Kimi görüşe göre itiraz kanun yolunu

²⁶⁸ Taşkın: “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, s.3121.

²⁶⁹ Kaplan, s.95.

²⁷⁰ Soyer Güleç, Sesim: Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağı, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, C.21, Özel S., Y. 2019, s.705, 706.

²⁷¹ Özbek, Veli Özer / Tepe, İlker: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin - Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla - Genel Bir Değerlendirme, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C.16, Özel S., Y.2014, s.3774.

düzenleyen kanun maddelerinde açıkça aleyhe değiştirme yasağından bahsedilmemesi nedeniyle kuralın uygulanabilmesi mümkün değildir.²⁷² Aksi yöndeki görüşe göre ise CMK m. 265'te işaret edilen aleyhe değiştirme yasağı kanun yolları ile ilgili genel hükümler kısmında yer aldığından itiraz dahil olmak üzere tüm kanun yolları bakımından uygulanabilir.²⁷³

Basit yargılama usulünde ise verilen karar itiraza tabi kılınmış olmakla birlikte bir hüküm niteliğindedir. Bu nedenle aleyhe değiştirme yasağı kuralının bu kurum bakımından nasıl değerlendirilmesi gerektiği önemlidir.

7499 sayılı Kanun m. 17 ile CMK m. 252/3'ün, “...itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirim korunur.” şeklindeki düzenlemesi, “...251 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca indirim uygulanır.” olarak değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik anlam kargaşasını ortadan kaldırdığından yerinde olmuştur. Nitekim indirimin korunması, cezanın ¼ oranda indirilen kadarının yine indirilmesi gerektiği gibi yanlış bir algıya yol açabilmekteydi. Böylece yeniden verilecek ceza ne olursa olsun artık bu cezadan ¼ oranında indirim yapılacağı net şekilde söylenebilir.

CMK m. 252/3 ile dolaylı yoldan aleyhe değiştirme yasağının işaret edildiği belirtilmektedir.²⁷⁴ Bir görüşe göre ise bu “atipik bir cezayı ağırlaştırma yasağı” niteliğindedir.²⁷⁵ Zira kanun koyucunun genel hükümlere göre yapılacak yargılama sonucunda yine ¼ oranında indirim uygulamasını öngörmesi, verilecek cezanın önceki cezadan daha ağır olmasını, yani hükmün sanık aleyhine değişmesini engellemektedir. Örneğin, basit yargılamanın uygulandığı bir yargılamada sanık, TCK m. 106/1'e göre yirmi aylık hapis cezası ile cezalandırılmış ve cezada ¼ oranındaki indirimin de uygulanmış olduğu halde sanığın karşılaştacağı ceza on beş aylık hapis cezasıdır. Söz konusu hükme “mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı” itiraz ederse genel hükümlere göre yargılama yapılacak olup bu esnada sanığın eyleminin TCK m. 106/2. fıkrasına girdiği anlaşılırsa sanığın cezası, otuz altı ay olarak karar verilebilecektir. Bu durumda ¼ oranındaki indirim uygulansa bile söz konusu

²⁷² Şahin / Göktürk, s.392.; Centel / Zafer, s.899.; Soyer Güleç, s.705.

²⁷³ Ersoy, Uğur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in peius) Yasağı, 1. Baskı, Ankara 2018, s.384.; Kaymaz, Seydi: Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değiştirme Yasağı (Prohibition Reformatio in Peius), MÜHFHAD, C.19, S.2, Y.2013, s.1416.

²⁷⁴ Değirmenci, Basit Yargılama, s.48.

²⁷⁵ Yılmaz / Apiş, s.99.

ceza yirmi yedi ay olup ilk hükme göre daha fazla olacaktır.²⁷⁶ Korunan cezanın miktarı değil, indirim yapılması zorunluluğudur.

Bu nedenle aleyhe değiştirme yasağının amacına hizmet edememesi dolayısıyla indirimin korunmasına yönelik bir düzenlemeden ziyade aleyhe değiştirme yasağının basit yargılama usulü bakımından da geçerliliğinin sağlanması daha doğru olacaktır.²⁷⁷

Ayrıca CMK m. 252/3'te kastedilen de yalnızca aleyhe itirazdır. Basit yargılama usulü sonucunda verilecek hükme karşı yalnızca sanık tarafından yapılacak lehe itirazlar bakımından kanun metninde yeniden yapılacak yargılamada da ¼ oranında indirim yapılacağı yönünde düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanun koyucunun bu şekilde bir düzenlemeye gitmemesinin bilinçli bir tercih olduğu, usul ekonomisi gözetilerek karara bütün tarafların itiraz etmemesini hedeflediği söylenebilir. Ancak hak arama hürriyeti gereği sanık hakkında yapılacak yeniden yargılamada ¼ indirim uygulanmasa bile aleyhe değiştirme yasağı gereği verilecek ceza öncekinden ağır olmamalıdır.²⁷⁸

d. Hükümün Diğer Sanıklara Tesiri

Hükümün diğer sanıklara tesiri hususu, CMK m. 252/4'te *“İtiraz üzerine verilen hükmün sanık lehine olması hâlinde, bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıklar da itiraz etmiş gibi verilen kararlardan yararlanır.”* denilmek suretiyle açıkça düzenlenmiştir.

İtiraz üzerine verilen ikinci hükümdeki cezanın ilk cezadan daha az olması, fiilin hukuki nitelendirmesinin itiraz üzerine yapılan yargılama neticesinde daha avantajlı bir nitelendirme haline gelmesi veya ilk hükümde ceza tayin edildiği halde ikinci hükümde beraat, davanın düşürülmesi ya da reddedilmesi kararlarının verildiği haller, itiraz üzerine verilecek hükmün sanığın lehine olacağı hallerdir.²⁷⁹

Lehe olan hükmün diğer sanıklara sirayeti konusunda pek tabi diğer sanıklara uygulanabilecek nitelikte olmasına da dikkat edilmelidir.²⁸⁰ Örneğin basit yargılama usulüncce verilen bir mahkûmiyet hükmü üzerine yapılan itiraz sonucunda genel yargılama usulü uygulanarak şahsi cezasızlık sebebinin olduğunun fark edilmesi ile sanıklardan biri için ceza

²⁷⁶ Yılmaz / Apış, s.99.

²⁷⁷ Ersoy: İtiraz, s.880.

²⁷⁸ Şahin, İsmail: Basit Yargılama, s.237.

²⁷⁹ Karakehya / İnce Tunçer, s.184.

²⁸⁰ Kaşka, s.157.

verilmesine yer olmadığına hükmedilmesi, bu durum sağlamadıkça diğer sanıklara sirayet edemeyecektir. Buna karşın örneğin sanıkların birlikte işlediği suç bakımından bir zorunluluk halinin bulunduğu sanıklardan birinin itirazı üzerine yapılacak yargılamada kanaat getirilmiş olabilir. Bu durumda aynı koşullar altında suçu işleyen diğer sanığın da zorunluluk hali etkisiyle suçu işlediği kabul edilecek ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı itiraz etmeyen diğer sanığa da tesir edecektir.

4. Yargılama Giderleri, Vekalet Ücreti ve Maddi Hataya İlişkin İtirazlar

7499 sayılı Kanunla yapılan değişikliklere kadar basit yargılama usulü uyarınca verilen hükümde yargılama giderleri, vekalet ücreti ve maddi hataya ilişkin bir itiraz sebebi olduğunda da yine hükmün esasına itirazla aynı usul işletilmekteydi. Yani, hükmün esasına ilişkin bir itiraz olmayıp örneğin yanlış vekalet ücretine hükmedilmesi gibi bir hata söz konusu olduğunda sırf bunun için mahkemece duruşma açılarak yeniden yargılama yapılmaktaydı.

7499 sayılı Kanunla CMK m. 252'ye eklenen 7. fıkra uyarınca bu durumda artık *“Birinci fıkradaki itirazın yargılama giderine, vekâlet ücretine veya maddi hataya ilişkin olması hâlinde 268 inci maddenin ikinci fıkrası hükmü uygulanır. Mercii bu sebepler yönünden incelemesini yapar ve kararını gereği için mahkemesine gönderir.”* hükmü uygulanacaktır. Böylece kanun koyucu; yargılama giderleri, vekalet ücretleri yahut maddi bir hata nedeniyle hükme itiraz edildiğinde sırf bu nedenle bir kez de genel hükümlere göre yargılama yapılması gerekliliğini ortadan kaldırarak usul ekonomisi ve yargılamanın hızlı sonuçlanması bakımından gerekli bir düzenlemeyi madde kapsamına dahil etmiştir.

CMK m. 268/2'de *“Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.”* şeklinde öngörülmüştür. Buna göre itirazın fıkarda belirtilen hususlar hakkında olduğu hallerde, yine hükmün veren mahkemeye itiraz edilecek, ancak mahkeme bu defa m. 252/2'deki usulü işletmeyecek, yalnızca itiraz nedeni ile ilgili değerlendirme yapacaktır. Eğer itiraz yerinde ise kararı düzeltecek, yerine değilse CMK m. 268/3-c gereği itirazı incelemekle yetkili merci olan, yargı çevresi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine dosyayı gönderecektir. Ağır ceza mahkemesi, yalnızca itiraz sebebi yönünden incelemesini yaparak kararını gereği için mahkemesine gönderecektir.

5. Mahkemenin İtiraz Üzerine Vereceği Hükme Karşı Kanun Yolları

CMK m. 252/5 uyarınca itiraz üzerine verilecek hükümlere karşı artık genel hükümlerde düzenlendiği üzere kanun yoluna başvurulabilecektir. O halde itiraz üzerine verilen hükümlere karşı kesinleşme süresi içerisinde olağan kanun yollarına başvuru, kesinleşmelerinden sonra ise olağanüstü kanun yollarına başvuru gündeme gelebilecektir.

a. Olağan Kanun Yolları

Ceza muhakemesi sistemimizde henüz kesinleşmemiş kararlar hakkında başvurulabilecek olağan kanun yolları; itiraz, istinaf ve temyiz olarak CMK m. 267-307 arasında düzenlenmiştir. Daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere itiraz, hükümlere karşı değil ara kararlara karşı öngörülen kanun yolu olduğundan CMK m. 252/5 uyarınca başvurulabilecek bir kanun yolu değildir. O halde itiraz üzerine verilecek hükümlere karşı istinaf ve temyiz kanun yolları gündeme gelebilecektir.

İlk derece mahkemesince verilen hükmün maddi ve hukuki yönden denetlenmesini isteyen ve CMK m. 260 uyarınca kanun yoluna başvurma hakkı olan kimseler²⁸¹, CMK m. 272/3'te sayılan hükümlerden biri olmadıkça hükmün tefhiminden itibaren²⁸² yedi gün içinde istinaf kanun yoluna başvurabileceklerdir.²⁸³

Basit yargılamanın uygulanabileceği suçların adli para cezası ve/veya üst sınırı iki yıldan hapis cezası gerektiren suçlar olduğu düşünüldüğünde itiraz sonrası verilecek bazı hükümlere karşı istinaf yolunun kapalı olması gündeme gelebilir. Nitekim CMK m. 272/3 uyarınca verilecek cezanın, hapis cezasından çevrilenler hariç, üç bin TL'nin altı adli para

²⁸¹ CMK m.260: Kanun Yollarına Başvurma Hakkı: "(1) Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır. (2) Ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler.

(3) Cumhuriyet savcısı, sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabilir. "

²⁸² İstinafa başvurma süresinin hükmün açıklanmasından itibaren başlayacağını düzenleyen CMK m.273/1 hükmünün ilgili cümlesi, AYM E. 2022/144, K. 2023/137, T. 26.07.2023 tarihli kararı sonucunda iptal edilmiş olup RG'de yayımlandığı 24.10.2023 tarihinden başlamak üzere dokuz ay sonrasında yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. AYM ilgili hükmün, gerekçeli kararın yazımı için on beş günlük bir süre tanınmış olmasının tarafların gerekçeli kararın tebliğine kadar süre tutum dilekçesi, akabinde ikinci bir dilekçe sunmasını gerekli kılması; tarafları, henüz hükmün gerekçesini bilmeden kanun yoluna başvuruya mecbur bırakması; yalnızca hüküm sonucuna karşı kanun yoluna başvurulduğunda sonradan gerekçenin hukuka uygun olduğunun öğrenilmesi durumuna yol açarak bu sefer de feragat dilekçesinin sunulmasını gerektirmesi nedenleriyle mahkemeye erişim hakkını güçleştirdiğini, kişilere aşırı külfet yüklediğini gerekçe göstermiştir. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/10/20231024-9.pdf> -(E.T.: 27.10.2023).

²⁸³ 12.03.2024 tarihli RG'de yayımlanan 7499 sayılı Kanun ile istinafa başvurma süresi, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta olarak değişmiştir. Değişikliğin 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.

cezasına mahkumiyet hükümleri istinaf edilemeyen kararlardandır.²⁸⁴ Ayrıca üst sınırı beş yüz günü aşmayan adli para cezası ile müeyyidelendirilen suçlar hakkında verilecek beraat hükmüne karşı da istinaf kanun yoluna başvurulamayacaktır. Pek tabi şartları sağlandığı sürece bu hükümler aleyhine olağanüstü kanun yoluna başvurulması mümkündür.

Basit yargılama usulünde itiraz üzerine verilecek hükümlerin, genel hükümler uyarınca yapılan yargılamalar sonucunda verilen hükümlerden bir farkı olmaması sebebiyle istinaf incelemesi ile ilgili tüm usul kuralları, kararın tesisi ve cezanın ağırlaştırılması yasağı aynen uygulanacaktır.

Bu durumda BAM ceza dairelerinin bozma haricindeki ve CMK m. 286/2’de sayılan istisnalar dışında kalan hükümlerine karşı CMK m. 260 uyarınca kanun yoluna başvurma hakkı olan kimseler tarafından temyiz yoluna da başvurulabilecektir. CMK m. 291’e göre hükmün açıklanmasından itibaren on beş günlük bir süre içinde temyiz başvurusu yapılabilmektedir.²⁸⁵ İstinaf incelemesinden farklı olarak temyiz incelemesinde hükümler yalnızca hukukilik denetimine konu edilir.

Temyiz incelemesi bakımından da istinaf incelemesinde olduğu gibi basit yargılama usulünde itiraz üzerine verilecek hükümler için genel hükümler uyarınca yapılan yargılamalar sonucunda verilen hükümlerden ayıksı bir durum yoktur. Bu nedenle temyiz incelemesine ilişkin tüm usuli işlemler aynen uygulanacak; bozmanın sirayeti ve aleyhe bozma yasağı ilkeleri söz konusu olacaktır.

Ancak CMK m. 299/1 hükmünün basit yargılama usulünde itiraz sonucu verilecek hükümlerin temyiz incelemesi bakımından uygulama alanı bulamayacağı, bu hükümlerin temyiz incelemesinin duruşma açılmaksızın dosya üzerinden yapılacağını söylemek mümkündür. Nitekim m. 299/1, temyiz yolunda on yıl ve daha fazla hapis cezası ile ilgili hükümlerde ve Yargıtay tarafından uygun görülmesi halinde duruşmalı yargılama gerçekleştirileceğini öngörmektedir. Basit yargılama usulünün uygulanabileceği suç tipleri ise adli para cezası ve/veya üst sınırı iki yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren suçlar olduğundan bu kapsam dışında kalmaktadır.²⁸⁶

²⁸⁴ 12.03.2024 tarihli RG’de yayımlanan 7499 sayılı Kanun ile 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girmek üzere parasal üst sınır on beş bin TL olarak değiştirilmiştir.

²⁸⁵ 12.03.2024 tarihli RG’de yayımlanan 7499 sayılı Kanun ile temyize başvurma süresi, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta olarak değişmiştir. Değişikliğin 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.

²⁸⁶ Alkan, s.128.

b. Olağanüstü Kanun Yolları

Olağanüstü kanun yolları, kesinleşmiş kararlara karşı başvurulabilecek kanun yollarını ifade etmekte olup CMK m. 308-323 arasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi, BAM Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisi, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi olarak sayılmıştır.

Basit yargılama usulünde olağanüstü kanun yolları iki halde gündeme gelebilir. Bunlardan ilki, basit yargılama sonucunda verilecek hükme karşı süresi içinde itiraz edilmemesi halidir. Bu halde CMK m. 252/1 gereği hüküm kesinleşeceğinden hüküm yalnızca olağanüstü kanun yollarına tabi olabilir. Bu şekilde kesinleşen hüküm, ilk derece mahkemesinin hükmü olacağından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve BAM Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkileri söz konusu olmayacaktır. Zira bunlar, Yargıtay ve BAM ceza dairelerinin kesin kararlarına karşı gidilebilen kanun yollarıdır. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinin kesinleşen kararı üzerine kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi mümkündür.

Bir diğer hal ise basit yargılamada verilen hükme itiraz edilmesi sonucu genel hükümler uyarınca yapılacak yargılamada verilen hükmün istinaf ve temyiz kanun yollarından geçerek kesinleşmesidir. Bu durumda kesinleşen hükümlere karşı olağanüstü kanun yollarının tümü, şartları uygun olduğu sürece söz konusu olabilir.

Bu durumda temyiz incelemesi sonucu verilen kararlara karşı CMK m.308 uyarınca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı; istinaf incelemesi sonucu kesin nitelikteki kararlara karşı CMK m.308/A uyarınca BAM Cumhuriyet Başsavcısı, sanığın lehine yahut aleyhine olacak şekilde itiraz edebilir. Sanığın aleyhine yapılacak itirazlar ilamın kendisine verilmesinden itibaren otuz günlük süre ile sınırlandırılmışken,²⁸⁷ lehe olan itirazlar her zaman yapılması mümkündür. edebilir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve BAM Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi, kararların hukuka uygun olup olmadığının denetimini sağlarken; Yargıtay ve BAM ceza dairelerinin verdiği kararlarda farklı yorumların ortaya çıkması halinde, bu farklı yorumların giderilmesine ve içtihat birliğinin sağlanmasına da yardımcı olmaktadır.²⁸⁸

²⁸⁷ 12.03.2024 tarihli RG’de yayımlanan 7499 sayılı Kanun ile otuz günlük süre, bir ay olarak değiştirilmiştir. Değişikliğin 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.

²⁸⁸ Apaydın, Cengiz: Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, 1. Baskı, Ankara 2020, s.213.

Kanun yararına bozma isteminde bulunmak, CMK m. 309/1'e göre Adalet Bakanlığına tanınmış bir yetkidir. CMK m. 309/4'te sayılan bozma nedenlerinden birinin varlığı halinde istinaf ve temyiz incelemesine tabi olmaksızın kesinleşen hakim veya mahkeme kararları hakkında kanun yararına bozma isteminde bulunulabilir. Eğer ki m. 309/4'ün d bendinde belirtilen hukuka aykırılık hali söz konusu ise bu durumda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının da kanun yararına bozma isteminde bulunabileceği CMK m. 310'da hüküm altına alınmıştır.

Yargılamanın yenilenmesi ise kesinleşmiş bir hüküm üzerine, hükümlünün lehine veya aleyhine olacak şekilde yeniden yargılama yapılmasına imkan sağlayan bir olağanüstü kanun yoludur. Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri CMK m. 311'de, aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri ise CMK m. 314'te sınırlı olarak sayılmıştır. Yargılamanın yenilenmesi başvurusu bir süreye tabi kılınmamış olup tek istisna olarak CMK m. 311/1-f'de belirtilen hallerde AİHM kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıllık süre öngörölmüştür.

SONUÇ

7188 sayılı Kanunun RG’de yayımlanmasıyla basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemeler, CMK m. 251 ve m. 252’de yerini almış ve bazı suçlar bakımından ceza yargılamalarını hızlandırmak, mahkemelerin iş yükünü ve yargılama maliyetlerini azaltmak amacıyla istisnai, kısaltılmış özel bir yargılama usulü olarak yürürlüğe girmiştir.

Yalnızca ülkemizde değil, diğer hukuk sistemlerinde de yargılamaların geç sonuçlanması, mahkemelerin artan iş yükü bir sorun olarak değerlendirilmiş ve benzer amaçla birçok hukuk düzeninde çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Özellikle Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde basit yargılama usulü ile birebir aynı bir usule rastlanmamışsa da birçok yönden benzer usullerin uygulanmakta olduğu görülmüştür.

Dolayısıyla basit yargılama usulünün, makul sürede yargılanma hakkının sağlanması için zaruri bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ancak kişilerin temel hak ve özgürlükleri karşısında çok hassas bir noktada yer alan ceza muhakemesi kuralları, makul sürede yargılanma hakkı ile birlikte diğer tüm adil yargılamayı sağlayan temel muhakeme ilkelerine de uygun olmalıdır. Basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemelerine bakıldığında ise kanun koyucunun bu haklardan makul sürede yargılanma hakkına öncelik ve üstünlük tanıdığı ancak diğer hak ve ilkeler bakımından aynı titizlikte davranmadığı görülmektedir. Nitekim duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verilmesi ile duruşmada hazır bulunma ve hukuki dinlenilme hakkının, tanık dinletme ve tanığa soru yöneltme hakkının, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesinin bu usulde anlamını yitirdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca savunma hakkının kısıtlanması anlamına da gelecek şekilde sanığa on beş günlük yazılı savunma sunma süresi tanınmasının da savunmasını hazırlaması için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma hakkı bakımından kuşku yaratması eleştirilmekteydi. Kanun koyucunun 7499 sayılı Kanunla eskiden on beş gün olan süreyi iki hafta olarak değiştirmesinin de bu kuşkuların ortadan kaldırılmasına yönelik olmadığı açıktır. Bununla 7499 sayılı Kanun öncesinde, verilecek hükme karşı aynı mahkemeye yapılacak bir itiraz usulü öngörülmüş olması ile hükmün üst mahkemece denetlenmesi, yani denetim muhakemesine başvuru hakkı da engellenmiş durumdaydı. Yine itiraz üzerine hükmü vermiş mahkeme tarafından genel hükümler uyarınca yeniden yargılamanın yapılacak olması da bağımsız ve tarafsız bir mahkeme huzurunda yargılanma hakkına şüphe düşürmekteydi. 7499 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle yeniden yargılamanın farklı bir asliye ceza mahkemesince yapılması kararlaştırılarak mahkemenin bağımsızlığı konusundaki çekinceler

giderilse de değişiklik, hükmün üst dereceli bir mahkemece denetlenmesine olanak sağlamamaktadır.

Belirtilen yönleri ile sıkça tartışma konusu olan bu usulün, hak ihlalleri nedeniyle Anayasaya aykırılığı iddiası, AYM'nin iptal davasına da konu edilmiştir. Ancak AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararı ile basit yargılama usulünün uygulanması üzerine verilecek hükme karşı itiraz yolunun öngörölmüş olmasını değil, CMK m. 252/2'nin itiraz üzerine hükmü vermiş mahkeme tarafından genel hükümlere göre duruşma açılarak yargılamaya devam olunacağını düzenleyen ilk cümlesini Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. AYM'nin ilgili kararı ile duruşma açıldıktan sonraki hususları düzenleyen fıkranın devam eden cümlelerinin ve CMK m. 252/3,4,5,6 düzenlemelerinin ise uygulama alanı kalmadığı ifade edilerek Anayasa'ya uygunluk denetimine gerek olmaksızın iptali kararı verilmiştir. Ancak usule itiraz ile ilgili hükümler dışında kalan, basit yargılama usulünün şartlarını ve uygulanış biçimini belirten CMK m. 251 düzenlemesinin bir hak ihlali teşkil etmediğine karar verilerek itirazla ilgili hususlar haricindeki tartışmalara AYM tarafından adeta nokta konmuştur.

Basit yargılama usulü ile ilgili düzenlemelere tarihsel bir objektiften bakıldığında ise ceza muhakemesi hukukumuzda uygulanmış ancak günümüzde mülga olan sulh hakimlerinin ceza kararnameleri ve meşhud suçların muhakeme usulü ile birtakım benzerlikler taşıdığı, düzenleme yapılırken söz konusu mülga usullerden de yola çıkılmış olabileceğı söylenebilir.

CMK m. 251'de düzenlenen usulün uygulanma koşullarına göre öncelikle kamu davası açılmış olmalı, kovuşturma konusu suç adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan olmalı, suçu kovuşturmakla görevli mahkeme asliye ceza mahkemesi olmalıdır. Bununla birlikte kovuşturma konusu suçun, basit yargılama usulünün kapsamında olmayan bir başka suçla birlikte işlenmemesi gerekmektedir. Burada kanun koyucunun "birlikte işlenme" ile kastettiğinin ne olduğu açık olmadığı gibi Yargıtay kararlarında da bir fikir birliğı yoktur. Suçların birlikte işlenmesinden kastedilenin değerlendirilmesi noktasında aralarında yer, zaman ve irade yönünden birlik bulunmayan suçların birlikte işlenmiş kabul edilmemesi gerektiğı kanaatinde olup mahkemeler arasında uygulama farklılıklarının azaltılabilmesi adına en azından uzlaştırma kurumunda yapıldığı gibi "aynı mağdura karşı" ifadesinin CMK m. 251/8 metnine eklenmesinin faydalı olacağını değerlendirmekteyiz.

Suçun takibi, izne veya talebe bağlıysa yahut sanık ile ilgili yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik halleri mevcutsa usulü uygulamak mümkün değildir. Ayrıca tüm şartlar sağlansa dahi bu usulünün uygulanması bakımından bir zorunluluk olmayıp bu husus, kanun gereği, mahkemenin takdirindedir. Her ne kadar usulün uygulanıp uygulanmayacağı mahkemenin takdirine bırakılmışsa da hızlı bir yargılama sağlamak adına sanıktan birçok hukuki güvenceden vazgeçmesi bekleniyorsa bu iki durum arasında denge kurulabilmesi bakımından en azından sanığın kabulünün aranması gerektiği kanaatindeyiz.

Mahkeme, usulün uygulanmasına karar verdikten sonra taraflara beyan ve savunmalarını sunmaları üzere süre verir. Bu süre, kanun değişikliği nedeniyle 01.06.2024 itibariyle iki hafta olarak uygulanacaktır. Bu esnada mahkeme gerekli bilgi ve belgeleri toplar. Mahkeme, duruşma yapılmaksızın dosya üzerinde savunma, beyan ve belgeleri değerlendirir. Ancak gerek görüldüğü takdirde duruşma açılarak yargılamaya genel hükümlere göre devam edebilmesi de mümkündür. Mahkemece değerlendirme sonucunda verilecek ceza mahkumiyet ise usulün uygulanması nedeniyle cezadan dörtte bir oranında indirim yapılır.

Mahkemenin duruşmasız yargılama yapması yalnızca adil yargılanma hakkının zarar görmesine yol açmamakta, bir takım muhakeme kurumlarının de uygulanması bakımından belirsizlikler yaratmaktadır. Nitekim hapis cezasının ertelenmesine ve HAGB'ye karar verilebilmesi için sanığın duruşma esnasındaki tutumu ve davranışları dolayısıyla yeniden suç işlemeyeceğine kanaat getirilmesi gerekir. Benzer şekilde hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi için yahut takdiri indirim nedenlerinin uygulanması için de sanığın duruşmadaki tutum ve davranışlarına göre değerlendirme yapılması gerekir. Bu kurumların basit yargılama usulünde uygulanamayacağına dair bir düzenleme mevcut değildir. Ancak koşulların sağlanıp sağlanmadığının ne şekilde tespit edileceği de belirsizdir. O halde bu kurumların uygulanması için mahkemelerce varsayıma dayalı değerlendirmelerde bulunularak karar verileceği, bu kurumlardan beklenen menfaatlerin zarara uğrayacağı açıktır.

Mahkumiyet dışındaki kararlar bakımından genel hükümlere göre yapılan yargılamalardan bir fark yoktur. Yalnız sanık hakkında HAGB'ye karar verilebilmesi, sanığın kabul etmesine değil, karşı çıkmaması şartına bağlanmıştır.

Basit yargılama usulüne adil yargılanma hakkını ihlal ettiği yönünde getirilen eleştirilerin çok büyük bir kısmının, duruşma yapılmaksızın hüküm verilen bir yargılama usulü olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Ceza yargılamalarında günümüz koşullarında makul sürede yargılanma hakkının gözetilmesi elzemdir. Bu nedenle bunu sağlayacak bir

kurumun hukuk sistemimizde varlığını sürdürmesi bir gerekliliktir. Ancak adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için basit yargılama usulünün, yalnızca yazılı beyanlara dayalı bir hüküm verme faaliyeti olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Karşılaştırmalı hukuktaki örneklerine benzer şekilde tek bir celsede duruşmanın yapıp hüküm verileceği bir düzenleme çözüm olabilir. Bu sayede en azından mağdur, sanık ve tanıkları mahkeme huzurunda dinlenebilir; duruşmadaki tutum ve davranışların önem kazandığı birtakım usul kurumlarının uygulanmasındaki belirsizlik de ortadan kalkabilir. Şayet basit yargılamanın uygulanacağı kabul edilen suçların kanun koyucu tarafından hafif ve daha az önemli suçlar olduğunun, karmaşık yargılama süreci gerektirmediğinin kabul edildiği de düşünülürse bu suçlar hakkında yapılacak yargılamanın da kısa bir süre içinde duruşma günü verilerek tek bir celsede bitirilebilmesi mümkündür.

CMK m. 252’de ise basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkemenin vereceği hükmün istinaf kanun yolu başvurusuna değil, itiraza tabi olacağı düzenlenmiştir. Ancak bu itirazın da olağan kanun yolu anlamındaki itiraza karşılık gelmediği, kendine özgü bir hukuki çare olduğu, duruşma açılması talebi anlamına geldiği çalışmamız kapsamında tespit edilmiştir.

7499 sayılı Kanun öncesi haliyle CMK m.252/2’nin itiraz üzerine, hüküm vermiş olan mahkeme tarafından genel hükümlere göre duruşmanın açılarak yargılamaya devam olunacağını düzenleyen ilk cümlesi ve devam fıkraları AYM, E. 2020/79, K. 2023/113, T. 22.06.2023 kararı ile iptal edilmiş olup anılan karar, 32366 sayılı 11.10.2023 tarihli RG’de yayımlanmış olup iptal kararları, RG’de yayımlandığı tarihten başlayarak dokuz ay sonrasında (11.07.2024) yürürlüğe girecektir.

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta AYM’nin, basit yargılama usulü sonucu verilen hükme karşı itiraz yolunun öngörülmesini Anayasa’ya aykırı bulmamış; bu itirazın şekli ve itiraz üzerine yapılacak işlemler ile ilgili düzenlemeleri iptal etmiş olmasıdır. Ancak etki ve sonuçları bakımından genel hükümlere göre yapılacak yargılama sonucunda verilen hükümler ile hiçbir farkı olmamasına rağmen basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda verilen hükümler için farklı bir denetim usulü öngörülmüş olduğu açıktır.

7499 sayılı Kanun m. 17 ile CMK m. 252/2’de AYM kararı uyarınca değişikliğe gidilerek 01.06.2024 itibariyle geçerli olmak üzere itiraz üzerine genel hükümlere göre yeniden yargılama yapacak mahkemenin, hükmü veren değil tevzi esaslarına göre belirlenecek başka bir asliye ceza mahkemesi olacağına karar verilmiştir. Tek asliye ceza

mahkemesi bulunan yerlerde ise, mahkemede yetkili bir diğer hakimın olması halinde dosyanın hakimi olmayan bu diğer hakim tarafından; tek hakim varsa “adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu başkanınca” görevlendirilecek hakim tarafından duruşmanın açılacağı kararlaştırılmıştır.

Öncelikle, yapılan değişiklikle basit yargılama usulünde verilen hükümlerin itiraza tabi kılınmaya devam edildiği görülmektedir. İtiraz yine hükmü veren mahkemeye yapılacak, ancak bu sefer duruşma farklı bir asliye ceza mahkemesince açılacaktır. Kanun koyucu doktrindeki eleştirileri ve AYM’nin iptal kararını dikkate alarak zaten hükmünü açıklamış mahkemece yeniden yargılama yapılması yönündeki çekinceleri ortadan kaldırmıştır.

Ancak basit yargılama usulüne itirazla ilgili tek ve asıl sorun yeniden yargılama yapacak merciin neresi olduğu değil, hükmün doğrudan üst mahkemenin denetimine sunulamamasıdır. Bu haliyle de düzenleme, hükmün üst dereceli bir mahkeme tarafından denetimine imkan vermemektedir. Kanun koyucu, yine 7499 sayılı Kanun ile uzun yıllardır itiraza tabi kılınan HAGB kararına karşı istinaf yolunu açmıştır. Kanaatimizce her ne kadar AYM tarafından hukuka aykırı bulunmasa da HAGB kararında olduğu gibi basit yargılama usulü sonucu verilen hükümler için doğrudan istinafa başvuru yolunu açmalıydı. Aksi halde uygulamada da gözlemlendiği üzere, basit yargılama usulüne itiraz; hükümden memnun olmayan tarafın, özellikle de başka mahkemece de olsa itiraz üzerine aynı kararın verilmesi halinde, istinafa başvurabilmek için tamamlamak zorunda olduğu usuli bir prosedür olarak görülmeye devam edecektir.

Basit yargılama usulünün uygulanması sonucu verilen hükümlerin de genel hükümlere göre yapılacak yargılama sonucunda verilecek hükümler gibi doğrudan istinaf kanun yoluna tabi tutulmasıyla, hem hükmün üst dereceli mahkemece denetimi sağlanarak denetim muhakemesine başvuru hakkı tam anlamıyla korunacak hem de basit yargılama usulünün makul sürede yargılama amacına da hizmet edilecektir.

KAYNAKÇA

Aebi, Marcelo F. / Balcells, Marc: The Prosecution Service Function within the Spanish Criminal Justice System, European Journal on Criminal Policy and Research, C.14, Y.2008, s.311-331.

Akbulut, Berrin / Aksan, Murat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara 2019.

Aldemir, Hüsnü: Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, 2.Baskı, Ankara 2020.

Alkan, Özlem: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2021.

Altıparmak, Cüneyd: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları, TBB Dergisi, S.63, Y.2006, s.244-270.

Apaydın, Cengiz: Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, 1. Baskı, Ankara 2020.

Aslan, Ersel: Önödeme Kurumu, 1. Baskı, Ankara 2023.

Aşkın, Uğur / Topuz, Veysel / Bilge, Burak: Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2.Baskı, Ankara 2020.

Atalay, Ayşe Özge: Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller, GSÜHFD, S.2, Y.2020, s.653-732.

Ateş, Burak: Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve SEGBİS Sistemi, TAAD, S.51, Y.13, s.443-482.

Aygörmez, Gülsün A. / Korkmaz, Mehmet: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, 1.Baskı, İstanbul 2021.

Aygörmez Uğurlubay, Gülsün A. / Haydar, Nuran / Korkmaz, Mehmet: Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, Y.2019, s.255-306.

Aygün Eşitli, Ezgi: Çocuk Ceza Adaletinde Usulün Ayrılması (Diversiyon), BÜHFD, C.8, S.2, Y.2022, s. 323-349.

Aygün Eşitli, Ezgi: Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Geleneksel Ceza Adaleti Sistemine Alternatif Yöntemler, BÜHFD, C.8, S.2, Y.2022, s.351-391.

Babayiğit, Beşir / Karacan, Abdullah Enes: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.16, Y.2020, s.851-907.

Balo, Yusuf Solmaz / Çetintürk, Ekrem: Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı – Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.17, S. 1-2, Y.2013, s.1243-1292.

Baytaç, Abdullah Batuhan: Seri Muhakeme Usulü, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C.8, S.2, Y.2020, s.227-273.

Berber, Ayhan: Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü, Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2022.

Bohlander, Michael: Principles of German Criminal Procedure, Bloomsbury Publishing Plc, 2012.

Can, Neslihan: Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı, MÜHFHAD, C.24, S.2, Y.2018, s.766-783.

Canpolat, Can: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü,1. Baskı, İstanbul 2022.

Centel, Nur / Zafer, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, 18.Baskı, İstanbul 2020.

Coscas-Williams, Beatrice / Michal Alberstein: A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems, New Criminal Law Review, C.22, S.4, Y.2019, s.585-617.

Çetinkaya, Başar: Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2023.

Çetintürk, Ekrem: Onarıcı Adalet – Ceza Adalet Sistemindeki Uzlaştırma Kurumunun Temelini Teşkil Eden Adalet Anlayışı, 1.Baskı, İstanbul 2008.

Çobanoğlu, Ahmet: Ceza Muhakemesi Kanununda Basit Yargılama Usulü, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021.

Çolak, Haluk: Teori ve Uygulamada Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara 2021.

Değirmenci, Olgun: Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü (CMK m. 251-252), Terazi Hukuk Dergisi, C.15, S.161, Y.2020, s.36-51.

Değirmenci, Olgun: Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara 2021.

Demirtaş, Soner: Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, *Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan*, C.21, Özel S., Y.2019, s.491-515.

Duranoğlu, Yakup: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi, SÜHFD, C.30, S.1, Y.2022, s.1-45.

Dursun, Hasan: Muhakemede Diyalektik ve Silahların Eşitliği, 1.Baskı, Ankara 2010.

Ekici Şahin, Meral: Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257C STPO), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1, Y.2020, s.303-320.

Enescu, Raluca: Simplified Procedures in Criminal Matters and the Risk of Judicial Errors: The Case of Penal Orders in Germany, Journal on European History of Law, C.10, S.2, Y.2019, s.182-187.

Er, Elif: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, C.3, S.1, s.55-111.

Erdem, Mustafa Ruhan / Şentürk, Candide: Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, 1. Baskı, Ankara 2018.

Erdin, Selim: Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, 1. Baskı, Ankara 2021.

Erol Er, Deniz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Hukukumuzda Sanık Hakları, 1.Baskı, Ankara 2002.

Ersoy, Uğur: Ceza Muhakemesinde In Absentia Duruşma Yapılması ve Mahkûmiyet Kararı Verilmesi Üzerine Bazı Düşünceler, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.10, S.1, Y.2020, s.52-86.

Ersoy, Uğur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in peius) Yasağı, 1. Baskı, Ankara 2018.

Ersoy, Uğur: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri, SÜHFD, C.28, S.2, Y.2020, s.857-885.

Fabri, Marco: Criminal Procedure and Public Prosecution Reform in Italy: A Flash Back, International Journal for Court Administration, C.1, S.1, Y.2008, s.3-15.

Fusco, Leandro Ezequiel: Los Procedimientos Especiales Abreviados del Código Procesal Penal Italiano, Prudentia Iuris, S.85, Y.2018, s.36-66.

Gaito, Alfredo, et al: Procedura Penale, G. Giappichelli, Torino 2017.

Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Bloomsbury Publishing Plc, London 2016.

Gökçe, Teoman: Türk Hukukunda Meşhut Suç Kavramı, Unsurları ve Görünüş Şekilleri, TBB Dergisi, C.14, S.1, Y.2002, s.85-104.

Göktürk, Neslihan: “Ceza Hukukunun İşlevi, Kaynakları ve Temel İlkeleri”, Özgenç, İzzet / Üzülmüş, İlhan (Ed.), Ceza Hukukuna Giriş, 1.Baskı, Eskişehir 2012.

Gresson, Elizabeth M.: Restorative Justice in Criminal Offending: Models, Approaches and Evaluation, International Journal of Therapeutic Jurisprudence, C.3, S.1, s.1-48.

Hafızoğulları, Zeki / Aygün Eşitli, Ezgi / Küçüktaşdemir, Özgür: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunlarının Zaman Yönünden Sınırı, BÜHFD, C.1, S.1, s.505-519.

Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9.Baskı, Ankara 2016.

Ildırar, Elif: Seri Muhakeme Usulü, 1. Baskı, Ankara 2021.

İnceoğlu, Sibel: Adil Yargılanma Hakkı, 2. Baskı, Ankara 2019.

İşten, İnanç: Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.13, S.2, Y.2014, s.285-313.

Jahic, Galma / Yeşiladalı, Burcu: “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, Jahic, Galma / Yeşiladalı, Burcu (Ed.), Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, 1.Baskı, İstanbul 2008.

Jahn, Matthias / Schmitt-Leonardy, Charlotte: "The German "Verständigung" and Consensual Elements in German Criminal Trials." German Law Journal, C.21, S.6, Y.2020, s.1134-1148.

Kaplan, Deniz Devrim: Savunma Hakkı Bağlamında 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Basit Yargılama Usulü, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2023.

Karakehya, Hakan / İnce Tunçer, Asuman: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C.9, S.17, Y.2021, s.303-354.

Karakehya, Hakan / İnce Tunçer, Asuman: Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, 1. Baskı, Ankara 2021.

Kaşıkar, M. Serhat: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, TBB Dergisi, S.84, Y.2009, s.231-259.

Kaşka, Hakan: (Olan ve Olması Gereken Açısından) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, TBB Dergisi, S.153, Y.2021, s.107-167.

Kaşlı, Enver: Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), 1.Baskı, Ankara 2017.

Kaşlı, Enver: Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı ve Türkiye'de Basit Yargılama Kanun Taslağının Değerlendirilmesi, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, C.18, S.3, s.69-95.

Kaşlı, Enver: Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme ve Suç İkrarı İlişkisi, TAAD, S.50, Y.13, s.79-92.

Kaymaz, Seydi: Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değiştirme Yasağı (Prohibition Reformatio in Peius), MÜHFHAD, C.19, S.2, Y.2013, s.1397-1451.

Kezer, Ahmet: 30 Soruda ve Yanıtta Seri Muhakeme Usulü ile Basit Yargılama Usulü, 1.Baskı, Ankara 2019.

Koca, Mahmut: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.2, Y.2020, s.173-195.

Koca, Mahmut / Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Ankara 2023.

Kunter, Nurullah / Yenisey, Feridun / Nuhoğlu, Ayşe: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, On Sekizinci Baskı, İstanbul 2010.

Lilles, Heino: Circle Sentencing: Part of the Restorative Justice Continuum (Edited by Morris, Allison / Maxwell, Gabrielle) Restorative Justice for Juveniles, Conferencing, Mediation and Circles, Bloomsbury Publishing Plc, 2003.

Maxwell, Gabrielle M. /Morris, Allison Margaret: Family, Victims and Culture : Youth Justice in New Zealand, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2010.

Ostos, Jose de los S. Martin: La Situación de la Justicia Penal en España, Derecho Penal y Criminologia, C.26, S.79, Y.2005, s.113-128.

Özbek, Mustafa Serdar: Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, Kazancı Hukuk Dergisi, S.1, Y.2010, s.116-183.

Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar: Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2021.

Özbek, Veli Özer / Tepe, İlker: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin - Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla - Genel Bir Değerlendirme, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, *Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan*, C.16, Özel S., Y.2014, s.3759-3797.

Özen, Mustafa: Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2021.

Özkan Duvar, Ayşe: Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.68, S.1, Y.2019, s. 287-336.

Öztürk, Bahri: Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara 2020.

Pranis, Kay: Little Book of Circle Processes : A New/Old Approach to Peacemaking, Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2005.

Sarıtaş, Erkan: Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma, İstanbul Hukuk Mecmuası, C.78, S.3, Y.2020, s.1525-1591.

Selçuk, Sami: Doğru terim “MUHAKEME” değil, “YARGILAMA”dır, MÜHFHAD, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, C.19, S.2, Y.2013, s.295-317.

Soyer Güleç, Sesim: Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağı, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, *Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan*, C.21, Özel S., Y. 2019, s.701-750.

Şahin, Cumhur: Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri, D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, *Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan*, C.21, Özel S., Y.2019, s.3051-3065.

Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku, 13.Baskı, Ankara 2022.

Şahin, Cumhur: Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS 6/3-b), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, Y.2004, s.259-306.

Şahin, İsmail: Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara 2022.

Şahin, İsmail: Suçun Nitelikli Hallerine Dair Ceza Artırım veya İndirimlerinin Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilirliğine Etkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.17, Y.2021, s.429-455.

Taner, Fahri Gökçen: Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara 2021.

Taneri, Gökhan: Seri Muhakeme Usul-Şartlar-Suçlar ve Hüküm ve Basit Yargılama Usulü, 2.Baskı, Ankara 2021.

Taşkın, Şaban Cankat: 7188 Sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu’na Getirilen “Basit Yargılama Usulü” Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.1, Y.2020, s.3105-3126.

Taşkın, Şaban Cankat: Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara 2020.

Torun, Fatih: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Fazlı Aslaner/ Türkiye Kararı Bağlamında Tarafsız Mahkemede Yargılanma Hakkı, Anayasa Yargısı Dergisi, C.37, S.1, Y.2020, s.281-323.

Tulay, M. Emre / Doğan, Yamaç: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, Akdeniz Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, C.10, S.2, Y.2020, s.349-376.

Türkel, Âdem: Ceza Yargılamasının Kovuşturma Aşamasında Adil Yargılanma Hakkı, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2010.

Umbreit, Mark S.: The Handbook of Victim Offender Mediation : An Essential Guide to Practice and Research, John Wiley & Sons, Incorporated, 2000.

Van Ness, Daniel W / Heetderks Strong, Karen / Derby, Jonathan / Parker, L .Lynette: Restoring Justice: An Introduction to Restorative Justice, Taylor & Francis Group, 2022.

Vanfraechem, Inge / Bolivar, Daniela: “Restorative Justice and Victims of Crime”, Vanfraechem, Inge / Bolivar, Daniela / Aertsen, Ivo (Ed.), Victims and Restorative Justice, Taylor & Francis Group, 2015.

Veneroso, Valentina / Carlisi, Mateo: Il Giudizio Abbreviato, Torino 2007.

Vitkauskas, Dovydas / Dikov, Grigory: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Çev. Serkan Cengiz, 1. Baskı, Strazburg 2012.

Yaşar, Ercan: Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller, 1.Baskı, Ankara 2022.

Yaşar, Ercan: “Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usullerde Yaptırımın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, Üstün, Süleyman / Çoban Atık, Ayşegül / Bayraktar, Tuğba (Ed.), Selçuk Hukuk Kongresi -2020- Kamu Hukuku Tebliğleri Tam Metin Kitabı, Aralık 2020.

Yaşar, Yusuf: Ceza Muhakemesi Sisteminde Seri Muhakeme Usulü Üzerine Bir İnceleme, 1. Baskı, Ankara 2021.

Yavuz, Hakan A.: Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler, 2. Baskı, Ankara 2021.

Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, 8.Baskı, Ankara 2020.

Yenisey, Feridun / Oktar, Salih / Oktar, Ayla: Alman Ceza Muhakemesi Kanunu - Strafprozeßordnung, 3.Baskı, İstanbul 2020.

Yetimoğlu, Melike Ezgi: Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.1, Y.2019, s.17-58.

Yılmaz, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2004.

Yılmaz, Zahit / Apiş, Özge: Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi, MÜHFHAD, C.26, S.1, Y.2020, s.62-106.

Yurtcan, Erdener: Ceza Yargılaması Hukuku, 16.Baskı, Ankara 2019.

Zacche, Francesco: Il Giudizio Abbreviato, Trattato di Procedura Penale, Milano 2004.

Zehr, Howard: The Little Book of Restorative Justice Revised and Updated, Skyhorse Publishing Company, 2015.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<https://www.mevzuat.gov.tr>

<https://www.turcademy.com/tr>

<https://www.academia.edu>

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://www.jurix.com.tr/>

<https://heinonline.org/>

<https://ebookcentral.proquest.com/>

<https://erevistas.uca.edu.ar>

<https://tez.yok.gov.tr>

<https://inhak.adalet.gov.tr/>

<https://www.etimolojiturkce.com>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://sozluk.adalet.gov.tr/>

<https://canestrinilex.com/>

<https://www.anayasa.gov.tr/>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

<https://www.kazanci.com.tr/>

<https://hudoc.echr.coe.int/>

<https://www.unodc.org>

<http://acikerisim.baskent.edu.tr>

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

<https://es.wikipedia.org/>

<https://blog.hernandez-vilches.com/>

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr>

<https://www.resmigazete.gov.tr>

<https://www.altalex.com>

<https://avvocatostella.com/>